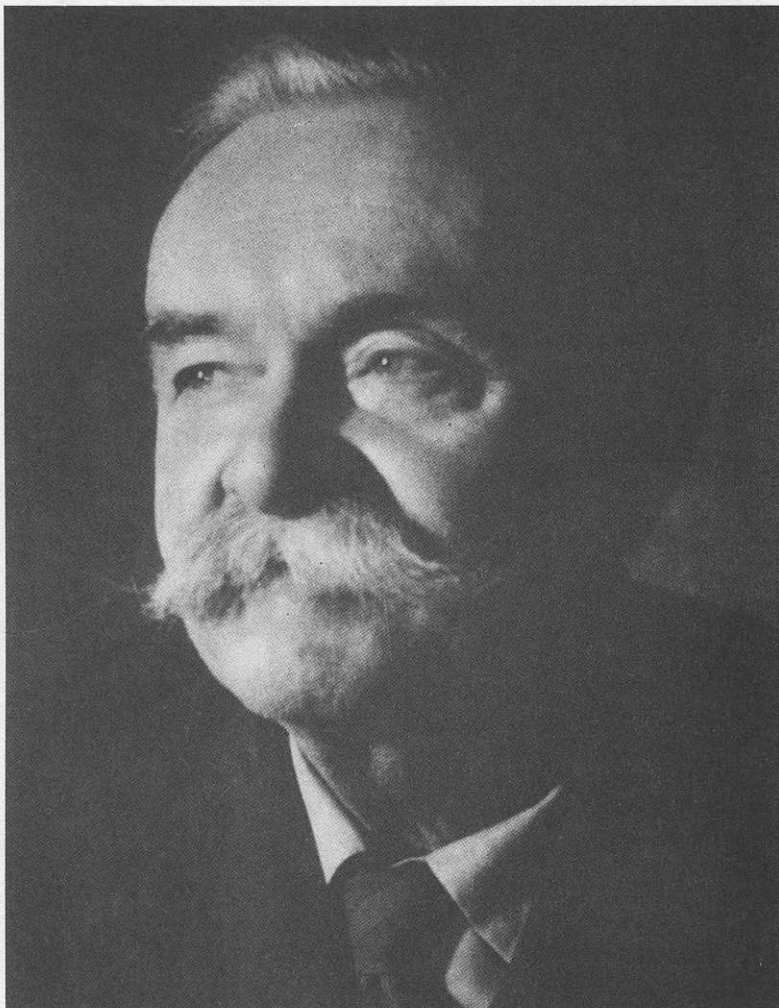


PORTRETY BOTANIKÓW POLSKICH • PORTRAITS OF POLISH BOTANISTS

Kazimierz Stefan ROUPPERT (1885–1963) – florysta, fitopatolog, mikolog, paleobotanik, genetyk, fizjolog i anatomicznik roślin, profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, dziekan Wydziału Rolniczego UJ, kierownik Katedry Anatomii i Fizjologii Roślin UJ, przewodniczący Sekcji Botanicznej Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności, generalny sekretarz Zrzeszenia Polskich Profesorów i Docentów w Wielkiej Brytanii, członek korespondent Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie i in.



Fotografia wykonana po drugiej wojnie światowej, autor nieznany, wymiary: 18,5 x 23,5 cm. Właściciel: Zespół Botaniki na Wydziale Ogrodnictwa Akademii Rolniczej w Krakowie.

Opracował: Piotr KÖHLER

Edward (Glinka-) JANCZEWSKI (1846–1918) – profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierownik Katedry Anatomii i Fizjologii Roślin UJ, rektor UJ, członek czynny Akademii Umiejętności, sekretarz i dyrektor Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego AU, przewodniczący Sekcji Rolniczej Komisji Fizjograficznej AU, członek wielu towarzystw krajowych i zagranicznych, autor licznych prac z wielu dziedzin botaniki.



Fotografia wykonana tuż przed pierwszą wojną światową w gabinecie E. Janczewskiego w Collegium Agronomicum UJ przy ul. Żabiej (obecnie Collegium Godlewskiego, siedziba rektoratu Akademii Rolniczej w Krakowie), autor nieznany, wielkość: 12 x 17,3 cm. Właściciel: Zespół Botaniki na Wydziale Ogrodniczym Akademii Rolniczej w Krakowie. W zbiorach Zespołu znajduje się również oryginalna szklana klisza negatywowa tego zdjęcia.

Opracował: Piotr KÖHLER

ROZSTANIA • OBITUARIES

NATALIA GLAZIK (1942–1998)



(Fot./Phot. H. Wójciak)

Kiedy z naszego grona ktoś odchodzi, nie jest ważne czy to osoba do końca aktywna zawodowo, zabrana od nas zza biurka albo z drogi do pracy, czy też ktoś, kogo już wcześniej choroba na długo przykuła do szpitalnego łóżka lub odesłała do grona rencistów. Tak samo boleśnie odczuwamy stratę.

Natasza przez całe swoje dorosłe życie związana była z Toruniem i Uniwersytetem Mikołaja Kopernika. Studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi ukończyła w 1968 roku pracą magisterską na temat nadwiślańskich zbiorowisk łąkowych w okolicach Torunia. Promotorem był Profesor Jan Walas. Pracowała w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin UMK – początkowo na etacie dydaktycznym, następnie jako asystent techniczny. Była świetną organizatorką i głównie dlatego została „prawą ręką” Profesora R. Bohra, odpowiadając między innymi za sprawy organizacyjne kierowanego przez niego Problemu Resortowego R-III-11, a następnie Programu CPBP 01. Ciężka choroba zmusiła ją do odejścia na rentę w 1987 r.

Choć nie miała obowiązku prowadzenia badań naukowych, poświęciła się lichenologii. Żmudnie, krok po kroku, poznawała tę trudną grupę organizmów, zbierała i opracowywała materiały terenowe. Współpracowała z licznymi, głównie toruńskimi botanikami, między innymi oznaczając porosty przywołane przez nich ze Spitsbergenu lub też uczestnicząc w ich badaniach krajowych, np. nadwiślańskich muraw kserotermicznych, Borów Tucholskich. Uczestniczyła w wyprawie do Mongolii, skąd także przywiozła i opracowywała porosty. Magistrantom piszącym prace lichenologiczne pomagała w pracach terenowych i laboratoryjnych. Wydała kilka, głównie współautorskich prac i komunikatów naukowych.

Natasza była członkiem sekcji lichenologicznej PTB. Jej udział w spotkaniach lichenologów zauważalny był nie tylko w części sympozjalnej i podczas badawczych zajęć terenowych, ale też i w towarzyszących im imprezach nieoficjalnych – w czasie spotkań dobrych znajomych i zaprzyjaźnionych ze sobą ludzi. Mimo prześladowających ją przeciwności losu potrafiła wnosić pogodę ducha i życzliwość; mogli na nią liczyć zarówno najbliżsi jak i współpracownicy. Lubiła muzykę i poezję, lubiła śpiewać i bawić się.

Wydawało się, że wygrała z chorobą – przyjechała na kolejny zjazd lichenologów; znów snuliśmy plany następnych spotkań, badań i prac... Niestety, po raz ostatni. Na zawsze pożegnaliśmy ją w Toruniu w słoneczne czerwcowe przedpołudnie 1998 roku.

Ludwik LIPNICKI

RNDR VLASTA KNEBLOVÁ – VODIČKOVÁ CSc (1919–1999)

Dnia 24 listopada 1999 roku zmarła czołowa czeska paleobotaniczka, Dr Vlasta Vodičková, były pracownik naukowy czwartorzędowego działu Centralnego Instytutu Geologicznego w Pradze, w Republice Czeskiej. Grono paleobotaniczne straciło wybitnie fachowego i wyjątkowo pryncypialnego człowieka o szerokich zainteresowaniach i aktywności.

Dr V. Vodičková urodziła się 8 maja 1919 r. w Uściu nad Orlicą. Po skończeniu szkoły gimnazjalnej w Česka Třebová i w Mladá Boleslav, studiowała na Wydziale Przyrodniczym Uniwersytetu im. Karola w Pradze. W 1950 r. ukończyła studia jako doktor nauk przyrodniczych w zakresie botaniki. Pracę zawodową rozpoczęła jako asystentka w Instytucie Technicznej Botaniki Wyższej Szkoły Inżynierskiej – Chemiczno-Technologicznej przy Czeskiej Wyższej Uczelni Technicznej w Pradze, a po roku pracy prze-

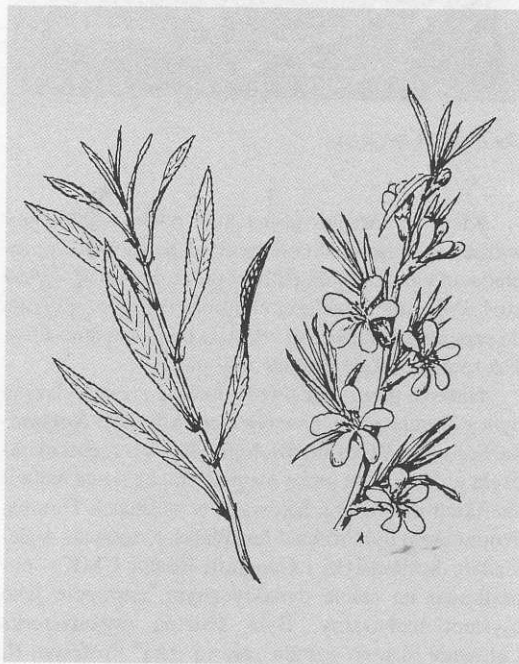


szła do Centralnego Instytutu Geologicznego, gdzie specjalizowała się w badaniach osadów czwartorzędowych. Duże znaczenie dla jej przyszłej pracy naukowej miał staż u Prof. Władysława Szafera w Instytucie Botaniki w Krakowie (1952 r.); gdzie poznała szereg polskich paleobotaników zajmujących się badaniami czwartorzędu oraz studiowała materiały kopalne i współczesne w bogatych zbiorach Instytutu. O swoim pobycie w Polsce napisała krótki artykuł, opublikowany w 1954 r. [1].

Doświadczenia ze stażu i późniejszych krótkotrwałych pobytów w Instytucie Botaniki w Krakowie były podstawą jej palynologicznych i karpologicznych badań czwartorzędu w Czechach i na Morawach. Przede wszystkim zajęła się czwartorzędem w rejonie Ostrawy, i to zarówno z punktu widzenia paleobotanicznego, jak i fitocenologicznego. Należy wymienić jej prace, dotyczące tego zagadnienia, jak *Rozwój szaty roślinnej w interglacjale elstery-saalian na obszarze Sucha-Stonava w rejonie ostrawskim* z 1961 r. [19]. Dalsze jej prace, opublikowane w latach 1960, 1962 i 1963, zawierają wyniki badań flory ostatniego glacjału na obszarze Czeskiego Cieszyzna. Zajmowała się również studiami roślinności w Beskidach, którym poświęciła osobny artykuł. Opracowała ponadto dwa torfowiska w Górach Żelaznych: Vorliny koło Slatiňan i Zalibeni koło Hlinska, których wiek został ustalony metodą C^{14} na 10 000 milionów lat.

W latach późniejszych brała udział w międzynarodowym projekcie „Quaternary glaciations in the northern Hemisphere”, w ramach którego opublikowała w 1981 r. pracę pt. *The development of Early Pleistocene vegetation at Kobeřice* [31]. Innym tematem jej zainteresowań były złoża trawertynu. Opracowała makroflorę ze sławnego stanowiska trawertynu w Ganowcach na Słowacji, a w latach 1968–1969 trawertyny i torfowiska z doliny Neckaru, z Cannstattu (Stuttgart) w RFN, na co wykorzystała pobyt u prof. B. Frenzla na Uniwersytecie w Hohenheim (Stuttgart).

Badania paleobotaniczne nigdy jednak nie zdominowały jej aktywności na polu współczesnej botaniki, opartej na artystycznych zamięłowaniach. Ilustrowała jeden z najznakomitszych botanicznych podręczników, klucz Dostála do oznaczania roślin naczyniowych flory Czechosłowacji („Klíč ke Květeně ČSR”, 1 wydanie, Praga 1950, 2269 str.). Oprócz kilkuset ilustracji jej autorstwa, w kluczu znajdują się jej teksty, poświęcone rodzajowi *Dorycnium* Mill., rodzinie *Viciaceae* i niektórym rodzajom z rodziny *Junaceae*. Dzięki tym zamięłowaniom i licznym fachowym ilustracjom wymieniono jej nazwisko, jako jedynej z Czechosłowacji, w katalogu *Botanical Art and Illu-*



Ryc. 1. *Amygdalus nana* L. (Rosaceae) (rys. V. Knebllová – Vodičková)

Fig. 1. *Amygdalus nana* L. (Rosaceae) (drawn by V. Knebllová – Vodičková)

stration, który ukazał się w 1972 r. w Pennsylvanii. Wielką popularnością cieszył się także wydany rotaprintem w 1978 r. Słownik Botaniczny (morfologiczny i terminologiczny), którego była autorką.

Trzecią wielką pasją dr Vodičkovéj były rośliny wysokogórskie (skalniaki), którym mogła się poświęcić w całej pełni dopiero po przejściu na emeryturę w 1979 r. I w ten sam sposób, w jaki jej botaniczne wykształcenie znalazło wyraz w jej książkowych ilustracjach, tak było podstawą w hodowli roślin wysokogórskich i ogrodnictwie, czemu oddawała się z wielką pasją i zaangażowaniem. Wydawała klubowe czasopismo *Skalniaki* (*Skalničky*), które bogato sama ilustrowała. Przykładem tych ilustracji są dwa rysunki z listy roślin chronionych (Ryc. 1 i 2), którą publikowała jako załącznik do każdego zeszytu *Skalniaków*, w ten sposób włączając się do starań o ochronę przyrody. W roku 1995 wydała wspólnie z P. Liško „Ogródki skalne i rośliny wysokogórskie”, potem już samodzielnie „Rośliny wysokogórskie”, które były przetłumaczone na kilkanaście języków, łącznie z niemieckim i holenderskim. Godny podkreślenia jest jej twórczy udział w wydaniu encyklopedii ogrodniczej (wyd. Instytut Informacji Rolniczej i Spożywczej w Pradze), w której była odpowiedzialna za hasła botaniczne i w której również zamieszczone zostały jej ilustracje. W 1998 r. brała udział w przygotowaniu książkowego wydawnictwa *Obca ekspansja chwastów Republik Czeskiej i Słowackiej* (*Cízi expanzivní plevelé České Republiky a Slovenské Republiky*) pod redakcją V. Jehlika (wyd. Akademia, Praga), do którego również dała swoje rysunki.

Omówienie jej życiowego dorobku nie byłoby pełne, gdybyśmy pominęli ogromny ogród, który założyła koło swojego domu w Żelaznych Gorach. Tam mogła praktycznie spożytkować swoją teoretyczną wiedzę z zakresu botaniki. Wspólnie ze swoim mężem, dr J. Vodičko, stworzyli na nieużytkach koło swojego domu prawdziwy ogród botaniczny z ponad 2000 gatunkami roślin wysokogórskich i drzew. Ten ogród był jej wielką radością i jednocześnie wspaniałym dydaktycznym obiektem. Stał się on celem naukowych wycieczek studentów Uniwersytetu im. Karola w Pradze i przyjaciół zarówno z kraju, jak i z zagranicy (z gości odwiedzających można wymienić prof. J. Dostála, Prof. A. Šrodonia, Prof. J. Dyakovską, doc. J. Oszast i wielu innych).

Koniec życia zastał dr V. Vodičkovą nagle, we własnym domu w Żelaznych Gorach, wśród zajęć ogrodniczych i pracy nad ostatnimi stronami dalszej części naukowego Słownika Ogrodniczego (*Zahradnický Slovník*). Zmarła w Pradze, po krótkim pobycie w szpitalu.



Ryc. 2. *Cornus mas* L. (Cornaceae) (rys. V. Knebllová – Vodičková)

Fig. 2. *Cornus mas* L. (Cornaceae) (drawn by V. Knebllová – Vodičková)

Całe jej życie dowodzi ogromnej pracowitości i wielkiego zaangażowania w dziedzinach, którymi się zajmowała, połączonego z miłością do przyrody. To jej towarzyszyło przez całe życie i utrzymywało w podziwu godnej sprawności aż do późnego wieku. Jest to dla nas nie mniejsze dziedzictwo, niż jej fachowe i bardzo wartościowe dokonania.

Dr. Vlasta Vodičková-Knebllová była pierwszą w całym szeregu czeskich i słowackich pracowników naukowych, którzy nawiązali współpracę naukową i serdeczne więzy przyjaźni z pracownikami Zakładu Paleobotaniki Instytutu Botaniki im. Władysława Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie.

Magda KONZALOVÁ

Thumaczyła: Ewa ZASTAWIAK

WAŻNIEJSZE PUBLIKACJE DR V. KNEBLOVEJ-VODIČKOVEJ

- [1] KNEBLOVÁ V. 1954. Zpráva o cestě do Polska za účelem fytopaleontologického studia. *Anthropozoikum* 3 [1953]: 343–345.
- [2] KNEBLOVÁ V. 1954. Fytopaleontologický rozbor

- uhlíků z paleolitického sídliště v Dolních Věstonicích. *Anthropozoikum* **3** [1953]: 297–299.
- [3] KNEBLOVÁ V. 1955. Fytopaleontologický průzkum dvou kvaterních profilů na Ostravsku. *Anthropozoikum* **4**: 250–265. Praha.
- [4] KNEBLOVÁ V. 1956. Fytocenologický výzkum Ostravska. *Přírodovědecký Šborník Ostravského kraje* **17** (4): 520–531.
- [5] KNEBLOVÁ V. 1956. Nález holocénní flory v Křešicích u Litoměřic. *Preslia* (Praha) **28**: 113–124.
- [6] KNEBLOVÁ V., LOŽEK V. 1956. Paleontologický a cenologický výzkum kvaterních sedimentů Ostravska v roce 1954. *Anthropozoikum* **5** [1955]: 337–358.
- [7] KNEBLOVÁ V. 1957. Paleobotanický rozbor sedimentů z jeskyně Dudlavá skála a jeskyně pod Strateníkem na úpatí Nízkých Tater. *Biológia SAV* **12** (8): 561–576.
- [8] KNEBLOVÁ V. 1957. Paleobotanický výzkum pleistocenních sedimentů na Ostravsku v roce 1955. *Anthropozoikum* **6** [1956]: 365–388.
- [9] KNEBLOVÁ V. 1957. Paleobotanický rozbor sedimentů z jeskyně Dudlavá skála a jeskyně pod Strateníkem na úpatí Nízkých Tater. *Biológia SAV* **12** (8): 561–576.
- [10] KNEBLOVÁ V. 1957. První glaciální flora v ČR (Předběžná zpráva). *Věst. Ústř. Úst. geol.* **32**: 287–288.
- [11] KNEBLOVÁ V. 1958. Flora interglacialna trawertynów w Gánowcach (wschodnia Stowacja). The Interglacial Flora in Gánovce Travertines in Eastern Slovakia (Czechoslovakia). (Preliminary report). *Acta Biol. Cracov., Series Botanica* **1**: 1–4.
- [12] KNEBLOVÁ V. 1958. Interglaciální flóra na Ostravsku. *Věst. Ústř. Úst. geol.* **33**: 293–296. Praha.
- [13] KNEBLOVÁ V. 1958. Die glaziale Flora in den pleistozänen Sedimenten bei Brušperk im Ostrauer Gebiet. *Anthropozoikum* **7** [1957]: 291–305.
- [14] KNEBLOVÁ V. 1958. Paleobotanické zpracování interglaciálních sedimentů v oblasti Suchá-Stonava. MS Centralnego Instytutu Geologicznego w Pradze.
- [15] KNEBLOVÁ V. 1960. Paleobotanický výzkum interglaciálních travertínů v Gánovcích. *Biologické práce, sek. biolog. a lekárska. vied SAV* **6**(4): 5–42.
- [16] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1960. Zpráva o paleobotanickém výzkumu sedimentů v okolí Č. Těšína. *Zprávy o geologických výzkumech v r. 1960*: 170.
- [17] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1961. Flora. In: V. ŠIBRAVA (red.), Survey of Czechoslovak Quaternary. Czwartorzęd Europy środkowej i wschodniej. *Prace Instytutu Geologicznego* **34**: 125–132. Warszawa.
- [18] KNEBLOVÁ V. 1961. Die paläobotanische Erforschung der Travertine des „Hrádok“ in Gánovce. *Veröff. Geobot. Inst. ETH, Stiftung Rübel, Zürich* **36**: 164–169.
- [19] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1961. Entwicklung der Vegetation in Elster-Saale-Interglazial im Suchá-Stonava. (Ostrava Gebiet). *Anthropozoikum* **9** [1959]: 129–174.
- [20] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1961. Pozdní glaciál v rašeliníšti v Zalíbeném. *Věst. Ústř. Úst. geol.* **36**: 445.
- [21] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1961. Výsledky paleobotanických studií v roce 1961. *Zprávy o geologických výzkumech v r. 1961*: 250.
- [22] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1962. Glaciální flóra v sedimentech u Českého Těšína. *Anthropozoikum* **10** [1960]: 163–170.
- [23] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1963. Die jungpleistozäne Flora aus Sedimenten bei Český Těšín (letztes Glacial). *Preslia* (Praha) **35**: 52–64.
- [24] KOPECKÝ A., KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1964. Důkazy o pleistocenní sopečné činnosti v sokolovské pánvi. *Časopis pro mineralogii a geologii* **9**(1): 79–82.
- [25] KOPECKÝ A., KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1964. Metodika paleobotanického výzkumu kvaterních sedimentů. *Časopis Národního Muzea – Oddíl věd přírodovědných* **83** (3): 167–175.
- [26] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1965. Organické sedimenty a vývoj vegetace na Ostravsku a v oderské části Moravské brány během kvartéru. W: J. MACOUN, V. ŠIBRAVA, J. TYRÁČEK, V. KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ. *Kvartér Ostravska a Moravské brány*, 255–277.
- [27] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1965. Dinoflagellatae v kvaterních sedimentech ve východních Čechách. *Věst. Ústř. Úst. geol.* **40**(6): 445–447.
- [28] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1966. Paleobotanický výzkum rašeliníště v Beskydech. *Věst. Ústř. Úst. geol.* **41**(4): 271–278. Praha.
- [29] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1966. Das Spätglazial im Moor bei Zalíbené in Ostböhmen. *Preslia* (Praha) **38**: 154–167.
- [30] KNEBLOVÁ-VODIČKOVÁ V. 1970. Das Spätglazial im Moor bei Zalíbené in Ostböhmen. Nachtrag. *Preslia* (Praha) **42**: 377–378.
- [31] VODIČKOVÁ V. 1981. The development of Early Pleistocene vegetation at Koberžice. Project 73/1/24. Quaternary glaciations in the Northern Hemisphere. *Report* **6**: 280–284. Praha.
- [32] VODIČKOVÁ V. 1984. Alpinky. *Artia* (wersja niemiecka).
- [33] VODIČKOVÁ V., LIŠKA P. 1995. Skalky a skalničky. *Egem*.
- [34] VODIČKOVÁ V. (koordinátor odpovědný za botaniku) 1994–1997. *Zahradnický slovník naučný*. 1 část (A–C), 2 část (Č–H), 3 část (CH–M). Ústav zemědělských a potravinářských informací. Praha.

ROCZNICE JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

WSPOMNIENIE O PROFESORZE KAROLU STARMACHU W 100. ROCZNICĘ URODZIN (1900–1988)

Professor Karol Starmach an obituary in 100th anniversary of birthday (1900–1988)

Jeszcze nie tak dawno, bo 12 lat temu, w pokoju nr 100 na pierwszym piętrze Instytutu Botaniki PAN w Krakowie można było zastać Profesora Karola Starmacha. Często pracował przy mikroskopie stojącym



Fot. 1. Prof. Karol Starmach, około 1933 r.

Phot. 1. Professor Karol Starmach – about 1933.

na małym biurczku lub przy wielkim, starym, ciemnym biurku, na którym zalegały podręczne książki i stale dostarczane nowości. Elementem łączącym te dwa biurka był długi staroświecki stół laboratoryjny zastawiony licznymi kulturami glonów i różnymi drożdżami. W antycznej szafie z drewna gruszkowego, pozostałej jeszcze po Prof. Marianie Raciborskim, trzymał szkło laboratoryjne i chemikalia. To „sanktuarium”, dawny gabinet Prof. Władysława Szafera, twórcy i pierwszego dyrektora Instytutu, oddał ówczesny dyrektor Prof. Adam Jasiewicz do dyspozycji Profesorowi Starmachowi. Było to wówczas, kiedy Profesor Starmach odchodząc na emeryturę opuścił Katedrę Hydrobiologii na Uniwersytecie Jagiellońskim, ostatnią z utworzonych przez siebie placówek.

Przychodzili tu do niego rozmaici goście, nie tylko z Instytutu i z miasta, ale i z różnych stron kraju. Bywali dostojni profesorowie, młodzi naukowcy i studenci. Jak zawsze mogli liczyć na konsultacje, zasięgać jego rady i opinii o wszystkim co dotyczyło spraw naukowych, a nawet spraw prywatnych. Profesor Starmach dysponował bowiem nie tylko rozległą wiedzą, ale cechowała go także życzliwość. Elegancka bezpośredniość i prostota tego wielkiego uczonego ułatwiała kontakty. Lubiliśmy go.



Fot. 2. Spotkanie z fykologami słowackimi i czeskimi w Jaworzynie, 17 VIII 1956 r. Od lewej: prof. K. Starmach, dr C. Szklarczyk, prof. J. Komarek, prof. J. Siemińska i dr S. Juriš.

Phot. 2. Meeting with phycologists from Slovakia and Czech Republic in Jaworzyna, 17 VIII 1956. From the left: prof. Starmach, dr C. Szklarczyk, prof. J. Komarek, prof. J. Siemińska and dr S. Juriš.

Profesor urodził się w Mszanie Dolnej 22 września 1900 r. Studia przyrodnicze odbył na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po uzyskaniu absolutorium w 1925 r. rozpoczął pracę jako asystent w Zakładzie Botaniki im. Janczewskiego na Wydziale Rolniczym UJ pod kierunkiem Prof. Kazimierza Roupperta. Specjalizował się w zakresie botaniki i fykologii. Już w dwa lata później, w 1927 r. uzy-



Fot. 3. Prof. K. Starmach w Gołysz, 1960 r. (fot. J. Siemińska).

Phot. 3. Professor K. Starmach in Golysz, 1960. (phot. J. Siemińska).



Fot. 4. Jubileusz 100-lecia urodzin W. Szafera, Instytut Botaniki PAN, 1986 r. Od lewej: prof. K. Starmach, prof. J. Siemińska i prof. K. Matusiak.

Phot. 4. Jubilee of 100th anniversary birthday of prof. W. Szafer, Institute of Botany of Polish Academy of Science, 1986. From the left: prof. K. Starmach, prof. J. Siemińska i prof. K. Matusiak.

skął stopień doktora filozofii, szybko zdobywając uznanie jako dobry fykolog, znawca słodkowodnych krasnorostów i sinic (Fot. 1).

W czasie badań środowisk wodnych współpracował z wytrawnym zoologiem i ichtiologiem, Prof. Teodorem Spiczakowem. Pod jego wpływem zaczął Profesor opanowywać nowe dziedziny wiedzy: hydrobiologię i ichtiologię oraz inżynierię sanitarną. W 1935 r. przeszedł do Zakładu Ichtiobiologii i Rybactwa, gdzie w 1938 r. habilitował się na podstawie rozprawy o glonach górnej Wisły i Białej Przemszy. Zdobywaniu kolejnych stopni kariery naukowej towarzyszyła działalność pedagogiczna na różnych poziomach nauczania: uczył w gimnazjach, szkolił nauczycieli, był kierownikiem Wieczorowej Szkoły Zawodowej dla Ogrodników. Podsumowaniem tych doświadczeń pedagogicznych było napisanie (wspólnie ze S. Skowronem i J. Mikulskim) doskonałego podręcznika do nauczania biologii w liceum.

W 1939 r., zaraz na początku II wojny światowej

został aresztowany wraz z innymi profesorami Uniwersytetu Jagiellońskiego przez nazistów w tragicznej „Sonderaktion Krakau”. Więziony był blisko rok w obozach Sachsenhausen i Dachau, skąd udało mu się wrócić. Pracował nadal w Zakładzie Ichtiologii i Rybactwa (który Niemcy włączyli do Instytutu Rolniczego w Puławach). Brał też udział w tajnym nauczaniu uniwersyteckim. Jeszcze dwa lata po wojnie pełnił funkcję kierownika tego Zakładu.

W 1947 roku na podstawie fałszywych oskarżeń został aresztowany przez komunistów i więziony ok. 4 lat.

Na początku lat pięćdziesiątych zajął się Profesor organizowaniem szeregu ważnych dla polskiej nauki i gospodarki placówek naukowych, które w większości funkcjonują do dzisiaj. Był twórcą Zakładu Biologii Wód PAN (1953 r.), dla którego uzyskał kilka gospodarstw stawowych – Gołysz, Ochaby i Landek (w celu prowadzenia doświadczałnictwa rybackiego) oraz doprowadził do powstania Stacji Hydrobiologicznej nad zbiornikiem Goczałkowickim (eksploatowanym

przez śląskie wodociągi). Miał udział w zorganizowaniu na Politechnice Śląskiej w Gliwicach Katedry Biologii Sanitarnej (Fot. 2 i 3).

Doceniając konieczność utrwalania w druku wyników prac naukowych, postarał się o powołanie do życia nowych czasopism: *Biuletynu Zakładu Biologii Stawów PAN*, przekształconego później w *Acta Hydrobiologica* oraz *Zeszytów*, wydawanych przez Komitet Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN, który był wieloletnim redaktorem.

Główna działalność Profesora dotyczyła fykologii i hydrobiologii, a także biologii i hodowli ryb oraz praktycznych zagadnień związanych z użytkowaniem wód i koniecznością ich ochrony. Liczba jego publikacji dochodzi do 250 pozycji, wśród których znajduje się 25 podręczników ze wszystkich wspomnianych dziedzin. Śledząc kolejne daty wydanych prac łatwo można się zorientować, że studiom nad glonami poświęcił najwięcej czasu. Wiele z nich opublikował w czasopiśmie *Fragmenta Floristica et Geobotanica*, wydawanym przez Instytut Botaniki PAN. To Profesorowi Instytut zawdzięcza powstanie Zakładu Algologii, jako centralnego polskiego ośrodka dla badania flory glonów Polski, i podjęcie wydawania kluczy do ich oznaczania (pierwszych w języku polskim) w wielotomowej, nie ukończonej jeszcze, serii *Flora Stodkowodna Polski*. Choć pisane po polsku, są chętnie dotąd używane w wielu krajach świata.

Profesor K. Starmach był jednym z członków założycieli Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego i Sekcji Fykologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Brał udział w pracach Międzynarodowego Towarzystwa Limnologicznego i Międzynarodowego Zespołu do Badań Sinic.

W uznaniu zasług otrzymał wiele odznaczeń państwowych (m.in. Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski) i nagród (m. in. Nagrodę Państwową I Stopnia). Był członkiem zwyczajnym Polskiej Akademii Nauk oraz honorowym członkiem szeregu towarzystw naukowych krajowych i zagranicznych. W 1987 r. otrzymał dzięki staraniom swojego pierwszego ucznia, później profesora Stefana Gumińskiego, doktorat *honoris causa* na Uniwersytecie Wrocławskim.

Nie można pominąć działalności Profesora jako nauczyciela, wykładowcy i wychowawcy. Blisko 100 wypromowanych przez niego magistrów, w tym prawie 40 późniejszych doktorów, pracuje w rozmaitych ośrodkach w całej Polsce, a niektórzy też poza nią; są wśród nich docenci i profesorowie. Profesor odznaczał się wielką umiejętnością współpracy z ludźmi, zawsze znajdował chętnych do pomocy przy realizowaniu swoich projektów (Fot. 4).

Profesor Karol Starmach zmarł po ciężkiej chorobie 2 marca 1988 r. Mimo że Profesora nie ma już wśród nas od 12 lat, została żywa pamięć o nim, a w codziennej pracy towarzyszą nam Jego dzieła.

Konrad WOŁOWSKI

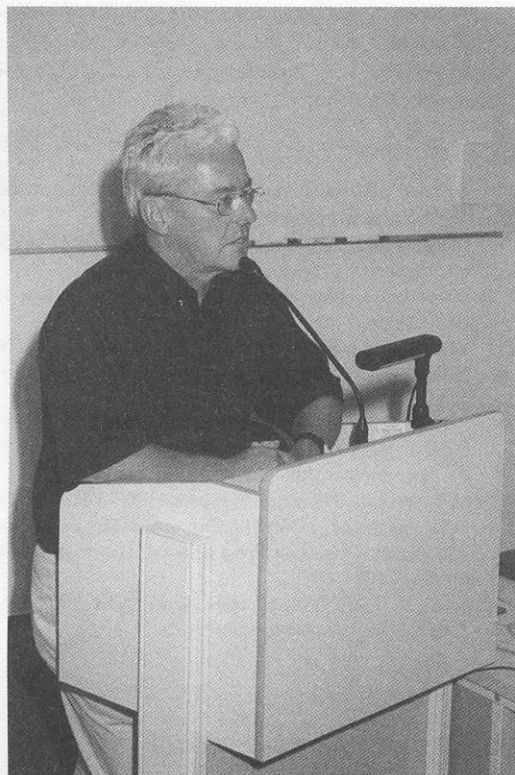
Bliższe szczegóły życiorysu Prof. K. Starmacha znaleźć można w pracach:

- [1] [SIEMIŃSKA J.]. 1966. Od Wydawnictwa. *Acta Hydrobiol.* 8, Suppl. 1: 1–11.
- [2] SIEMIŃSKA J. 1971. Karol Starmach. *Nauka Polska* 1: 112–116.
- [3] SIEMIŃSKA J., 1976. Profesor Dr Karol Starmach (W pięćdziesięciolecie pracy naukowej). *Fragm. Flor. Geobot.* 22, 1–2: 5–8.
- [4] SIEMIŃSKA J. 1989. Profesor Karol Starmach (22. IX. 1900–2. III. 1988) Wspomnienie pośmiertne. *Acta Hydrobiol.* 30(3/4): 265–286.
- [5] SIEMIŃSKA J. 1996. Karol Starmach (1900–1988). W: D. J. GARBARY, M. J. WYNNE. *Prominent Phycologist of 20th century*. Lancelot Press Limited, Hantsport, Nova Scotia, s. 195–199.
- [6] SOWA R. 1988. Prof. Dr Hab. Karol Starmach (1900–1988). *Biuletyn Informacyjny UJ*: 5–7.

JUBILEUSZ 60-LECIA URODZIN PROFESORA DR DIETERA ECKSTEINA

Jubilee of 60th anniversary of Professor Dr Dieter Eckstein's birth

Profesor Dieter Eckstein urodził się 15 marca 1939 roku w miejscowości Glashütten w Hesji. W latach 1945–1958 uczęszczał do szkoły podstawowej i średniej, po czym podjął dwuletnie studia na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu w Marburgu. Po odbyciu służby wojskowej (1959–1960) przez krótki czas pracował w przemyśle drzewnym, następnie wstąpił na Uniwersytet w Hamburgu, gdzie studiował na Wydziale Nauki o Drewnie (1961–1965). Uzyskanie magisterium (1965) i podjęcie pracy w Instytucie Biologii Drewna zapoczątkowało wspaniałą karierę naukową i dydaktyczną D. Ecksteina, który na trwałe związał się z Uniwersytetem w Hamburgu. Temat pracy doktorskiej D. Ecksteina, którą obronił w 1969 roku, dotyczył znaczenia dendrochronologii i wykorzystania proponowanych przez nią metod do datowania wczesnośredniowiecznej osady Haithabu. Po uzyskaniu stopnia doktora rozpoczął pracę w charakterze asystenta naukowego u Prof. Waltera Liese. W 1977 r. D. Eckstein został mianowany profesorem, a w 1995 r. objął kierownictwo Katedry Biologii Drewna Uniwersytetu w Hamburgu oraz Instytutu



Biologii i Ochrony Drewna Federalnego Instytutu Badań Lasu i Produktów Leśnych w Hamburgu. Funkcje te pełni do dziś.

Dorobek Prof. Ecksteina zarówno naukowy jak i dydaktyczny, jest imponujący. Opublikował on około 180 prac z zakresu dendrochronologii, zwłaszcza archeologicznej, dendroklimatologii, dendroekologii oraz anatomii, biologii i konserwacji drewna. Wiele spośród tych prac weszło na trwałe do dorobku nauki i kultury europejskiej i ma znaczenie uniwersalne. Odnosi się to zwłaszcza do publikacji poświęconych datowaniu dendrochronologicznemu zabytkowych obiektów budownictwa z terenu północnych Niemiec (Hamburg, Lubeka), Holandii (Dorestad), a także Polski (Gdańsk, Wolin). Odrębną dziedzinę zainteresowań D. Ecksteina stanowi datowanie dendrochronologiczne dzieł sztuki, między innymi rzeźb i obrazów dawnych mistrzów (Rubens, Rembrandt), a także drewnianych wytworów średniowiecznego rzemiosła i zabytków sztuki ludowej. Duże znaczenie dla nauki i praktyki leśnej mają jego prace dotyczące wpływu przemysłowych zanieczyszczeń powietrza na procesy formowania się słoików rocznych drzew. Inną sferę jego zainteresowań stanowi oddziaływanie zanieczyszczeń komunikacyjnych, zwłaszcza chlorków, na pro-

cesy życiowe drzew rosnących w miastach. D. Eckstein jest uznanym w świecie autorytetem w zakresie analizy klimatycznych uwarunkowań przyrostu na grubość u drzew oraz rekonstrukcji klimatu na podstawie morfologii i gęstości drewna oraz szerokości słoików rocznych. Aktywność naukowa Profesora Ecksteina wykracza daleko poza granice Europy. Dzięki szczególnym przymiotom osobowości, w tym zwłaszcza ciekawości świata, pasji naukowej, ujmującej skromności i życzliwości dla innych, Profesor Eckstein zjednuje sobie sympatię i łatwo nawiązuje współpracę z ośrodkami badawczymi niemal całego świata. Stąd też w jego dorobku znajdują się prace nie tylko z terenu Europy, lecz także z Japonii, Tajlandii i Malezji. Lista krajów, z których instytucjami naukowymi współpracował, bądź współpracuje, jest bardzo długa – obejmuje: Meksyk, USA, Ghanę, Oman, Japonię, Polskę, Litwę, Rosję, Malezję, Estonię, Tajlandię, Laos, Koreę i Chiny.

Profesor Eckstein pełni wiele odpowiedzialnych funkcji w licznych międzynarodowych instytucjach, organizacjach i towarzystwach naukowych. Przez dwadzieścia lat (do 1994 r.) był przewodniczącym Międzynarodowego Towarzystwa Dendrochronologicznego (International Tree-Ring Society) z siedzibą w Tucson (USA). Zorganizował, bądź współuczestniczył w organizacji wielu międzynarodowych konferencji dendrochronologicznych (Hamburg, Ateny, Lund, Travemünde) oraz zainicjował regularne spotkania europejskich dendrochronologów na konferencjach „Eurodendro”. Ostatnia z nich odbyła się w Malborku jesienią 1999 roku.

Odrębną sferę aktywności zawodowej D. Ecksteina stanowi praca dydaktyczna. Oddaje się jej z wielkim zaangażowaniem, zaskarbiając sobie wdzięczność i szacunek studentów oraz młodszych pracowników naukowych nie tylko z Niemiec, lecz z całego niemal świata. Dzięki szerokiemu otwarciu Instytutu Biologii Drewna w Hamburgu na przybyszów z zewnątrz, także z odległych krajów pozaeuropejskich, uchodzić on może za prawdziwą „Mekkę” dendrochronologów.

Szczególne miejsce w życiu zawodowym i prywatnym D. Ecksteina zajmuje Polska. Jego współpraca z ośrodkami dendrochronologicznymi w Warszawie, Toruniu i Krakowie datuje się od wczesnych lat siedemdziesiątych i trwa do dziś. Współpraca ta wykracza daleko poza ramy oficjalne, przybierając formę kontaktów koleżeńskich i przyjacielskich. Dzięki sympatii i życzliwości dla polskich pracowników nauki, wielu spośród nich uzyskało stypendia, miało możliwość udziału w konferencjach naukowych, odbyło staże naukowe w Hamburgu, a nawet wykony-

wało tam pod kierunkiem Profesora prace doktorskie (T. Ważny, ASP Warszawa).

Dieter Eckstein kilkakrotnie odwiedzał Polskę. Był między innymi w Warszawie, Krakowie, Oświęcimiu, Zakopanem, Szczecinie i Gdańsku, zwiedził Tatry, Puszczę Białowieską i wybrzeże Bałtyku. Profesor Eckstein jest człowiekiem pogodnym, niezwykle wrażliwym i otwartym na potrzeby innych ludzi. W ponurych dniach stanu wojennego, wyjątkowe cechy jego charakteru ujawniły się ze szczególną mocą. Mając świadomość uciążliwości i niedostatków tego okresu organizował, przy dużym nakładzie czasu i środków, pomoc dla swoich polskich kolegów.

Nieprzeciętne zalety umysłu i serca D. Ecksteina stawiają go w rzędzie wielkich niemieckich przyrodników i humanistów, zasłużonych dla polsko-niemieckiego zbliżenia i współpracy.

Ad multos annos Profesor Dieter Eckstein!

Zdzisław BEDNARZ

WYBRANE PUBLIKACJE D. ECKSTEINA

- [1] ECKSTEIN D. 1969. Entwicklung und Anwendung der Dendrochronologie zur Altersbestimmung der Siedlung Haithabu Diss. Univ. Hamburg, ss. 113.
- [2] ECKSTEIN D., BAUCH J. 1969. Beitrag zur Rationalisierung eines dendrochronologischen Verfahrens und zur Analyse seiner Aussagesicherheit. *Forstwiss. Centralbl.* **88**: 230–250.
- [3] LIESE W., ECKSTEIN D. 1971. Die Jahrringchronologie in der Kriminalistik. In: H. Schäfer: *Die Grundlagen der Kriminalistik* **7**: 395–422. Steintor-Verl. Hamburg.
- [4] ECKSTEIN D., FRISSE E., LIESE W. 1974. Holzanatomische Untersuchungen an umweltgeschädigten Strassebäumen der Hamburger Innenstadt. *Eur. J. For. Path.* **4**: 232–244.
- [5] ECKSTEIN D., SCHMIDT B. 1974. Dendroklimatologische Untersuchungen an Stieleichen aus dem maritimen Klimagebiet Schleswig-Holsteins. *Angew. Bot.* **48**: 371–383.
- [6] ECKSTEIN D., LIESE W., PARAMESWARAN N. 1976. On the structural changes in wood and bark of a salt-damaged horsechestnut tree. *Holzforschung* **30**: 173–178.
- [7] ECKSTEIN D., FRISSE E., QUIEHL F. 1977. Holzanatomische Untersuchungen zum Nachweis anthropogener Einflüsse auf die Umweltbedingungen einer Rotbuche. *Angew. Bot.* **51**: 47–56.
- [8] BAUCH J., ECKSTEIN D., BRAUNER G. 1978. Dendrochronologische Untersuchungen an Eichenholztafeln von Rubens-Gemälden. *Jahrbuch Berliner Museen* **20**: 209–221.
- [9] ECKSTEIN D., GREVE U., FRÜHWALD A. 1981. Anatomische und mechanisch-technologische Untersuchungen am Holz einer SO₂ – geschädigten Fichte und Tanne. *Holz als Roh-u. Werkstoff* **39**: 477–487.
- [10] ECKSTEIN D., ANIOL R. W. 1981. Dendroclimatological reconstruction of the summer temperature for an alpine region. *Mitt. Forstl. Bundesvers. Anst.* **142**: 391–398. Wien.
- [11] ECKSTEIN D., BREYNE A., ANIOL R. W., LIESE W. 1981. Dendroklimatologische Untersuchungen zur Entwicklung von Strassenbäumen. *Forstwiss. Centralbl.* **100**: 381–396.
- [12] PETERSEN A., ECKSTEIN D., LIESE W. 1982. Holzbiologische Untersuchungen über den Einfluss von Auftausalz auf Hamburger Strassenbäume. *Forstwiss. Centralbl.* **101**: 359–365.
- [13] ECKSTEIN D., RICHTER K., ANIOL R. W., QUIEHL F. 1984. Dendroklimatologische Untersuchungen zum Buchensterben im südwestlichen Vogelsberg. *Forstwiss. Centralbl.* **103**: 274–290.
- [14] ANIOL R. W., ECKSTEIN D. 1984. Dendroclimatological studies at the northern timberline. W: MÖRNER N. A., KARLEN W. (red.) *Climatic changes on a yearly to millennial basis*. D. Reidel Publ., s. 273–279.
- [15] ECKSTEIN D., ANIOL R. W., GREVE U., RICHTER K. 1984. Dendroklimatologische Untersuchungen zum Baumsterben. *Mitt. Bundesforschungsanst. Forst-u. Holzwirtschaft* **146**: 139–148.
- [16] ECKSTEIN D. 1986. Temperature fluctuations in Western Europe during the last 1000 years as derived from tree rings and other proxy indicators. Collaborative Paper of the International Inst. for Appl. Systems Analysis (IIASA), s. 33–45.
- [17] ECKSTEIN D., WAŻNY T., BAUCH J., KLEIN P. 1986. New evidence for the dendrochronological dating of Netherlandish paintings. *Nature* **320**: 465–466.
- [18] GREVE U., ECKSTEIN D., ANIOL R. W., SCHOLZ F. 1986. Dendroklimatologische Untersuchungen an Fichten unterschiedlicher Immissionsbelastung in Nordostbayern. *Allg. Forst-u. J.-Ztg.* **157**: 174–179.
- [19] WAŻNY T., ECKSTEIN D. 1987. Der Holzhandel von Danzig/Gdańsk – Geschichte, Umfang und Reichweite. *Holz als Roh- u. Werkstoff* **45**: 509–515.
- [20] BRIFFA K. R., BARTHOLIN T. S., ECKSTEIN D., JONES P. D., KARLEN W., SCHWEINGRUBER F. H., ZETTERBERG P. 1990. A 1400-year tree-ring record of summer temperatures in Fennoscandia. *Nature* **346**: 434–439.
- [21] ECKSTEIN D., HOOGESTEGE J., HOLMES R. L. 1991. Insect-related differences in growth of birch and pine at northern tree-line in Swedish Lapland. *Holarctic Ecology* **14**: 18–23.
- [22] WAŻNY T., ECKSTEIN D. 1991. Dendrochronologiczne datowanie wczesnośredniowiecznej słowiańskiej osady Wolin. *Materiały Zachodniopomorskie* **23**: 147–164.
- [23] BRIFFA K. R., JONES P. D., BARTHOLIN T. S., ECKSTEIN D., SCHWEINGRUBER F. H., KARLEN W., ZETTERBERG P., ERONEN M. 1992. Fennoscandian summers from AD 500: temperature changes on short and long times scales. *Climate Dynamics* **7**: 111–119.
- [24] RICHTER K., ECKSTEIN D., HOLMES R. L. 1993. The dendrochronological signal of pine trees (*Pinus* spp.) in Spain. *Tree-Ring Bull.* **51**: 1–13.
- [25] SASS U., ECKSTEIN D. 1995. The variability of vessel size in beech (*Fagus sylvatica* L.) and its ecophysiological interpretation. *Trees* **9**: 247–252.

- [26] SANDER C., ECKSTEIN D., KYNCL J., DOBRY J. 1995. The growth of spruce (*Picea abies* (L.) Karst.) in the Krkonosze (Giant)-Mts. as indicated by ring width and wood density. *Ann. Sci. For.* **52**: 401–410.
- [27] PUMIJUMNONG N., ECKSTEIN D., SASS U. 1995. Tree-ring research on *Tectona grandis* L. in northern Thailand. *IWA J.* **16**: 385–392.
- [28] PUMIJUMNONG N., PUMIJUMNONG, SASS U. 1996. Reconstruction of rainfall in northern Thailand from tree-ring series of teak. IGBP-PAGES/PEP II Symposium on Palaeoclimate and Environmental Variability during the Past 2000 Years in Austral-Asian Transect, Nov. 28 – Dec. 1, 1995, at Nagoya University. Nagoya/Japan, s. 186–191.
- [29] SCHICHLER B., LEVANIC T., CUFAR K., ECKSTEIN D. 1997. Climate-growth relationship of fir in the Dinaric Mts. in Slovenia using different standardizations and response function calculations. *Dendrochronologia* **15**: 207–214.
- [30] ECKSTEIN D., BAAS P. (red). 1999. Dendrochronology in monsoon Asia. Proc. Workshop on Southeast Asian Dendrochronology in Chiang Mai, Thailand, 16–20 Feb., 1998. *IWA J.* **20**: 223–350.

70. ROCZNICA URODZIN PROFESORA JANUSZA NOWAKA

70th anniversary of Professor Janusz Nowak's birth

17 czerwca 2000 r. świętował swoje 70. urodziny Prof. dr hab. Janusz Nowak, wybitny polski lichenolog. Choć Janusz Nowak jest osobą powszechnie znaną w środowisku przyrodniczym, ten jubileusz jest okazją do zaprezentowania jego biografii i naukowej twórczości.

Janusz Nowak urodził się w Chrzanowie, gdzie przebywał do 1951 r. Tam wychowywał się i kształcił w szkole powszechnej, potem w Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym im. Stanisława Staszica. Duży wpływ na jego zainteresowania i ogólną wiedzę botaniczną miał Mieczysław Mazurkiewicz – profesor gimnazjum, wychowawca wielu znanych polskich przyrodników. Już w tym okresie J. Nowak zgromadził obszerny zielnik roślin naczyniowych, który później przekazał Muzeum Ziemi Chrzanowskiej. W 1951 r. został zatrudniony przez prof. Władysława Szaferę początkowo w Zielniku Instytutu Botaniki UJ, a potem w Ogrodzie Botanicznym UJ, gdzie miał możliwość pogłębiania swojej wiedzy botanicznej.

Studia wyższe odbył w okresie 1952 – 1957 na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ i w roku 1957 otrzymał tytuł magistra biologii na podstawie pracy pt. *Porosty południowego okręgu Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*, wykonanej pod kierunkiem prof. Bronisława Szafrana. Rozprawę doktorską pt. *Naskalne zespoły porostów Wyżyny Krakowsko-Czę-*



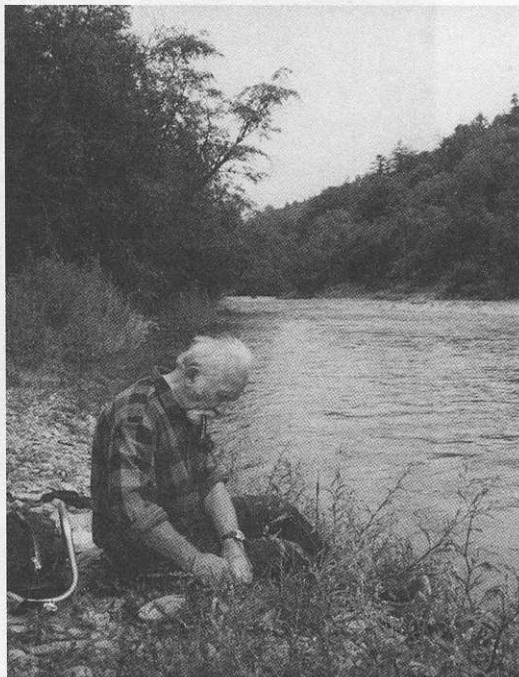
stochowskiej obronił przed Radą Naukową Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, uzyskując w 1962 r. stopień naukowy doktora nauk przyrodniczych; promotorem tej pracy był prof. Józef Motyka. Stopień naukowy doktora habilitowanego nauk przyrodniczych w zakresie botaniki nadała mu w 1973 r. Rada Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UJ na podstawie rozprawy pt. *Problemy rozmieszczenia porostów (Lichenes) w polskich Beskidach Zachodnich (Podokrąg Śląsko-Babiogórski)*. Tytuł profesora otrzymał Janusz Nowak w 1997 r.

Praca naukowa J. Nowaka związana jest nierozdzielnie z Instytutem Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, gdzie zatrudniony został bezpośrednio po magisterium obejmując kolejno stanowiska asystenta technicznego (do 1959 r.), asystenta (do 1961 r.), starszego asystenta (do 1963 r.), adiunkta (do 1975 r.) i docenta (do 1992 r.). W roku 1969 Janusz Nowak został kierownikiem Pracowni Briologii i Lichenologii, przemianowanej z czasem na Zakład Briologii i Lichenologii. W 1992 r. przeszedł na wcześniejszą emeryturę, lecz kontynuował dotychczasowe badania w Instytucie. Ciężka choroba przebiegała nagle w 1997 r. tak pracowitą i owocną dla nauki twórczość Profesora.

Przedmiotem szczególnych zainteresowań i badań Janusza Nowaka są porosty. Lichenologia stała się jego pasją już podczas studiów na UJ. Aktualnie dorobek naukowy prof. Nowaka obejmuje 35 opublikowanych prac z zakresu lichenologii (30 indywidualnych i 5 współautorskich). Są to oryginalne prace twórcze, które dotyczą systematyki i florystyki, geografii i socjologii, a w ostatnich latach również bioindykacji porostów. Tereny jego badań to głównie obszary górskie, przede wszystkim Karpaty, ale także Wyżyna Krakowsko-Wieluńska, Wyżyna Miechowska oraz inne obszary Polski. Ponadto prowadził badania na obszarze Słowacji, Czech, Bułgarii oraz opracował i opublikował materiały zebrane w Arktyce przez prof. Andrzeja Środonia i dr. Mariana Kuca. W trakcie badań terenowych odkrywał ciągle wiele gatunków porostów nowych dla Polski czy badanego regionu. Dzięki niemu wiele regionów Polski posiada dobrze opracowaną szatę porostową. Dotyczy to głównie Beskidów i Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej (Fot. 1).

Najczęściej i najchętniej prowadził Profesor badania z zakresu taksonomii i florystyki tworząc dzieła, które na trwałe weszły do polskiej i światowej nauki. Należy tu kilkanaście prac poświęconych szacie porostowej południowej Polski; większość z nich to obszernie opracowania o charakterze monograficznym. Janusz Nowak jest autorem pierwszych opisów kilku nowych dla nauki taksonów porostów: *Verrucaria polonica*, *Amphoridium ionaspicarpum*, *A. impurum*, *Protoblastenia szaferi* oraz *Melaspilea subarenacea* – gatunek odkryty wspólnie z prof. Józefem Kiszką. Jego ulubioną grupą ekologiczną były zawsze porosty naskalne, a spośród nich najbardziej interesował się gatunkami z rzędu *Verrucariales*, zyskując sobie z czasem opinię dobrego znawcy tych gatunków. Jest to szczególnie trudna grupa porostów, stwarzająca ogromne trudności zarówno przy zbiorze, jak i oznaczaniu. Profesor opracował i opublikował klucz do identyfikacji tych taksonów oraz zgromadził ich ogromną kolekcję zielnikową.

Jedną z ważniejszych publikacji Janusza Nowaka jest napisana wspólnie z prof. Zygmuntem Tobolewskim książka pt. *Porosty polskie. Opisy i klucze do oznaczania porostów w Polsce dotychczas stwierdzonych lub prawdopodobnych*. Jest to pierwsza tego rodzaju praca, obejmująca wszystkie porosty znane z Polski. Zawiera klucze do oznaczania oraz opisy taksonów (ok. 1655 gatunków) z uwagami o siedlisku i rozmieszczeniu. Autorzy zamieścili tam po raz pierwszy polskie nazewnictwo wszystkich porostów. Niezwykle użyteczny jest klucz do oznaczania płonnych porostów, zamieszczony na początku dzieła. Książka



Fot. 1. Profesor J. Nowak w dolinie Wisłoki, 1996 r.

Phot. 1. Professor J. Nowak in Wisłoka valley, 1966.

ta, z której korzystają często studenci i naukowcy w kraju, jest do tej pory podstawowym źródłem wiedzy o porostach Polski. W 1976 r. autorom tego dzieła została przyznana nagroda Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

Podobnie cenne pozycje w dorobku naukowym prof. Nowaka stanowią trzy tomy serii *Flora Polska. Rośliny Zarodnikowe Polski i Ziemi Ościennych*, wydawanej przez Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie. Seria ta, stanowiąca podstawowe opracowania taksonomiczne porostów polskich i środkowoeuropejskich, jest kontynuacją prac nad szatą porostów Polski, zapoczątkowanych przez Józefa Motykę. Trzy tomy autorstwa Janusza Nowaka poświęcone są następującym grupom porostów: *Arthoniaceae*, *Opegraphaceae*, *Lecanactidaceae* oraz *Rocellaceae* (tom I, część 1, 1983, str. 241), *Physciaceae sensu stricto* (tom VI, część 3, 1993, str. 165), *Buelliaceae – Physciaceae sensu lato* (tom VI, część 2, 1998, s. 236). Opracowania te cieszą się zainteresowaniem i zostały wysoko ocenione również przez specjalistów zagranicznych.

W dorobku naukowym Profesora znajduje się także szereg prac poruszających problemy fitogeograficzne, a wśród nich duża rozprawa o zagadnieniach



Fot. 2. Prof. J. Nowak z rodziną, 1977 r.

Phot. 2. Prof. J. Nowak with the family, 1977.

pionowego i poziomego rozmieszczenia porostów w podokręgu śląsko-babiogórskim Beskidów Zachodnich w Polsce. Praca ta poprzedzona była wieloletnimi badaniami terenowymi i rzetelną dokumentacją zasięgów porostów.

Prof. J. Nowaka interesowała także socjologia porostów. Przystudiował i opracował metodami Braun-Blanqueta zbiorowiska porostów kalcyfilnych (rozwijających się na skałach wapiennych) na obszarze Jury Krakowsko-Częstochowskiej. Wyniki tych studiów opublikowane zostały w 1960 r. i była to pierwsza tego typu praca w polskiej literaturze lichenologicznej, a także jedna z nielicznych w świecie. Opisał tam trzy nowe zespoły porostów kalcyfilnych (*Physcio nigricantis-Candelarielletum mediantis* Nowak 1960, *Verucario velanae-Caloplacetum xantholytae* Nowak 1960, *Peccanio-Thyreetum confusae* Nowak 1960). Są to powszechnie uznawane w literaturze europejskiej jednostki syntaksonomiczne, które zapewniły autorowi stałe miejsce w nauce światowej.

Janusz Nowak zorganizował w Instytucie Botaniki PAN doskonały warsztat badawczy, kompletując bogatą literaturę z dziedziny lichenologii; założył także zielnik porostów, niezbędny do prowadzenia badań nad tak trudną grupą organizmów. Stworzyło to warunki do rozwoju lichenologii w ośrodku krakowskim. Z czasem zielnik porostów zgromadzony

przez Prof. Nowaka stał się jedną z większych tego typu kolekcji w Polsce. Mając na uwadze szybki rozwój krakowskiego zielnika, zapoczątkował też wydawnictwo zielnikowe *Lichenes Poloniae Meridionalis Exsiccati*, przeznaczone głównie do wymiany międzynarodowej. Do chwili obecnej ukazało się 250 gatunków wydanych w dziesięciu fascykulach, które wymieniane są z 30 zagranicznymi instytucjami, a także kilkoma krajowymi. Dzięki temu wydawnictwu kolekcja porostów w zielniku Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN bogaci się ciągle w materiały lichenologiczne z innych krajów świata.

Prof. J. Nowak był aktywnym działaczem Polskiego Towarzystwa Botanicznego. W latach 1982–1986 przewodniczył nowo utworzonej Sekcji Lichenologicznej PTB. W 1985 r. zorganizował zjazd naukowy członków sekcji w Krempnej w Beskidzie Niskim. Przez szereg kadencji był członkiem Rady Naukowej Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN oraz członkiem Komisji Biologicznej przy Krakowskim Oddziale PAN. Był redaktorem serii *Porosty. Flora Polska. Rośliny Zarodnikowe Polski i Ziemi Ościennych* i członkiem Komitetu Redakcyjnego czasopisma *Fragmenta Floristica et Geobotanica*. Prowadził ożywione kontakty z zagranicznymi ośrodkami lichenologicznymi. Jest członkiem prestiżowych towarzystw zagranicznych i międzynarodowych. W latach

1968–1984 i 1988–1991 był członkiem British Lichen Society, a od 1987 r. jest członkiem International Association for Lichenology.

Prof. J. Nowak ma znaczny dorobek w zakresie kształcenia kadr naukowych. Jest promotorem dwóch rozpraw doktorskich, autorem wielu recenzji doktorskich i habilitacyjnych, a także bardzo wielu recenzji wydawniczych. Jego uczniami są: prof. Maria Olech, prof. Krystyna Czyżewska, prof. Józef Kiszka, dr Ryszard Kozik, dr hab. Ludwik Lipnicki. Jako ceniony znawca porostów bardzo często i chętnie udzielał konsultacji prawie wszystkim lichenologom w Polsce, dzielił się swą wiedzą, udostępniał materiały zielnikowe i literaturę fachową. Potrafił cieszyć się z małych i dużych sukcesów swych kolegów.

W imieniu wszystkich uczniów, kolegów, przyjaciół i swoim własnym życzę Profesorowi Januszowi Nowakowi, aby spełniły się jego marzenia, aby znalazł sposób na realizację swych niedokończonych projektów; życząc zdrowia, szczęścia, optymizmu. Myślę, że wiele z Jego wspaniałych pomysłów będzie inspiracją dla każdego z nas jeszcze przez długie lata.

Bardzo serdecznie dziękuję Małżonce Profesora, Pani Mgr Barbarze Morawskiej-Nowak, za udostępnienie fotografii z rodzinnego archiwum (Fot. 2).

Urszula BIELCZYK

BIBLIOGRAFIA PRAC PROF. J. NOWAKA Z ZAKRESU LICHENOLOGII

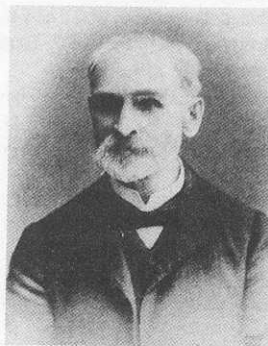
- [1] NOWAK J. 1959. *Verrucaria polonica* n. sp., nowy gatunek porostu z południowej Polski. *Fragm. Flor. Geobot.* **5**(1): 155–163.
- [2] NOWAK J. 1959. Stanowisko porostu *Umbilicaria decussata* (Vill.) Frey na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. *Fragm. Flor. Geobot.* **5**(3): 471–473.
- [3] NOWAK J. 1960. Naskalne zespoły porostów Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. *Fragm. Flor. Geobot.* **6**(3): 323–392.
- [4] NOWAK J. 1960. The lichens. W: The forest reserve Świnia Góra. *State Council for Conservation of Nature in Poland* **16**: 11–22.
- [5] NOWAK J. 1961. Porosty Wyżyny (Jury) Krakowsko-Częstochowskiej. *Monogr. Bot.* **21**(1): 1–126.
- [6] NOWAK J. 1965. The lichens from Hornsund (S. W.-Spitsbergen) collected during the Polish Polar Expeditions in 1957 and 1958. *Fragm. Flor. Geobot.* **11**(1): 171–190.
- [7] NOWAK J. 1965. Porosty Beskidu Małego. *Fragm. Flor. Geobot.* **11**(3): 421–462.
- [8] NOWAK J. 1966. *Amphoridium ionaspicarpum* sp. n., – porost z rodziny *Verrucariaceae*. *Acta Mycol.* **2**: 3–6.
- [9] KISZKA J., NOWAK J. 1966. The lichens of the *Thelocarpaceae* family in the Polish Western Carpathians. 1. *Fragm. Flor. Geobot.* **12**(2): 195–199.
- [10] NOWAK J. 1967. Porosty Wyżyny Wieluńskiej. *Acta Mycol.* **3**: 209–242.
- [11] NOWAK J. 1967. Materiały do flory porostów Beskidów Zachodnich. 1. Porosty pasma Policy. *Fragm. Flor. Geobot.* **13**(1): 107–139.
- [12] NOWAK J. 1968. Porosty Beskidu Średniego (Makowskiego). Cz. 1. Porosty Pasma Pewelskiego oraz wzniesień Łasku i Soliska. *Acta Mycol.* **4**(1): 147–174.
- [13] NOWAK J. 1968. Lichens of Hornsund Westspitsbergen. Polish Spitsbergen expeditions 1957–1960. W: K. BIRKENMAJER (red.), Summary of Scientific Results. s. 109–112. Wyd. Geolog., Warszawa.
- [14] NOWAK J. 1969. Are the any or no soralia in the lichen *Mycoblastus alpinus* (Fr.) Kernst.? *Fragm. Flor. Geobot.* **15**(3): 381–385.
- [15] KISZKA J., NOWAK J. 1969. *Lecanora hercynica* Poelt & Ullrich – nowy dla Polski gatunek porostu. *Fragm. Flor. Geobot.* **15**(3): 375–379.
- [16] NOWAK J. 1971. Lichenes Poloniae Meridionalis Exsiccati. Fasc. I–IV. no. (1–100). *Fragm. Flor. Geobot.* **17**(4)Suppl.: 5–29.
- [17] NOWAK J. 1972. Problemy rozmieszczenia porostów (Lichenes) w polskich Beskidach Zachodnich (Podokęg Śląsko-Babiogórski). *Fragm. Flor. Geobot.* **18**(1): 45–143.
- [18] NOWAK J. 1974. Materiały do flory porostów Tatr polskich. *Fragm. Flor. Geobot.* **20**(1): 89–102.
- [19] NOWAK J., KISZKA J. 1974. *Melaspilea subarenacea* sp. n., a new lichen species from the West Beskid Mts. *Fragm. Flor. Geobot.* **20**(1): 103–108.
- [20] KOZIK R., NOWAK J. 1974. *Thelocarpon superellum* Nyl., nowy dla flory polskiej gatunek porostu. *Fragm. Flor. Geobot.* **19**(3): 339–342.
- [21] NOWAK J. 1974. Porosty Beskidu Małego. Sprostowania i uzupełnienia. *Fragm. Flor. Geobot.* **20**(1): 113–121.
- [22] NOWAK J. 1974. Porosty wzgórz gipsowych nad Dolną Nidą. *Fragm. Flor. Geobot.* **20**(3): 381–389.
- [23] NOWAK J. 1974. *Amphoridium impurum* n. sp., a new lichen species from the Cracow-Wieluń Upland. *Fragm. Flor. Geobot.* **20**(3): 391–395.
- [24] NOWAK J. 1974. *Protoblastenia szuferi* n. sp., a new lichen species in the calcareous part of the Polish Tatra Mts. *Fragm. Flor. Geobot.* **20**(4): 529–533.
- [25] NOWAK J., TOBOLEWSKI Z. 1975. Porosty polskie. Opisy i klucze do oznaczania porostów w Polsce dotychczas stwierdzonych lub prawdopodobnych. PWN, Warszawa – Kraków.
- [26] NOWAK J. 1975. Lichenes Poloniae Meridionalis Exsiccati. Fasc. V (no. 101–125). *Fragm. Flor. Geobot.* **21**(4)Suppl.: 569–575.
- [27] NOWAK J. 1975. Lichenes Poloniae Meridionalis Exsiccati. Fasc. VI (no. 126–150). *Fragm. Flor. Geobot.* **21**(4)Suppl.: 576–582.
- [28] NOWAK J. 1975. Lichenes Poloniae Meridionalis Exsiccati. Fasc. VII. (no. 151–175). *Fragm. Flor. Geobot.* **21**(4)Suppl.: 583–589.

- [29] NOWAK J. 1975. Lichenes Poloniae Meridionalis Exsiccati. Fasc. VIII (no. 176–200). *Fragm. Flor. Geobot.* 21(4)Suppl.: 590–596.
- [30] NOWAK J. 1983. Porosty (*Lichenes*). 1.1. *Arthoniales*. W: Flora polska. Rośliny zarodnikowe Polski i ziem ościennych. PWN, Warszawa-Kraków.
- [31] NOWAK J. 1983. Porosty epifityczne. W: S. BIAŁOBOK (red.), Jodła pospolita *Abies alba* Mill., s. 412–414. PWN, Warszawa-Poznań.
- [32] NOWAK J. 1990. Porosty epifityczne buka. W: DZWONKO Z., Buk zwyczajny *Fagus sylvatica* L., s. 304–307. PWN, Warszawa-Poznań: 304–307.
- [33] NOWAK J. 1991. Michaela Mayrhofer. 1988. Studien über die saxicolen Arten der Flechtengattung *Lecania* in Europe. II. *Lecania* s.str. *Fragm. Flor. Geobot.* 35(1–2): 254.
- [34] NOWAK J. 1993. Porosty (*Lichenes*). 6.3. *Physciaceae*. W: Flora polska. Rośliny zarodnikowe Polski i ziem ościennych. Instytut Botaniki im. W. Szafera. PAN, Kraków.
- [35] NOWAK J. 1995. Lichenes Poloniae Meridionalis Exsiccati. Fasc. IX-X no. (201–250). Kraków, druk ulotny.
- [36] NOWAK J. 1998. Porosty Beskidu Wyspowego i Żywieckiego, Pasma Jałowca i Masywu Babiej Góry. *Monogr. Bot.* 83: 1–131.
- [37] NOWAK J. 1998. Porosty (*Lichenes*). VI.2. *Buellieaceae*. W: Rośliny zarodnikowe Polski i ziem ościennych. Instytut Botaniki im. W. Szafera. PAN, Kraków.

PRO MEMORIA

• **200 rocznica urodzin Jakuba Wagi (25 VII 1800–23 II 1872)**, ur. w Grabowie, woj. łomżyńskie, zm. w Łomży, nauczyciela gimnazjalnego, autora *Flory Polskiej* (T 1–3, 1847–1848). Zob. „Pro Memoria” w *Wiad. Bot.* 41(1)(1997): 49 (175 rocznica śmierci).

• **165 rocznica urodzin Eustachego Wołoszczaka (1 X 1835–10 VII 1918)**, ur. w Jaworowie, zm. w



Wiedniu, systematyka, florysta, asystenta botaniki Uniwersytetu Wiedeńskiego, profesora botaniki, zoologii i towaroznawstwa Politechniki Lwowskiej, autora prac florystycznych i taksonomicznych, m.in. opracowania rodzaju *Salix* (1920).

• **150 rocznica urodzin Józefa Rostafińskiego (14 VIII 1850–5 V 1928)**, ur. w Warszawie, zm. w

Krakowie, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, dyrektora Ogródu Botanicznego UJ, honorowego członka PTB (1924), pioniera badań śluzowców i glonów, pierwszego polskiego profesjonalnego historyka botaniki, autora wielu prac popularnych i klasycznych podręczników botanicznych (m.in. sławnego przewodnika do oznaczania roślin; wyd. 1–1886, wyd. 21–1979, wspólnie z O. Seidl). Zob. „Pro Memoria” w *Wiad. Bot.* 42(2) (1998): 63–64 (70-lecie śmierci).

• **140 rocznica urodzin Romana Gutwińskiego (4 VII 1860–27 X 1932)**, ur. w Pagorzynie (dawne



woj. rzeszowskie), zm. w Krakowie, badacza glonów, współtwórca polskiej fykologii (algalologii), asystenta J. Rostafińskiego w katedrze botaniki UJ, nauczyciela gimnazjalnego we Lwowie, Tarnopolu i Krakowie, autora klasycznych opracowań *Prodromus florae algarum Galiciensis*

(1895), *Flora algarum montium Tatrensiensium* (1909), odkrywcy kilkuset nowych taksonów.

• **110 rocznica urodzin Janiny Antoniewicz (14 X 1890–21 XI 1956)**, ur. w Zadniszówce (dawny pow. skalcki), zm. w Warszawie, botaniczki, popularyzatorce biologii i ogrodnictwa, adiunkta Katedry Łąkarstwa SGGW, autorki m.in. prac *Przyczynki do badań nad morfologią liścia pierzastego* (1925), *Ogrody szkolne* (1921), *Hodowla w szkole* (1948).

• **100 rocznica śmierci Ferdynanda Martena (19 I 1827–10 VIII 1900)**, ur. w Klukowie (dawny pow. złotowski), zm. w Ostrowie Wlkp., matematyka, przyrodnika, nauczyciela gimnazjalnego w Poznaniu i Ostrowie Wlkp., botanika amatora, autora pracy *Flora Ostroviensis* (1873).

• **100 rocznica śmierci Hipolita Cybulskiego (15 VIII 1828–3 XII 1900)**, ur., zm. w Warszawie, długoletniego ogrodnika Ogródu Botanicznego w Warszawie, autora prac fitofenologicznych, zawierających wyniki obserwacji w warszawskim Ogródku.

• **40 rocznica śmierci Delfiny Gayówny (6 VII 1885–11 IX 1960)**, ur. w Radomiu, zm. w Głoskowie, nauczycielki w gimnazjach i szkołach powszechnych, popularyzatorce nauk przyrodniczych, autorki prac z zakresu metodyki nauczania biologii oraz książek popularnych m.in. *Dobroczynia ludzkości Ludwik Pasteur* (1959), *Rośliny łąk – atlas* (1960, 1965, 1971), *Metodyka wycieczek botanicznych* (1964, wspólnie z W. Karpowicz).

• **30 rocznica śmierci Mariana Koczwary (29 VII 1893–26 IX 1970)**, ur. w Bochni, zm. w Pewli Małej pod Żywcem, asystenta katedry systematyki i geografii roślin Uniwersytetu Lwowskiego, profesora farmakognozji Uniwersytetu Jagiellońskiego, autora prac z zakresu farmakognozji, fitogeografii i systematyki, m.in. opracowania rodziny *Umbelliferae* do *Flory polskiej* (t. 9, 1960).

Alicja ZEMANEK

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

XIX SYMPOZJUM SEKCJI FYKOLOGICZNEJ POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO (TLEŃ, 11–14 MAJA 2000)

XIXth Symposium of the Phycological Section of Polish Botanical Society (Tleń, Poland, 11–14 May 2000)

XIX spotkanie fykologów miało dość prowokacyjne hasło: „Ekologia i taksonomia glonów – małżeństwo z rozsądku?”, tak więc przez kolejne cztery dni staraliśmy się przekonywać wzajemnie o nierozdzielności tych dwóch działów nauki. Wydarzenie to miało miejsce w Borach Tucholskich, w pięknie zagospodarowanym ośrodku „Geo-Vita” w Tleniu.

Otwarcia Sympozjum dokonał prof. Iwo Wojciechowski, przewodniczący naszej Sekcji, witając nas i gości przybyłych z zagranicy, to jest: z Europy – Czech, Finlandii, Słowacji, z U.S.A., z Kanady i z Syrii. W Sympozjum udział wzięło 101 osób (Fot. 1). Ciepłe słowa przywitania skierował do nas dyrektor Wdeckiego Parku Krajobrazowego, Jarosław Pająkowski, zachęcając wszystkich do prowadzenia badań fykologicznych na terenie Parku.

W imieniu organizatorek ze strony Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (dr Marty Luścińskiej, Ewy Dembowskiej, Joanny Seliwiak i Urszuli Jakubowskiej) oraz Akademii Techniczno-Rolniczej z Bydgoszczy (mgr Marzeny Wiśniewskiej), gości witła dr Bogna Paczuska. Podziękowała ona sponsorom Sympozjum: Komitetowi Badań Naukowych, Wojewódzkiemu Funduszowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Wydziałowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Urzędu Miejskiego w Bydgosz-

czy. Zwróciła uwagę, że to przedsięwzięcie wspomagali także prywatni sponsorzy: J. Sowiński – właściciel firmy handlowej „Centrum Mikroskopii” z Warszawy, T. i A. Pałaszewscy, właściciele firmy MART-POL s.c. z Bydgoszczy oraz Mirosław Gzella, przedsiębiorca z Osia. Podawane w czasie przerw słodczyce i kawa były fundowane przez PC „Jutrzenka” S. A. z Bydgoszczy. Każdy otrzymał starannie przygotowany zestaw materiałów ze świetnie wydаныmi streszczeniami wystąpień w języku polskim i angielskim.

Po uroczystym otwarciu obrad miałem okazję do przypomnienia sylwetki znakomitego fykologa polskiego, jakim był prof. Karol Starmach, którego 100. rocznica urodzin mija właśnie w tym roku. Referat wprowadzający wygłosił dr Marian Boiniski, mówił on o osobliwościach przyrodniczych Wdeckiego Parku Krajobrazowego – obszaru którego przyroda w znacznym stopniu zachowała swoją naturalność. Wykład był bogato ilustrowany wspaniałymi przeźroczeniami, przedstawiającymi ciekawe i rzadkie rośliny i zwierzęta oraz piękne krajobrazy doliny Wdy. Rozbudził naszą ciekawość i chęć oglądania tych niepowtarzalnych osobliwości przyrody Parku. Tak więc wyruszyliśmy na wycieczkę do rezerwatu torfowiskowego „Dury”, nad jezioro Piaseczno i Starą Rzekę. Torfowiska te należą do kategorii skąpożywnych (oligotroficznych) torfowisk wysokich i średniożywnych (mezotroficznych) torfowisk przejściowych. Wyprawa ta, jak wszystkie, była połączona ze zbiorom materiałów.

Po powrocie odbyło się spotkanie organizacyjne członków Sekcji Fykologicznej, w czasie którego, między innymi, potwierdzono, że XX Sympozjum Sekcji odbędzie się w Poznaniu we wrześniu 2001 roku, a organizatorem będzie Uniwersytet Poznański. Gotowość organizacji następnego, w 2002 r. zgłosił doc. Jan Małucha z Akademii Rolniczej we Wrocławiu. Przyjeliśmy do naszej Sekcji 6 nowych członków.

Ten pierwszy dzień tradycyjnie zakończył się biesiadowaniem przy ognisku.

Drugi dzień to sesja referatowa, której część plenarną prowadziła prof. Bożena Bogaczewicz-Adamczak z Uniwersytetu Gdańskiego. Wśród prezentowanych czterech referatów znalazł się wspaniały referat, autorstwa światowej sławy badacza sinic, Profesora J. Komárka, o ekologii i rozmieszczeniu geograficznym *Cyanoprokariota*. Wprowadzając nas w zagadnienie, Prof. J. Komárek powiedział na wstępie, że w ostatnich dziesięcioleciach szczegółowo badano strukturę *Cyanoprokariota*, ich biologię i ekologię, ale do tej pory nie znaleziono żadnych gatunków ubikwistycznych i doświadczalnie nie udowodniono, że jakiś szczerp zdolny jest do występowania w różnych ekolo-



Fot. 1. Uczestnicy XIX Sympozjum Sekcji Fykologicznej PTB (fot. J. Słupski).

Phot. 1. The participants of 19th Symposium of Phycological Section of Polish Botanical Society (Phot. J. Słupski).

gicznie biotopach. Z tego wynika, między innymi, że wszystkie gatunki (sklasyfikowane zgodnie z tradycyjnymi kryteriami fenotypowymi, jak i kryteriami molekularnymi) mają szczególne i różnorodne wymagania ekologiczne. Pozostałe trzy referaty miały inny charakter. Poruszano w nich zagadnienia terminologii używanej w taksonomii i ekologii (prof. Jadwiga Siemińska); zmieniającej się roli fykologa w badaniach taksonomiczno-ekologicznych (prof. Lubomira Burhardt i prof. Harold Marshall) i mówiono o konieczności prowadzenia badań z ekologii glonów (prof. Iwo Wojciechowski). Wypowiedzi autorów referatów plenarnych zażrzewały wszystkich do dyskusji.

Drugą część sesji referatowej miał zaszczyt prowadzić niżej podpisany. Referaty w niej prezentowane dotyczyły historii badań, w większości jednak taksonomii, fizjologii i ekologii. Dużym zainteresowaniem cieszył się wykład dr Oldřicha Lhotsky'ego o historii fykologii czeskiej oraz przedstawiony przez prof. Józefa Kazimierzaka i mgr Barbarę Kremer referat, dzięki któremu mogliśmy poznać problemy taksonomiczne i ekologiczne, spotykane w badaniach paleoalgalogicznych.

Trzecią część sesji poprowadziła dr hab. Bożena Zakryś z Uniwersytetu Warszawskiego. W tej części mówiono przede wszystkim o taksonomii takich grup, jak: *Prochlorophyta*, *Bacillariophyceae* i *Euglenophyta*. Można było także wysłuchać doniesień z zakresu fizjologii. Szczególnie interesujący był referat dr Katarzyny Palińskiej, omawiający jeszcze mało poznaną grupę *Prochlorophyta*. Ogółem wygłoszono 20 referatów.

Dzień obrad zakończyliśmy oznaczaniem glonów, a firma „Centrum Mikroskopii” z Warszawy umożliwiła nam korzystanie z najnowszego sprzętu mikroskopowego.

Trzeci dzień obrad przeznaczono na prezentację plakatów. Prowadzenie tej sesji, na której pokazano aż 36 plakatów, powierzono prof. Andrzejowi Witkowskiemu z Uniwersytetu Szczecińskiego. Tematyka prezentowanych plakatów dotyczyła wyników badań z zakresu fizjologii oraz badań fitoplanktonu i badań eksperymentalnych. Najliczniejszą grupę stanowiły plakaty z zakresu taksonomii różnych grup systematycznych glonów, szczególnie okrzemek współczesnych i kopalnych, chryzofitów, dinofitów, desmii, zielenic i krasnorostów.

Wszystkie plakaty zostały przygotowane nadzwyczaj profesjonalnie, z dbałością o odbiorcę, z wielkim wyczuciem sztuki plakatowej. Podobnie jak w ostatnich latach odbył się konkurs na najlepszy plakat. Powołana komisja w składzie: prof. A. Witkowski, prof. J. Komárek i dr O. Lhotsky oceniła plakaty, wybierając trzy najlepsze. Na I miejscu znalazła się praca autorstwa dr J. Kwadrans i prof. P. Eloranty (z Finlandii) „Zmienność morfologiczna rodzaju *Sidorotia* (*Batrachospermales*, *Rhodophyta*) w niektórych wodach północnych”; na II – praca mgr A. Wojtal pt. „Epilityczne okrzemki z potoku Kobylanka w Jurajskim Parku Krajobrazowym (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska)” oraz na III miejscu – opracowanie mgr I. Łaźniewskiej pt. „Zima na torfowiskach. Zimowa fykoflora wybranych torfowisk Mazurskiego Parku Krajobrazowego”. Dodatkowo wyróżniono dwa plakaty: J. Neustupa (z Czech) za opracowanie „*Trentepohliaceae* z nizinnego tropikalnego lasu deszczowego na Półwyspie Malajskim” i plakat dr A. Latały i mgr S. Misiewicz „Wpływ światła, temperatury i zasolenia na zawartość chlorofilu A w komórkach bałtyckiej sinicy *Phormidium* sp”. Na podkreślenie zasługuje fakt, że w wielu plakatach podawano nowe gatunki dla flory Polski.

Podsumowując prezentowane wyniki naszych badań łatwo można zorientować się, że badania taksonomiczne i ekologiczne nadal leżą w centrum naszych zainteresowań, tak więc powinniśmy je unowocześniać i rozwijać, kształcąc specjalistów od kolejnych grup systematycznych glonów. Może nam to zapewnić mocniejszą pozycję w europejskiej i światowej nauce.

Po obiedzie pojechaliśmy na wycieczkę do Muzeum księży werbistów w Laskowicach Pomorskich, a potem zwiedzaliśmy bardzo starą elektrownię z 1930 r. w Żurze. Nieco spóźnieni stawiliśmy się na koncert-niespodziankę, na którym przy szampanie słuchaliśmy kwartetu działającego przy Towarzystwie Polsko-Austriackim w Bydgoszczy, z udziałem solistki Małgorzaty Grelki.

Symposium zakończyło się wspaniałą wycieczką na jeziora lobeliowe Czarne i Nawionek, gdzie niektórzy zbierali próby, a inni zażywali kąpeli.

Podziękowania i duże brawa należą się organizatorom tego Symposium. Zostało zorganizowane profesjonalnie, z dużą dbałością o uczestników i z zachowaniem serdecznej atmosfery, tradycyjnie już towarzyszącej spotkaniom naszej Sekcji.

Konrad WOŁOWSKI

**SEMINARIUM NAUKOWE „CHARACEAE
W MORZU BAŁTYCKIM – OCHRONA
I ZNACZENIE” (WYSPA VILM, NIEMCY,
20–22 SIERPNIA 1999)**

**2nd workshop „Charophytes in the Baltic Sea, threats
and conservation”
(Isle of Vilm, Germany, 20–22 August 1999)**

W drugiej połowie sierpnia odbyło się drugie już spotkanie grupy specjalistów zajmujących się badaniem *Characeae* – ramienic występujących w Morzu Bałtyckim i przyległych do niego wodach.

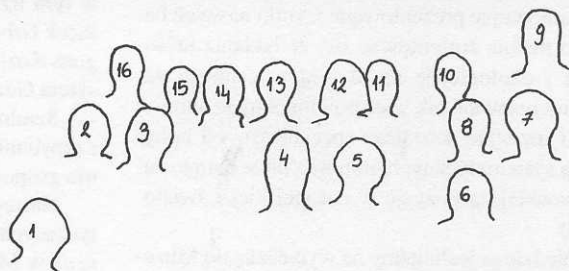
Seminarium odbyło się na przepięknej, samotnej wyspie Vilm o powierzchni niespełna 100 ha, oddalonej o 3 km w linii prostej od wyspy Rugii na północy Niemiec. Jeszcze do 1990 r. Vilm była zamknięta dla turystów, a na jej terenie był luksusowy ośrodek wypoczynkowy dla członków rządu NRD. Obecnie cała wyspa stanowi ściśle rezerwat, a dawne obiekty wypoczynkowe przekształcono w centrum konferencyjne należące do Narodowej Agencji Ochrony Przyrody.

Uczestnicy seminarium w liczbie 16 osób (Fot. 1), stanowili ponad połowę z 28 członków grupy roboczej zajmującej się *Characeae* w Morzu Bałtyckim, zawiązanej w 1997 r. w Kłajpedzie. Na seminarium reprezentowane były wszystkie kraje bałtyckie, w tym trzyosobowa grupa z Polski w składzie: mgr Jacek Urbaniak (Uniwersytet Wrocławski), mgr Grzegorz Kozłowski i mgr Ryszard Kuczyński z Uniwersytetu Gdańskiego.

Seminarium rozpoczęło się uroczystym obiadem i powitaniem uczestników, którego dokonał w imieniu gospodarzy Hennig von Nordheim (HELCOM).

Następnie wygłoszono kilkanaście referatów dotyczących przede wszystkim rozmieszczenia *Characeae* w Morzu Bałtyckim oraz obserwowanego ustępowania ramienic z dotychczasowych stanowisk. Zgłoszono wiele uwag odnoszących się do obecnej nomenklatury *Characeae* i klucza do ich oznaczania. Często bowiem, w zależności od rodzaju użytego do oznaczania klucza, ta sama – jak się później okazało – ramienica była różnie oznaczona.

Drugiego dnia o świcie uczestnicy zostali oprowadzeni przez dr von Nordheima po wyspie, jej wspaniałych uroczyskach i imponujących skupieniach najstarszych w Niemczech dębów, zachwycających fantastycznymi wprost kształtami. Od setek lat stanowią one zresztą obiekty malarskich impresji wielu artystów. Reszta dnia była poświęcona oznaczaniu ramienic – materiału suchego i okazów zakonserwowanych, przywiezionych przez uczestników seminarium. Wiele uwagi poświęcono szczególnie trudnym w oznaczaniu: *Tolypella nidifica*, *Nitellopsis obtusa*,



Fot. 1. Uczestnicy Seminarium „Characeae w Morzu Bałtyckim – ochrona i znaczenie”

Phot. 1. Participants of 2nd workshop „Charophytes in the Baltic Sea, threats and conservation”

1 – Daiva Jurgilaite – Litwa (Lithuania), 2 – Zofia Sinkeviciene – Litwa (Lithuania), 3 – Grzegorz Kozłowski – Polska (Poland), 4 – John Andersson – Dania (Denmark), 5 – Maria Koistinen – Finlandia (Finland), 6 – Mohamed Yousef – Niemcy (Germany), 7 – Jacek Urbaniak – Polska (Poland), 8 – Kerstin Wallström – Szwecja (Sweden), 9 – Hendrik Schubert – Niemcy (Germany), 10 – Georg Martin – Estonia, 11 – Irmgard Blindow – Szwecja (Sweden), 12 – Zane Dekere – Łotwa (Latvia), 13 – Christina Ritzl – Szwecja (Sweden), 14 – Ryszard Kuczyński – Polska (Poland), 15 – Kaire Parts – Estonia, 16 – Peter Feuerpfel – Niemcy (Germany).

Nitella batrachosperma, *N. Wahlbergiana*, *Chara connviniensis*, *Ch. aspera* f. *subinermis*, *Ch. baltica* f. *Liljebladi*. Taksony te przysparzają kłopotów przy oznaczaniu nawet wytrawnym znawcom rodziny *Characeae*. Wszystkim zebranym służyła pomocą w oznaczaniu dr Irmgard Blindow z uniwersytetu w Lund,

będąca niekwestionowanym autorytetem, doskonałą znawczynią tej grupy.

Trzeci, ostatni dzień przeznaczony był na dyskusję, podczas której postanowiono następną dwa lata poświęcić na dalsze badanie występowania ramienic w Morzu Bałtyckim i otaczających go słodkich wo-

dach. W dalszym ciągu mają być prowadzone obserwacje nad rozmieszczeniem *Characeae* w Bałtyku i stopniem ich zanikania. Ponadto kontynuowane będą prace nad książką *Charophytes in the Baltic Sea*. Zaproponowano wniesienie szeregu poprawek, a pierwotna wersja książki powinna być gotowa do następnego, wrześniowego spotkania w 2000 r. w Estonii.

Jacek URBANIK

**SYMPOZJUM NT. POCHODZENIA
I EWOLUCJI OKRZEMEK
(DZIWNÓWEK, 24–27 PAŹDZIERNIKA 1999)**

**Symposium on the origin and evolution of the
diatoms (Dziwnówek, Poland, 24–27 October 1999)**

Symposium zostało zorganizowane przez Instytut Badań Morza Uniwersytetu Szczecińskiego, przy współudziale Kalifornijskiej Akademii Nauk oraz Wydziału Biologii Akademii Rolniczej w Szczecinie. Jego organizacją doszła do skutku dzięki staraniom Profesora A. Witkowskiego, dr P. J. Kociołka i dr W. Kowalskiego. Brała w nim udział doborowa grupa badaczy z Europy i Ameryki Północnej, w tym dr Richard Crawford – przewodniczący Międzynarodowego Towarzystwa Diatomologicznego (Fot. 1). Obrady śledzili specjaliści, a także i młodzi adepci, z rozmaitych polskich ośrodków naukowych.

Na sympozjum poruszano zagadnienia dotyczące ewolucji okrzemek z uwzględnieniem badań molekularnych, biogeograficznych i materiałów kopalnych. Miało ono charakter roboczego spotkania. Prezentowane referaty wniosły wiele nowatorskich myśli. I tak prof. Nina Strelnikova mówiła o znaczeniu krzemu i krzemionki w życiu okrzemek i innych organizmów, również człowieka. Jej zdaniem, wbrew powszechnie panującym poglądom, okrzemki to jedna z najstarszych grup systematycznych glonów. Opiera tę opinię na stwierdzeniach V. I. Samoylova, a także V. I. Vernadsky'ego, że pierwotnie krzem, a nie węgiel stanowił podstawę dla życia organizmów. W toku ewolucji tylko niektóre organizmy, w tym okrzemki, pozostały przy wykorzystywaniu krzemionki do budowy swoich szkieletów. Dr Linda Medelin z wielkim zaangażowaniem zaprezentowała swoją, i współautorów, koncepcję ewolucji okrzemek w oparciu o badania molekularne, morfologiczne i dane geologiczne. Zwróciła przy tym uwagę, że zegar molekularny daje podstawy do przypuszczenia, że przeciętny wiek pochodzenia okrzemek nie może być wcześniejszy niż perm lub trias.

W tym samym dniu prof. Vladimir Nikolaev przedstawił zaproponowany wspólnie z Davidem

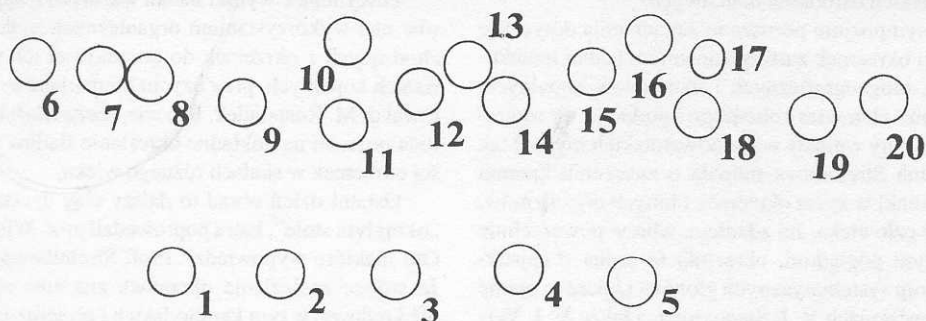
Harwoodem system klasyfikacji okrzemek z grupy *Centricae*, dokumentując wszystko wspaniale wykonanymi seriami mikrofotografii skaningowych. Podobny charakter miał referat prezentowany przez dr Nadję Ognjanową-Rumenową, która zaprezentowała piękną dokumentację z badań nad neogeniczną florą okrzemek z półwyspu Bałkańskiego; zawiera ona szereg nowych dla nauki taksonów.

Drugi dzień spotkania to nieco odmiennie spojrzenie na wiek okrzemek. A to za przyczyną odkrycia, jakie ćwierć wieku temu dokonały prof. Barbara Kwiecińska i prof. Jadwiga Siemińska. W proterozoicznych marmurach z Przeworna wykryły szczątki okrzemek zarówno z grupy *Pennatae* jak i *Centricae*. Prof. Siemińska zestawiała publikowane w latach 1862–1995 informacje o okrzemkach starszych niż kredowe, uznawanych powszechnie do tej pory za najstarsze. Wszystkie wcześniejsze znaleziska kwestionowano jako niepewne. Obecność okrzemek w osadach jurajskich, triasowych, permskich, karbońskich, dewońskich, sylurskich, ordowickich, a ostatnio nawet w kambryjskich, stanowi jakby ogniwa pośrednie do znalezionych przez te badaczki okrzemek proterozoicznych. Referat prof. Kwiecińskiej o technice i metodach badań marmurów z Przeworna uwiarygodnił brak możliwości wprowadzenia przypadkowo, z zewnątrz, opisanych okazów.

Fascynujące wyniki badań własnych i współautorów nad wykorzystaniem organicznych molekuł pochodzących z okrzemek do poszukiwań ich w materiałach kopalnych, przy użyciu biomarkerów, prezentował dr M. Rospondek. Kto wie, może właśnie ta metoda pozwoli na dokładne określanie śladów obecności okrzemek w skałach różnego wieku.

Ostatni dzień obrad to dalszy ciąg dyskusji przy „okrągłym stole”, którą poprowadził prof. Witkowski. Oto niektóre wypowiedzi: Prof. Strelnikova uznała, że wobec znalezienia okrzemek znacznie starszych niż kredowe, w tym kambryjskich i proterozoicznych, należy spodziewać się, że są one jeszcze starsze, jak to sugerują teorie Vernadsky'ego i Samoylova.

Dr Medelin stwierdziła, że w swoich rozważaniach nad pochodzeniem okrzemek musi wziąć pod uwagę publikacje, o których była mowa na tym spotkaniu. Prof. Nikolaev podkreślił, że uważa niezmiennie, że okrzemki to grupa stosunkowo młoda; nie neguje, że znaleziono okrzemki w marmurach proterozoicznych, lecz uważa za niewyjaśniony sposób, jak się tam one dostały. Prof. Siemińska podkreśliła, że opublikowane w ostatnich latach prace Vologdina (1962) i Gapeeva (1992, 1995) z dobrze udokumentowanymi danymi o okrzemkach kambryjskich uwiarygodniły znaleziska proterozoicznych okrzemek



Fot. 1. Uczestnicy Sympozjum w Dziwnówku:

Phot.1. The participants of Symposium in Dziwnówek:

1. M. Bąk, 2. K. Kowalczyk, 3. A. Witkowski, 4. E. Susek, 5. E. Witoń, 6. R. Crawford, 7. M. Rospondek, 8. V. Nikolajev, 9. B. Kwiecińska, 10. K. Wołowski, 11. J. Siemińska, 12. B. Messyas, 13. B. Bogaczewicz-Adamczak, 14. A. Zygałło, 15. K. Stachura-Suchoples, 16. M. Mroczo, 17. A. Brzezińska, 18. L. Medlin, 19. N. Strelnikova, 20. N. Ognjanova-Rumenova (fot./phot. J. Słupski).

w marmurach z Przeworna. Referat prof. Strelnikowej podpira ten fakt od strony teoretycznej. Zwróciła również uwagę na zadziwiającą zbieżność opinii polskiego uczonego, profesora Włodzimierza Sedlaka, z teoriami Samoilova i Vernadsky'ego, dotyczącymi roli krzemu w tworzeniu szkielecików pierwszych or-

ganizmów. Prof. Siemińska korzystając z obecności prof. Strelnikowej wyraziła nadzieję, że okrzemki z osadów kambryjskich badanych przez Vologdina, Ergalieva i Azerbaera, a także Gapeeva, staną się przedmiotem studiów mających na celu określenie ich przynależności systematycznej. Zwrócono uwagę, że



Fot. 2. Wycieczka do Trzęsacza (fot. J. Słupski).

Phot. 2. The excursion to the Trzęsacz (phot. J. Słupski).

badania prowadzone przez dr Rospondka i innych specjalistów nad zastosowaniem biomarkerów, wyszukujących w materiałach kopalnych śladów organicznych molekuł po obecności okrzemek, nabierają znaczenia jako nowa metoda badań paleontologicznych.

Wszyscy uczestnicy byli zgodni co do tego, że należy powtarzać tego typu spotkania, na których prezentowane wyniki są szeroko dyskutowane, choć w szczupłym gronie zainteresowanych osób. Na zakończenie Dr Richard Crawford podziękował organizatorom za przygotowanie tego nadzwyczaj ciekawego sympozjum oraz wszystkim za uczestnictwo i prezentację interesujących referatów, zaznaczając, że wciąż jesteśmy przy fundamentalnym pytaniu, dlaczego okrzemki wykorzystują krzemionkę dla budowy pancerzyków? Jeżeli zrozumiemy to zjawisko, to zagadnienia związane z wiekiem i pochodzeniem okrzemek będą bardziej zrozumiałe.

Można mieć nadzieję, że sympozjum i opublikowanie wygłoszonych referatów rozpoczną na nowo dyskusję nad pochodzeniem okrzemek i ich wiekiem oraz przyczynią się do rozwoju badań nad okrzemkami znacznie starszymi niż dotąd znane.

Jak zawsze, tak i tym razem główny organizator spotkania, prof. Witkowski wraz z grupą swoich uczniów zorganizowali wszystko z wielką starannością i dbałością o uczestników spotkania. Mieszkaliśmy w bardzo dobrym hotelu w Dziwnówku tuż nad plażą. Zażywaliśmy morskiego powietrza, co dodawało energii do prowadzenia długich i wyczerpujących dyskusji (wykłady i dyskusje były prowadzone w jęz. angielskim). Mieliśmy też okazję zwiedzić piękną katedrę w Kamieniu Pomorskim i wysłuchać koncertu organowego. Duże wrażenie zrobił spacer, już prawie wieczorny, nad brzegiem morza w Trzęsacz, gdzie mogliśmy podziwiać resztkę murów XII wiecznego kościoła, rozpadającego się pod wpływem napierającego morza (Fot. 2).

Drugi dzień pełen burzliwych dyskusji zakończył się uroczystą kolacją, na której serwowano też i morskie dania w różnych postaciach, a dla podniesienia ich walorów smakowych częstowano gości litworówką, zrobioną na nie zawierającej okrzemek wodzie z oligotroficznego Morskiego Oka w Tatrach.

Konrad WOŁOWSKI

**II MIĘDZYNARODOWY BAŁKAŃSKI
KONGRES BOTANICZNY „ROŚLINY
PÓŁWYSPU BAŁKAŃSKIEGO U PROGU
NASTĘPNEGO TYSIĄCLECIA”
(STAMBUŁ, TURCJA, 14–18 MAJA, 2000)**

**Second Balkan Botanical Congress
„Plants of the Balcan Peninsula: into the next
Millenium” (Istanbul, Turkey, May 14–18, 2000)**



Był to drugi, w cyklu trzyletnim, kongres dotyczący botaniki na Bałkanach i w Turcji. Pierwszy od-

był się w Grecji, w Tessalonikach, pod egidą Zakładu Botaniki Uniwersytetu Arystotelesa i Helleńskiego Towarzystwa Botanicznego. O prawo do organizowania trzeciego współzawodniczą obecnie ze sobą ośrodki botaniczne Sarajewa, Sofii i Konstancy.

W organizację Kongresu zaangażowane były dwa wydziały Uniwersytetu Stambulskiego, chlubiące się w herbie rokiem założenia 1453, a reprezentowali je przewodniczący: prof. dr Neriman Özhatay (Wydział Farmacji, Zakład Botaniki Farmaceutycznej) i prof. dr Nermin Gözükmizi (Wydział Przyrodniczy, Zakład Biologii). W symbolicznym emblemacie Kongresu sześć czerwonych tulipanów otaczało nazwę kongresu i centralnie umieszczoną białą gołębicę niosącą zieloną gałązkę oliwną.

Wybór miejsca obrad nie był obojętny. Do dziś Stambuł, dawne Bizancjum, w ciągu 3000 lat stolica trzech imperiów, jest największym w Turcji ośrodkiem nauki i kultury. Jego znaczenie dla botaniki i badań nad florą Turcji i powiązania z Bałkanami było podkreślane zarówno przez organizatorów, jak i omawiane w kilku wystąpieniach kongresowych. Botaniczna historia miasta, od jej pierwszych etapów poczynając, do końca 18 wieku, przedstawiona została w doskonałym referacie H. W. Lacka (Berlin). Między innymi tutaj powstał ok. 512 roku najstarszy ilustrowany manuskrypt Dioskoridesa, znany jako *Codex Vindobonensis* od miejsca jego przechowywania w Bibliotece Narodowej we Wiedniu. Pierwsza flora Turcji, jeszcze fragmentaryczna, obejmująca okolice Stambułu, została opublikowana przez Nieburga po jego botanicznym pobycie w roku 1761. Florą Turcji interesowali się w ciągu ostatnich trzech wieków profesjonaliści i nieprofesjonaliści botanicy: pracownicy służb dyplomatycznych, podróżnicy, geografowie, geolodzy, archeolodzy, etnolodzy. W XVI i XVII wieku stolica imperium otomańskiego była centrum handlu roślinami eksportowanymi do krajów Europy, gdzie do dziś stanowią elementy dekoracyjne parków i ogrodów. Historię badań z nazwiskami badaczy obejmującą lata 1839–1965, tj. od otwarcia Imperial School of Medicine w Stambule, kiedy po raz pierwszy zaczęto tu wykładać botanikę, do opublikowania I tomu *Flory Turcji* przez P. H. Davisa, przedstawił referat T. Baytopa (Stambuł).

Dyskusja panelowa dała uczestnikom Kongresu możliwość poznania przeszłości, stanu obecnego i przyszłości stojącej przed badaniami botanicznymi, głównie florystycznymi, na Bałkanach i w Turcji (Greuter i Kit Tan), ich stanu w Turcji (N. Özhatay), w Serbii i Czarnogórze (O. Vasic), w Bułgarii (A. Petrova) oraz w Grecji (G. Kamari).

O botanicznym i florystycznym znaczeniu obu re-

jonów: bałkańskiego i tureckiego oraz perspektywach badań mówią m. in. liczby zaczerpnięte z prezentacji kongresowych. Po ukazaniu się drukiem 9 tomów oraz suplementu do *Flory Turcji i wschodnich Wysp Egejskich* w roku 1998, kolejny 11 tom *Flory* przygotowywany jest do publikacji w roku bieżącym przez tureckich botaników (A. Güner, N. Özhatay, T. Ekim, K. H.C. Baer), przy współpracy dalszych tureckich i europejskich specjalistów. Ma on obejmować ponad 400 nowych gatunków opisanych po roku 1998 oraz liczne nowe stanowiska taksonów (A. Güner et al.). Nie stanowi to końca możliwości nowych odkryć, np. duża część Anatolii pozostaje nadal słabo zbadana florystycznie, jak to podkreślili w swoim referacie A. Strid i Kit Tan (Dania). Dane kariologiczne ustalone dla roślin z terenu Turcji obejmują zaledwie 1650, tj. ok. 15% notowanych taksonów (N. Sadioglu i N. Özhatay). Jest to zatem obszar ofiarowujący botanikom ogromne perspektywy badawcze.

W wielu doniesieniach kongresowych podkreślano fakt, że Turcja i Bałkany są szczególnie bogate w endemity. Na ok. 11 000 taksonów roślin naczyniowych notowanych w Turcji i wschodnich Wyspach Egejskich ok. 35 % należy do endemitów (N. Sadioglu i N. Özhatay). Znamienne były dane Y. Gemici dla gór Bolkar: spośród notowanych tam 1650 taksonów 18,5% stanowią endemity, powyżej 2000 m n.p.m. ich udział wzrasta do 33,6%.

Podobne są dane bałkańskie: aktualnie przygotowywana *Flora Hellenica* łącznie z wschodnimi Wyspami Egejskimi ma obejmować 8 793 gatunki (A. Strid i Kit Tan), flora Serbii – 3 662 taksony (V. Stefanovic et al.). Flora małej Albanii zawiera ok. 3300 gatunków, co statystycznie odpowiada 30 % flory Europy. Wśród nich 8% taksonów nie jest notowanych we *Flora Europaea*, a 14 % flory Albanii to endemity (A. Mullaj i Kit Tan).

Hasło tytułowe Kongresu zapowiadało szerokie potraktowanie tematyki zjazdowej otwartej na liczne dyscypliny naukowe, o czym świadczą tytuły sekcji: 1. Bałkan Flora, Vegetation and Conservation, 2. Taxonomy, Geobotany, Evolution, 3. Ecology and Environmental Botany, 4. Structure and Its Dynamics, 5. Phytochemistry and Natural Products, Ethnobotany, 6. Metabolism, Growth and Bioenergetics, 7. Genetics, Biotechnology, Plant Breeding.

Zainteresowanie Kongresem było duże. Według szacowań organizatorów uczestnicy pochodzili z 22 krajów. Program zawierał abstrakty 98 referatów i komunikatów oraz 349 posterów. Jednak nie wszystkie zgłoszenia były zrealizowane i ostatecznie zaprezentowano 75 wystąpień ustnych i 220 posterów. Sesje plenarne odbyły się w auli kongresowej Wydziału Przy-



Fot. 1. Lokalne zagrożenie flory leśnej w rejonie stambulskim: produkcja węgla drzewnego metodą tradycyjną (fot. R. Czapik).

Phot.1. Traditional local charcoal production, one of the dangers to native flora in the Istanbul region (phot. R. Czapik).

rodniczego, prezentacje ustne bieły równolegle w trzech salach wykładowych w dwóch blisko położonych budynkach uniwersytetu.

Kongres otwarły trzy wiodące referaty zgrupowane w jedną popołudniową sesję. Rozpoczął ją bogato ilustrowany kolorowymi fotografiami referat prof. Yildis Demiriz (Stambuł), omawiający wzory kwiatowe na tureckich wyrobach ceramicznych 16 i 17 wieku. Referująca wyodrębniła ok. 14 rozpoznawalnych taksonów, wśród których najczęściej wykorzystywane były w ówczesnej ornamentyce *Hyacinthus orientalis* i *Tulipa*. Ten ostatni wydaje się być botanicznym symbolem Turcji, występującym w logo Kongresu i na pamiątkowej ceramice ofiarowanej uczestnikom.

Następnie V. Heywood (Reading, UK) omówił stan i próby zachowania bogactwa florystycznego półwyspu Bałkańskiego, a nadto zawierał apel o kontynuację interdyscyplinarnego modelu systematyki i taksonomii w oparciu o współpracę między zielnikami, muzeami botanicznymi i jednostkami zajmującymi się przede wszystkim badaniami teoretycznymi a instytucjami związanymi z ochroną środowiska, rolnictwem, leśnymi, z genetykami, socjologami i ekonomistami.

Trzeci referat sesji plenarnej wygłosił Hideyuki Takahashi (Japonia) na temat wielostronnego wpływu grawitacji na siewki ogórka.

Sesja zamykająca Kongres zakończyła się przyjęciem przez aklamację rezolucji, apelującej do władz państwowych i lokalnych o podjęcie działań administracyjnych i prawnych zapewniających ochronę naturalnego środowiska, flory i fauny i krajobrazu w rejonie stambulskim, a także o rozpoczęcie oficjalnej kampanii uświadamiającej konieczność i znaczenie ochrony zagrożonych gatunków, naturalnych środowisk i krajobrazów stanowiących część kulturalnego dziedzictwa kraju.

Komitet dokonał maksymalnych starań w celu dobrej organizacji formalnej i naukowej Kongresu oraz wycieczki naukowej. Podkreślić należy gościnność i gotowość wszelkiej pomocy okazywaną zarówno przez członków Komitetu Organizacyjnego wszelkich szczebli, jak i niezwiązanych z nim tureckich kolegów. Miłym końcowym akcentem było przekazanie wszystkim czynnym uczestnikom dyplomu – podziękowania za udział, podpisanego przez rektora i przewodniczących Kongresu.

Pozytywnie zaznaczył się udział w Kongresie grupy studentów z lokalnych uczelni i ośrodków oddalonych od Stambułu, żywo zainteresowanych sesjami posterowymi i nawiązujących dyskusje na tematy niekiedy odległe od ich specjalizacji. Okazywany przy tym poziom ich wiedzy botanicznej wystawiał dobre świadectwo uczelniom tureckim.

Wycieczka kongresowa prowadziła przez interesujące botanicznie zbiorowiska roślinne na północny zachód od centrum miasta aż do wybrzeża Morza Czarnego w europejskiej prowincji Stambułu, obejmującej ogółem 5110 km. Na tym terenie notowanych jest ok. 2000 rodzimych taksonów (w tym 170 rzadkich na skalę krajową), a zatem więcej niż podawanych jest dla znacznie większych obszarów – Holandii (ok. 1600 taksonów) lub Wyp. Brytyjskich (ok. 1850 taksonów). Celem wycieczki było zorientowanie uczestników w bogactwie flory muraw wapiennych, pastwisk, mokrych łąk, wydm i lasów z ich rzadkimi gatunkami oraz zademonstrowanie postępującej groźby zniszczeń, pochodzących od rozrastającej się w gwałtownym tempie aglomeracji miejskiej. Ostrożne statystyki oceniają dzisiaj liczbę ludności Stambułu na 14 milionów (wzrost o 15% w ciągu ostatnich 12 lat), co stanowi 15% całej populacji Turcji. Tereny naturalne kurczą się gwałtownie. Na przykład 79% powierzchni wydm nad morzem Czarnym, zajmujących uprzednio ok. 5660 ha, zostało zniszczone do roku 1994 przez zalesianie, pozyskiwanie drewna, budowę domków letniskowych i eksploatację piasku. Obserwacja przez uczestników Kongresu istniejącego stanu była dla organizatorów bardzo ważna w związku z przygotowywaną rezolucją – apelem o ochronę dzikiej przyrody i środowiska naturalnego w okręgu stambulskim. Oprócz ciekawostek botanicznych zademonstrowano uczestnikom tradycyjny dla rejonu drobny przemysł wypalania węgla drzewnego (Fot. 1), paradoksalnie wydający się mniej groźnym od aktualnych zagrożeń cywilizacyjnych. Ciekawostką było, że lokalna ludność samorzutnie chroni przed wycinaniem lipy (*Tilia argentea*), z których pozyskuje się kwiat na herbatkę. Zwracano również uwagę na lokalne historyczne zabytki, np. starożytny akwedukt i pozostałości skalnego klasztoru św. Mikołaja w Inceğiz k. Çatalca.

Autorki sprawozdania były jedynymi przedstawicielkami polskiej botaniki na kongresie. Zaprezentowały tam poster w ramach trzech sekcji: 1. Na sekcji Ekologia i Botanika Środowiskowa – poster pt. „Antipodals of *Cirsium arvense* (L.) Scop. in polluted and undisturbed environment”; 2. Na sekcji Flora Bałkańska – „Asia Minor, the distribution centre of the genus *Achillea* L.”; 3. Na sekcji Struktura i jej Dynamika – „*Achillea crithmifolia* W. et K. in di- and te-

traploid forms ($2n = 18, 36$)”. Przy tej okazji miały przyjemność przekonać się, jak dużym uznaniem wśród botaników tureckich różnego wieku i stopni naukowych cieszy się botanika polska, a w niej Instytut Dendrologii w Kórniku. Szczególnie często wymieniane były nazwiska profesorów A. Boratyńskiego i J. Zielińskiego w kontekście wzajemnej współpracy i wizyt naukowych.

Udział w Kongresie pierwszej autorki, specjalizującej się w cytoembriologii i biologii rozmnażania, dał jej sposobność spotkań i dyskusji nad wspólnymi problemami z nieliczną dotąd turecką grupą embriologiczną, m.in. prof. Meryl Ünal z Uniwersytetu Marmara i koleżanek z Uniwersytetu Stambulskiego. Był, jak zawsze w czasie imprez naukowych, sposobnością do odnowienia dawnych kontaktów i nawiązania nowych z kolegami pracującymi w innych dziedzinach botaniki. Udział w Kongresie uświadomił jej znaczenie Turcji i Półwyspu Bałkańskiego jako ośrodków bogatej liczbowo i jakościowo flory, wielkiego poligonu naukowego w zakresie nowych poszukiwań florystycznych oraz tego, co jest aktualnie ogólnosiwiatowym problemem: walki z zagrożeniami ze strony ekspansywnej urbanizacji i uprzemysłowienia.

Dla drugiej autorki pożyteczna była możliwość zapoznania się z materiałami zielnikowymi rodzaju *Achillea* L. w Herbarium Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Istanbulskiego, jako że Mała Azja jest centrum występowania taksonów tego rodzaju i największej liczby jego endemitów.

Zwiedzenie starannie utrzymanego małego Ogrodu, malowniczo położonego na stoku zbieżnym z widokiem na Bosfor i Galatę, terenu należącego dawniej do meczetu Sulejmana, było ostatnim botanicznym akcentem pobytu na stambulskim kongresie.

Udział w Kongresie Romany Czapiak pokryty został w znacznej części z grantu KBN Nr 6 PO4C 028 14, a Janiny Dąbrowskiej przez Uniwersytet Wrocławski.

Romana CZAPIK
Janina DĄBROWSKA

TORUŃSKIE SEMINARIUM EKOLOGICZNE „ZMIANY A ZMIENNOŚĆ” TORUŃ, 23–25 CZERWCA 2000

Toruń Ecological Seminar „Changes and variability”
(Toruń, Poland, 23–25 June 2000)

Zapewne nie przypadkiem obydwie sesje plenarne – inauguracyjna oraz podsumowująca Seminarium, którego głównym organizatorem był Zakład Ekologii Roślin i Ochrony Przyrody Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, odbyły się w „Sali

Darwina”, a więc niejako patrona blisko trzydniowych obrad przyrodników różnych specjalności. Twórca teorii ewolucji spoglądając na zebranych z olbrzymiego portretu, bez wątpienia pilnie przysłuchiwał się poszczególnym wystąpieniom. A można się było nasłuchiwać różności!

Hasło, pod jakim zgromadzili się uczestnicy Seminarium, brzmiało bowiem „Zmiany a zmienność”. Temat rzeka, prawdziwy worek, w którym mieściło się wszystko, co u organizatorów budziło bodaj cień podejrzenia, iż będzie mowa o jakichkolwiek zmianach i jakiegokolwiek zmienności. Toteż liczba uczestników, zarówno tych, którzy chcieli podzielić się swoimi przemyśleniami na ten temat, jak i chętnych do wysłuchania tych wystąpień, zaskoczyła i chyba trochę przeraziła organizatorów (spodziewano się, że będzie to kameralne spotkanie z udziałem mniej więcej 30 osób!). Tymczasem na 122 zgłoszone, w obradach wzięło udział ostatecznie około 100 osób. W zeszycie streszczeń znalazło się aż 76 tekstów, zaś wygłoszono blisko 70 referatów i komunikatów.

Chcąc jakoś uporządkować tematykę Seminarium dokonano podziału na sesję: otwierającą plenarną, trzy specjalistyczne oraz podsumowującą. Podczas sesji plenarnej przedstawiono referaty mówiące w miarę ogólnie o problemach zmian i zmienności rozpatrywanych zarówno w czasie, jak i w przestrzeni. Tak więc – jako wprowadzenie do tematu Seminarium – zaproponowano referat, w którym podano interpretację zmian i zmienności na gruncie teorii adaptacyjnej w ujęciu energetycznym („Zmiany i zmienność ekologiczna w ujęciu adaptacyjnym”). Następnie starano się zdefiniować obydwa te zjawiska, dając ilustrację ekologicznych konsekwencji procesów zmian i zmienności układów („Zmienność – przypadek czy prawidłowość?”). Omawiano także różne aspekty zmienności w przyrodzie ożywionej i nieożywionej, jej skutki i sposoby badania („Zmienność w plemieniu *Avenae* (*Poaceae*)”; „Pedologiczne aspekty zmienności”; „50 lat Puszczy Niepołomickiej: badania zmienności w czasie i przestrzeni”; „Zmienność genetyczna i sposoby jej wykrywania”).

Sesje specjalistyczne odbywały się w trzech sekcjach. W sekcji A znalazły się referaty i komunikaty (w liczbie 29), dotyczące ekosystemów lądowych. Wśród 27 wystąpień w sekcji B przeważały te, które odnosiły się do zagadnień z zakresu genetyki i badań populacyjnych. Natomiast podczas obrad najmniej licznie obsadzonej sekcji C (9 referatów), mówiono o ekosystemach wodnych.

Oczywiście bardzo trudno pokusić się o ogólne podsumowanie i sprowadzić wszystkie poruszone zagadnienia do wspólnego mianownika. Wystąpienia

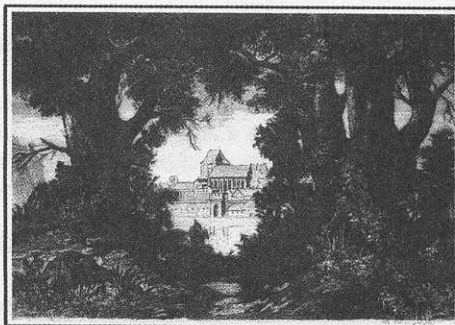


TORUŃSKIE SEMINARIUM
EKOLOGICZNE



ZMIANY A ZMIENNOŚĆ

Program • Streszczenia • Lista uczestników



23 - 25 czerwca 2000

Instytut Ekologii i Ochrony Środowiska UMK

Toruń 2000

dotyczyły niezwykle zróżnicowanej problematyki, zarówno badań nad przyrodą ożywioną i nieożywioną, jak też zagadnień ogólniejszych o zabarwieniu filozoficznym, których było jednak niewiele. Dlatego można jedynie podać niektóre tematy przewijające się w referatach i komunikatach poszczególnych sekcji.

W sekcji A wiele uwagi poświęcono zmianom, jakie zachodzą w glebie i roślinności (a także w składzie niektórych grup zwierząt) w kompleksach leśnych różnych części Polski (rzadziej poza granicami naszego kraju), zarówno na drodze naturalnej sukcesji, jak i pod wpływem działalności człowieka (np.: „Gleba w procesie zmian zachodzących w zagospodarowanych ekosystemach leśnych”; „Regeneracja lasu – zmiany sukcesyjne czy zmienność fitocenoz wywołana katastrofą”; „Symulacja sukcesji w środowisku nieciągłym”). Szczególnie dużo referatów, bo aż 7, dotyczyło omawianych zjawisk w Puszczy Niepołomickiej, co zapewne wynikało z faktu przypadającej właśnie okrągłej rocznicy zakończenia 50 lat badań prowadzonych na tym terenie (np.: „Zmiany warunków siedliskowych południowego kompleksu Puszczy Niepołomickiej w latach 1970–1999”; „Zmiany roślinności łąk w północnej części Puszczy Niepołomickiej w ciągu ostatnich 20 lat”; „Ocena

zmian we florze porostów Puszczy Niepołomickiej w okresie 40-lecia”). Do tej sekcji powinny być również włączone dwa referaty traktujące o zanieczyszczeniach tego kompleksu leśnego metalami ciężkimi („*Moehringia trinervia* jako rejestrator zmian stopnia zanieczyszczenia środowiska Puszczy Niepołomickiej metalami ciężkimi”; „Ocena zanieczyszczenia Puszczy Niepołomickiej metalami ciężkimi przy użyciu mchów – zmiany w ciągu 20 lat”), podobnie jak i referat pt.: „Zmienność roślinności w ekosystemie leśnym zaburzonym wieloletnim oddziaływaniem ściekami przemysłu krochmalniczego” (które zapewne tylko z braku miejsca znalazły się w sekcji B). W kilku referatach poruszano także zagadnienia miłe sercu czy to dendrologów, dotyczące zmienności różnych cech drzew szpilkowych, zwłaszcza *Pinus sylvestris*, pod wpływem zmieniających się warunków środowiskowych (np. „Zmienność relacji klimat-przyrost u drzew w Karpatach i na ich przedpolu”), czy też florystów z krwi i kości („Zmiany we florze doliny dolnej Wisły w ciągu 150 lat – trudności dokładnej oceny”).

Zasadniczym przedmiotem referatów w sekcji B była analiza zmienności organizmów bardzo różnych, zarówno pod względem pozycji systematycznej, jak i formy życiowej, występujących w bardzo zróżnicowanych siedliskach. Okazało się, że głównym orężem taksonomów w walce z trudnymi problemami zmienności organizmów żywych są obecnie metody statystyczne (opierające się na badaniach prób populacyjnych), aczkolwiek co do wartości i zasadności stosowania niektórych z nich nie ma ostatecznej zgody (np. „Moje badania nad zmiennością roślin: *Rhinanthus serotinus* i *Dactylis glomerata*”; „Zmienność morfologiczna liści *Chamaedaphne calyculata* (L.) Moench”; „Zmienność morfologiczna *Calamagrostis villosa*”; „Zmienność ekologiczna *Elymus repens* w Polsce?”). Przedstawiono także próbę syntezy dotychczasowych wyników badań nad zmiennością w powiązaniu z trudnym dla systematyków zagadnieniem plastyczności („Zmienność a plastyczność morfologiczna roślin”). Przykładem bezpośrednio ilustrującym te rozważania teoretyczne był komunikat pt. „Plastyczność morfologiczno-anatomiczna gatunków z rodzaju *Calypogeia* Raddi (*Hepaticae*) – wynik zmienności środowiskowej czy genetycznej?” Bardzo intrygujący był referat o możliwości powstania w rodzaju *Oenothera* – niemal na naszych oczach – mutacji, która być może zasługuje na opisanie w randze odmiany, co jednak, zdaniem autora, wymaga potwierdzenia poprzez badania cytogenetyczne („Czy u wiesiołka (*Oenothera* L.) powstawać mogą nowe mutacje?”). Zmiany i zmienność w skali globalnej zostały omówione

w interesującym wystąpieniu „Współczesne wielkie wymieranie – zmiany w biosferze czy zmienność strategii życia”. Autor starał się uspokoić słuchaczy (czy mu się to udało – należy wątpić!), mówiąc, że „ekstynkcję jednych gatunków i powstawanie nowych można traktować jako wymianę elementów biosfery o zróżnicowanych strategiach”. W tej sekcji znalazły się także referaty filozoficzne. W jednym z nich („Różnorodność i zmienność: problem statusu, kategoryzacji pojęciowych oraz zastosowań w biologii ewolucyjnej”) próbowano podać jeszcze jedną definicję zmiany („stwierdzenie wystąpienia następstw dwóch stanów rzeczy”), zmienności („sekwencje czasowe zmian”) oraz różnorodności, którą określono jako „przestrzenną zmienność”.

W sekcji C przedmiotem badań referujących były zmiany samego siedliska wodnego (np. „Zmiany i zmienność sezonowa wybranych parametrów fizycznych i chemicznych wody w jeziorze – przykład analizy niesystematycznych danych”), jak też zmiany i zmienność zarówno w czasie, jak i przestrzeni, wodnych roślin wyższych i glonów (np.: „Dlaczego sinica *Aphanizomenon flos-aque* (L.) Ralfs nie tworzy regularnych zakwitów w Jeziorach Jelonek i Świętokrzyskim?”; „Funkcjonowanie populacji *Plantago lanceolata* L. w warunkach strefy zalewowej Jeziora Kwiecko”).

Po dwudniowej wytężonej pracy intelektualnej organizatorzy zaproponowali relaks w terenie. W położonym ok. 7 km od Torunia rezerwacie „Las Piwnicki” uczestnicy Seminarium mieli możliwość miłego spędzenia późnego popołudnia i wieczoru (a niektórzy nawet części nocy świętojańskiej), biesiadując przy suto zastawionych stołach, stojących przed romantycznym dawnym domkiem myśliwskim, a obecnie stacją terenową Zakładu Ekologii. Jedząc różne smakowitości, pijąc różnego rodzaju napoje, panie i panowie przyjemnie gawędzili na tematy mniej lub bardziej naukowe oraz śpiewali pieśni, wykonywane zwykle przy ognisku.

O dziwo, nocne igraszki nie przeszkodziły całkiem sporej gromadce uczestników przybyć w niedzielny poranek, do wspomnianie w wstępie „Sali Darwina”, w celu podsumowania całości obrad. Przewodniczący dokonali – subiektywnych i wybiórczych siłą rzeczy – ocen prowadzonych przez siebie sesji w poszczególnych sekcjach. Następnie w oparciu o opublikowane streszczenia podjęto próbę zaprezentowania obrazu problematyki całego Seminarium. Przeanalizowano wszystkie wystąpienia i podzielono je na podstawie trzech kryteriów: odniesienia przedmiotowego (jakiej dziedziny dotyczył referat), odniesienia metodycznego (jaki przyjęto sposób realizacji

celu) i – jakie zadanie miał do wykonania badacz. Okazało się, że najczęściej było prac botanicznych i zdecydowanie przeważały prace opisowe (o wiele mniej było metodycznych, a tylko jedna metodologiczna).

Niewątpliwie trudno się spodziewać, że po toruńskim spotkaniu zapanuje między specjalistami zajmującymi się różnymi dziedzinami przyrody powszechna zgoda co do zapatrywań na tak fundamentalne zjawiska, jakimi są w świecie ożywionym i nieożywionym zmiany i zmienność. Obydwa te terminy sprawiają wrażenie jasnych i prostych w powszechnym użyciu. Jest to niewątpliwie wrażenie złudne, a pokusa nadużywania obydwu słów powoduje, że często ulegają one swoistemu rozmyciu. Można zatem jedynie stwierdzić, że na drodze do nadania lub przywrócenia określeniom *zmiana* i *zmienność* ich właściwego znaczenia został zrobiony pierwszy krok. Teraz trzeba czekać na krok drugi i – następne.

Ludwik FREY
Marta MIZIANTY

Z ŻYCIA PTB POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

O MEDALU IM. PROFESORA ZYGMUNTA CZUBIŃSKIEGO – KOMUNIKAT ZARZĄDU ODDZIAŁU POZNAŃSKIEGO PTB

**On the Professor Zygmunt Czubiński Medal – an
announcement of the Board of Poznań Division of the
Polish Botanical Society**

Myśl ustanowienia honorowego wyróżnienia – medalu Zygmunta Czubińskiego zrodziła się w czasie Sesji Naukowej zorganizowanej z okazji 30. rocznicy śmierci prof. Zygmunta Czubińskiego w Poznaniu, w dniach 9–10.V. 1997 r. Inicjatorem pomysłu był prof. dr hab. Janusz B. Faliński.

Na Nadzwyczajnym Walnym Zebraniu Członków Oddziału Poznańskiego PTB dnia 19 kwietnia 2000 r. powołano kapitułę medalu w składzie: Prof. dr hab. Stanisław Balcerkiewicz, Prof. dr hab. Anna Bujakiewicz, Prof. dr hab. Janusz Bogdan Faliński, Prof. dr hab. Karol Latowski, (sekretarz), Prof. dr hab. Elżbieta Pancer-Kotejowa, Prof. dr hab. Jerzy Zieliński, Prof. dr hab. Waldemar Żukowski (Dziekan Kapituły) oraz zaakceptowano regulamin.

Równocześnie informujemy, że wnioski o nadanie medalu za wybitne prace naukowe mające chara-

cter regionalnych monografii geobotanicznych, zgodnie z wymaganiami regulaminu, należy przysyłać bezpośrednio na ręce Dziekana Kapituły na adres: Prof. dr hab. Waldemar Żukowski – Zakład Taksonomii Roślin UAM, Al. Niepodległości 14, 61–713 Poznań.

Regulamin Medalu im. Zygmunta Czubińskiego

§ 1

Medal im. Zygmunta Czubińskiego (zwany dalej Medalem) jest wyróżnieniem honorowym przyznawanym za wybitne prace naukowe mające charakter regionalnych monografii geobotanicznych, których podstawą jest oryginalna koncepcja naukowa. Pod pojęciem monografii rozumie się zwarte dzieła tekstowe, atlasy i mapy geobotaniczne wyrażające w sposób syntetyczny wiedzę o szacie roślinnej, florze lub roślinności dowolnego regionu w Polsce lub całej Polski. W przypadku prac zbiorowych medal otrzymuje zespół. Dzieło zbiorowe bez względu na liczbę autorów i redaktorów traktowane jest jako jeden przedmiot wyróżnienia.

§ 2

Medal nadaje Oddział Poznański Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

§ 3

Wykonawcą postanowień Regulaminu jest Kapituła Medalu, która ma siedzibę w Poznaniu.

§ 4

Kapituła jest powoływana na okres 3 lat przez Oddział Poznański PTB spośród członków zwyczajnych i honorowych Towarzystwa również z innych Oddziałów Towarzystwa. Kapituła składa się z 7 osób, które wybierają spośród siebie dziekana i sekretarza. Funkcja dziekana może być pełniona co najwyżej przez dwie kolejne kadencje.

§ 5

Wnioski o wyróżnienie Medalem zgłaszać mogą Zarządy Oddziałów i Sekcji oraz członkowie honorowi i zwyczajni Towarzystwa nie później niż na 6 miesięcy przed wyznaczonym terminem Walnego Zjazdu PTB.

Wyróżnienie obejmuje prace wydane przed 1 stycznia roku, w którym przyznawany jest Medal. Kapituła nadaje Medal raz na 3 lata.

§ 6

W okresie dwóch pierwszych kadencji funkcjonowania Kapituły mogą być dodatkowo wyróżnione

Medalem wcześniejsze wybitne publikacje o charakterze monografii geobotanicznych.

§ 7

Posiedzenia Kapituły zwołuje dziekan. Wniosek o nadanie Medalu Kapituła poddaje głosowaniu przy udziale co najmniej 7 członków. Decyzja zapada zwykłą większością głosów i jest ostateczna.

§ 8

Członkostwo PTB nie jest warunkiem koniecznym do wyróżnienia Medalem.

§ 9

O wyróżnieniu Medalem nie mogą się ubiegać członkowie Kapituły w okresie swej kadencji.

§ 10

Zarząd Oddziału powiadamia Zarząd Główny o przyznaniu Medalu.

§ 11

Wręczenie Medalu wraz z dyplomem odbywa się podczas Zjazdu na posiedzeniu plenarnym PTB.

§ 12

Formę plastyczną Medalu i towarzyszącego mu dyplomu ustali Kapituła Medalu w porozumieniu z Zarządem Oddziału Poznańskiego PTB. Medal opatrzone nazwą Polskiego Towarzystwa Botanicznego oraz imieniem i nazwiskiem Zygmunta Czubińskiego, podlega ewidencji. Dyplom o przyznaniu Medalu podpisuje dziekan, członkowie Kapituły oraz Przewodniczący Oddziału. Lista laureatów Medalu publikowana jest na łamach czasopisma „Wiadomości Botaniczne”.

§ 13

Niezbędne środki na funkcjonowanie Kapituły Medalu zapewnia Oddział Poznański Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Waldemar ŻUKOWSKI

XVI KONKURS DENDROLOGICZNY W ŁODZI „ZNAM DRZEWA I KRZEWY”

16th Dendrological Competition in Łódź – „I know trees and shrubs”

Rosnące zainteresowanie różnego rodzaju konkursami świadczy o tym, że dla wielu uczniów nauka nie kończy się na przyswojeniu materiału objętego

programem szkolnym. Zaangażowanie nauczycieli pomaga rozwinąć zainteresowania pozaprogramowe, zdobyć wiedzę, oraz stanąć do rywalizacji międzyszkolnej. Taką możliwość stwarza od lat organizowany w Łodzi konkurs dendrologiczny pt. „Znam drzewa i krzewy”. Atrakcyjność jego podnoszą wartościowe nagrody – głównie albumowe pozycje literatury przyrodniczej – pogłębiające i rozszerzające wiedzę jego uczestników. Głównym sponsorem jest już tradycyjnie Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi.

W dniach 19–20 października 1999 r. odbyła się w Gmachu Biologii UŁ kolejna już – XVI jego edycja. Organizatorami konkursu, jak w latach ubiegłych byli: Liga Ochrony Przyrody – Zarząd Okręgu w Łodzi oraz Sekcja Dendrologiczna Polskiego Towarzystwa Botanicznego, reprezentowana przez pracowników naukowych Katedry Botaniki UŁ. Przewodniczącym 5-osobowego jury był prof. nadzw. dr hab. Janusz Hereźniak.

Pierwszy etap konkursu obejmował test pisemny złożony z 54 pytań; za poprawnie udzielone odpowiedzi można było uzyskać maksymalnie 138 punktów. Drugi etap – praktyczny, polegał na rozpoznaniu 41 drzew i krzewów, za co można było zdobyć maksymalnie 88 punktów. Wszyscy uczestnicy konkursu mieli do rozpoznania te same, żywe okazy drzew i krzewów, rosnących w najbliższym sąsiedztwie Gmachu Biologii UŁ i parku im. J. Matejki w Łodzi.

Łącznie po dwóch etapach można było uzyskać maksymalnie 226 punktów.

Do konkursu przystąpiło 34 uczniów z 12 szkół z terenu Łodzi oraz 1 uczeń ze Społecznej Szkoły Podstawowej w Ciechanowie. Łódzcy uczestnicy konkursu reprezentowali 3 szkoły podstawowe, a mianowicie nr 120, 123 i 198 oraz 9 liceów ogólnokształcących, były to: I, III, VI, XII, XX, XXIX, XXXII, XLII i XLVII LO.

Jury postanowiło przyznać indywidualne nagrody i wyróżnienia następującym osobom:

w kategorii szkół podstawowych nagrody otrzymali:
I. Bronisław Szmit – Społeczna SP w Ciechanowie – 182 pkt

II. Karolina Mirowska – SP nr 120 w Łodzi – 168 pkt

III. Tomasz Kandela – SP nr 120 w Łodzi – 147 pkt
3 równorzędne wyróżnienia uzyskali:

1. Anna Argocińska – SP nr 120 – 143 pkt

2. Ewa Macińska – SP nr 120 – 142 pkt

3. Anna Rydz – SP nr 120 – 142 pkt

W kategorii szkół licealnych nagrody otrzymali:

I. Maciej Rogacki – I LO – 198 pkt

II. Tomasz Derdzikowski – VI LO – 191 pkt

III. Agnieszka Rogowska – I LO – 186 pkt



Fot. 1. Uroczystość wręczenia głównej nagrody – „Statuetki żubrów” dla I LO w Łodzi. Od lewej: mgr J. Lauk – nauczycielka biologii zwycięskiej szkoły, mgr L. Konieczny – marszałek Sejmiku Województwa Łódzkiego, dr M. Kubiak – prezes Zarządu Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska oraz mgr B. Lech – sekretarz Zarządu Okręgu Łódzkiego LOP (fot. R. Sasiadek).

Phot. 1. Delivery of main award – „A statue of bisons” to 1st High School in Łódź. From left: mgr Lauk – teacher of biology in winning school, mgr L. Konieczny – president of Łódź district self-government, dr M. Kubiak – president of local Environmental Protection Fund and mgr B. Lech – secretary of Łódź district Board of Nature Protection League (phot. R. Sasiadek).

3 równorzędne wyróżnienia uzyskali:

1. Rafał Machowicz – I LO – 184 pkt
2. Marcin Włodarczyk – XII LO – 172 pkt
3. Michał Jankowski – XXXII LO – 172 pkt

Ponadto Przewodniczący Jury wyróżnił ufundowaną przez siebie nagrodą specjalną Bronisława Szmita – ucznia klasy VIII Społecznej Szkoły Podstawowej w Ciechanowie, w uznaniu jego wyróżniającej się znajomości drzew i krzewów.

W kategorii nagród zbiorowych pierwsze miejsce i główną nagrodę przechodnią w postaci statuetki żubrów, ufundowaną przez Sekcję Dendrologiczną Polskiego Towarzystwa Botanicznego – przyznano ekipie I Liceum Ogólnokształcącego w Łodzi, prowadzonej przez mgr Jolantę Lauk; uczniowie tego Liceum uzyskali łącznie największą liczbę punktów – 568 (Fot. 1).

W kategorii Szkół Podstawowych nagrodę zbiorową zdobyła ekipa Szkoły Podstawowej nr 120, pro-

wadzona przez mgr Dorotę Filewską, uzyskując łącznie 458 pkt.

Uroczyste wręczenie nagród odbyło się 30 listopada 1999 r. podczas zebrania naukowego Polskiego Towarzystwa Botanicznego Oddziału Łódzkiego. Laureaci i zaproszeni goście z uwagą wysłuchali referatu dr. inż. Władysława Danielewicza – redaktora naczelnego *Rocznika Dendrologicznego*, pt. „Osobliwe, rzadkie oraz mało znane drzewa i krzewy Polski”.

W drugiej części spotkania dokonano wręczenia nagród laureatom konkursu. Na uroczystość przybyli m. in.: marszałek sejmiku województwa łódzkiego – mgr Leszek Konieczny, oraz przedstawiciele Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska z prezesem Zarządu – dr Markiem Kubiakiem na czele, którym organizatorzy konkursu wyrażają głęboką wdzięczność za systematyczne wspomaganie konkursu, a tym samym pomoc w upowszechnianiu wiedzy dendrologicznej wśród młodzieży szkolnej.

Ogród Botaniczny w Łodzi – członek wspierający Oddział Łódzki Polskiego Towarzystwa Botanicznego – był fundatorem 2 nagród w postaci zestawów doniczkowych roślin ozdobnych, które zostały przekazane laureatom nagród zbiorowych: I Liceum Ogólnokształcącemu im. M. Kopernika i Szkole Podstawowej nr 120 w Łodzi. Za to, nie pierwsze już, wsparcie materialne Konkursu Dendrologicznego organizatorzy składają Dyrekcji Ogrodu Botanicznego w Łodzi serdeczne podziękowania.

Andrzej GRZYL

**„CZWARTKI BOTANICZNE”
W ODDZIALE KRAKOWSKIM PTB
W I I II KWARTALE 2000 R.**

„Botanical Thursdays” at the Polish Botanical Society, Cracow Division, in the 1st and the 2nd quarter of 2000

W styczniu 2000 r. odbyły się 3 posiedzenia. 13 stycznia dr Józef Mitka (Instytut Botaniki UJ) zapoznał słuchaczy z nowym ujęciem systematycznym w obrębie *Aconitum lasiocarpum*. Tydzień później prof. dr hab. Adam Zając i dr hab. Maria Zając (Instytut Botaniki UJ) przedstawili referat „Rozmieszczenie roślin naczyniowych w Polsce w świetle kończącego się opracowania ATPOL”. Na kolejnym posiedzeniu, w dniu 27 stycznia, mgr Joanna Zalewska-Gałosz (Instytut Botaniki UJ) omówiła problemy taksonomiczne rodzaju *Potamogeton*.

W lutym, po przerwie semestralnej, odbyły się dwa posiedzenia. Na pierwszym, 17 lutego, dr Maria Lityńska-Zając (Instytut Archeologii i Etnologii PAN) oraz mgr Aldona Bieniek (Instytut Botaniki PAN) wygłosiły referat „Archeobotaniczne znaleziska owoców jabłoni na terenie Polski”. Tydzień później prof. dr hab. Jadwiga Siemińska (Instytut Botaniki PAN) przedstawiła referat „Znaleziska okrzemek starszych niż kredowe: od jury po proterozoik”.

W marcu odbyły się cztery posiedzenia. Dnia 9 marca dr Alina Stachurska-Swakoń (Instytut Botaniki UJ) zaprezentowała swoje zbiory zielnikowe z północno-zachodniej części Montany (USA), a tydzień później omówiła problemy syntaksonomiczne zbiorowisk leśnych Whitefish Range w Montanie. W dniu 23 marca Oddział gościł dr hab. Małgorzatę Wierzbicką (Instytut Biologii Eksperymentalnej Roślin, Uniwersytet Warszawski), która wygłosiła referat „Przystosowania roślin do wzrostu na hałdzie galmanowej – badania na poziomie komórkowym i organizmowym”. Tydzień później Oddział gościł prof. dr hab. Andrzeja Radwańskiego (Wydział Geologii, Uniwer-

sytet Warszawski), który przedstawił referat „Kopalna palma czy zwierzę – zagadki paleontologii”.

W kwietniu były 3 posiedzenia. Dnia 6 kwietnia prof. dr hab. Krystyna Wasylińska (Instytut Botaniki PAN) wygłosiła referat „Pasza zwierzęca w pradziejach: problem przyrodniczy i ekonomiczny”. Tydzień później Oddział gościł prof. dr hab. Jolantę Małuszyńską (Uniwersytet Śląski), która przedstawiła referat „Struktura genomu roślinnego”. Na kolejnym posiedzeniu, 27 kwietnia, doc. dr hab. Przemysław Wojtaszek (Instytut Chemii Bioorganicznej PAN, Poznań) wygłosił referat „Czym jest komórka roślinna?”.

W maju odbyły się także 3 posiedzenia. Na pierwszym, 11 maja, dr Wojciech Granoszewski (Instytut Botaniki PAN) zapoznał słuchaczy z tematem „Roślinność i klimat interglacjalu Eemskiego i wczesnego Vistulianu w Horoszkach na Podlasiu”. Tydzień później Oddział gościł prof. dr hab. Eliso Kvavadze (Instytut Paleobiologii im. L. Davitashvili Gruzińskiej Akademii Nauk), która przedstawiła referat „The results of the Pollen Monitoring Programme in the Georgia”. Tradycyjnie przed wakacjami odbyła się wizyta w Ogrodzie Botanicznym UJ, którą poprowadził w dniu 25 maja dyrektor Ogrodu dr hab. Bogdan Zemanek. W pierwszym dniu czerwca Oddział gościł dr Andersa Glimskåra (Swedish University of Agricultural Sciences, Uppsala), który wygłosił referat „Grassland management in Sweden: history, ecology and politics”.

W pierwszym półroczu 2000 r. odbyło się 16 posiedzeń, na których 16 prelegentów przedstawiło 15 tematów. Serdecznie zapraszamy Członków PTB z innych Oddziałów do wygłaszania referatów na „czwartkach botanicznych” w Krakowie.

Sławomir FLORJAN

**POLSKIE TOWARZYSTWO BOTANICZNE
W 1999 ROKU**

Polish Botanical Society in 1999

I. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

Zebrania plenarne Towarzystwa

W roku sprawozdawczym odbyły się w Warszawie 2 posiedzenia Zarządu Głównego: w dniu 20 marca i 18 grudnia. Na posiedzeniu 20 marca przeprowadzono wybory członków redakcji i rad redakcyjnych wydawnictw PTB na nową kadencję. Na zebraniu w tym dniu powołano także nowe składy Komisji Medalu im. W. Szafera oraz Kapituły Medalu im. Hryniewieckiego w związku z upływem ich kadencji. Do

Kapituły Medalu im. prof. B. Hryniewieckiego zostały wybrane następujące osoby: prof. dr hab. Tadeusz Baszyński, doc. dr hab. Jacek Herbich, prof. dr hab. Romuald Olaczek, dr hab. Barbara Sudnik-Wójcikowska, prof. dr hab. Tomasz Wodzicki, prof. dr hab. Władysław Wojewoda, prof. dr hab. Waldemar Żukowski.

W skład Komisji Medalu im. prof. W. Szafera weszły następujące osoby: prof. dr hab. Jerzy Fabiszewski, prof. dr hab. Maria Olszewska, prof. dr hab. Krystyna Wasylińska, prof. dr hab. Jerzy Szweykowski, prof. dr hab. Tomasz Wodzicki.

Na obu posiedzeniach plenarnych poruszano bieżące sprawy Towarzystwa.

II. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Towarzystwo nie prowadzi bezpośredniej działalności naukowej, natomiast czynnie uczestniczy w jej organizacji i upowszechnianiu. Ważnym przejawem aktywności na tym polu jest organizacja sympozjów, konferencji, sesji naukowych. W 1999 r. Sekcje i Oddziały PTB zorganizowały 14 ogólnopolskich spotkań naukowych. Regularne posiedzenia naukowe odbywały się w poszczególnych oddziałach i sekcjach. Uczestniczyli w nich również sympatycy Towarzystwa. W roku sprawozdawczym odbyło się 131 posiedzeń naukowych, na których wygłoszono 144 referaty, w tym dziewięć referatów zostało wygłoszonych przez prelegentów zagranicznych (Tab.2).

W 1999 r. odbyły się następujące ogólnopolskie spotkania naukowe, zorganizowane lub współorganizowane przez sekcje lub oddziały Towarzystwa:

1. Wiosenne Seminarium w Arboretum w Przelewach – 22–24 marca (organizator: Sekcja Ogrodów Botanicznych i Arboretów);
2. „Bioróżnorodność flory glonów i sinic jako metoda oceny środowiska wodnego”, XVIII Symposium Sekcji Fykologicznej – 6–9 maja, Wólka Milanowska koło Kielc (organizator: Sekcja Fykologiczna i Oddz. Kielecki);
3. „Wprowadzanie skutecznej ochrony torfowisk w Polsce” – 23–25 maja, Łągowo (współorganizator: Oddz. Szczeciński);
4. Symposium Sekcji ACER – 29 maja, Warszawa (organizator: Sekcja Anatomii, Cytologii i Embriologii Roślin);
5. „Rośliny wrzosowate i ich uprawa” – 4–5 czerwca, Rogów (organizator: Sekcja Dendrologiczna);
6. „Mechanizmy Różnicowania i Wzrostu Komórek”, Symposium z okazji 70-lecia urodzin prof. dr hab. Zygmunta Hejnowicza – 17 czerwca, Katowice (organizator: Oddz. Śląski);
7. Badania molekularne w taksonomii porostów – 17 sierpnia, Gdańsk (organizator: Oddz. Gdański);
8. Ogólnopolska Konferencja Naukowa z okazji 25 lat Zalewu Zemborzyckiego koło Lublina – 9–12 września, Lublin (organizator: Sekcja Fykologiczna);
9. „Fotosynteza od DNA do Ekosystemu” – 28 września, Poznań (organizator: Sekcja Fizjologii i Biochemii Roślin oraz Oddz. Poznański);
10. „Uprawa roślin wodnych w Ogrodach Botanicznych” – 17 września, Poznań (organizator: Sekcja Ogrodów Botanicznych i Arboretów);
11. „Różnorodność biologiczna porostów”, XIV Zjazd Lichenologów Polskich – 6–10 października, Lasy Janowskie (organizator: Sekcja Lichenologiczna oraz Oddz. Lubelski);
12. „Rola leśnych kompleksów promocyjnych i rezerwatów biosfery w edukacji ekologicznej oraz wdrażanie wielofunkcyjnej i zrównoważonej gospodarki leśnej” – 7–10 października, Toruń (organizator: Oddz. Toruński);
13. „Monitoring grzybów – możliwości i ograniczenia”, konferencja dedykowana 60-leciu pracy naukowej prof. dr A. Skirgiełło – 18–20 października, Bory Tucholskie (organizator: Sekcja Mikologiczna wraz z Zakładem Algologii i Mikologii UŁ);
14. „Biologia kwitnienia, nektarowania i zapylania roślin” – 9–10 listopada, Lublin (współorganizator: Oddz. Lubelski).

Członkowie Towarzystwa brali ponadto udział w licznych konferencjach naukowych na terenie kraju i za granicą.

III. WSPÓŁPRACA NAUKOWA Z INNYMI TOWARZYSTWAMI I ORGANIZACJAMI NA TERENIE KRAJU

Oddziały i Sekcje prowadzą stałą lub okresową współpracę z licznymi organizacjami i towarzystwami na terenie kraju. Należą do nich m.in.: Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Centrum Edukacji Ekologicznej Wsi, Centrum Edukacji Ekologicznej, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Instytut Technologii Wód i Ścieków Politechniki Lubelskiej, Komisja Kształtowania Przestrzeni Polski Północnej PAN, Leśny Park Kultury i Wypoczynku w Bydgoszczy, Liga Ochrony Przyrody, Lubelskie Towarzystwo Ornitologiczne, Muzea Regionalne, Ogrody Botaniczne, Polska Asocjacja Krajobrazu, Polski Związek Fotografii Przyrodniczej, Polskie Stowarzyszenie Mikologów Budownictwa, Polskie Towarzystwo Lekarskie, Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika.

Tabela 1. Władze oddziałów PTB w 1999 roku

Oddział	data wyboru obecnych władz	przewodniczący	wiceprzewodniczący	sekretarz	skarbnik
Białostocki	16.06.1998.	dr I. Lengiewicz	dr G. Łaska	dr B. Mazalska	dr E. Muszyńska
Bydgoski	8.06.1998.	dr inż. M. Korczyński	prof. dr hab. M. Jassem	dr inż. G. Żurek	mgr K. Sawilska
Gdański	14.06.1998.	prof. dr hab. W. Fałtynowicz	prof. dr hab. M. Latałowa	dr J. Jarosińska	dr P. Rutkowski
Kielecki	5.05.1998.	dr J. Łuszczynski	dr A. Świercz	dr A. Przemyski	dr K. Toborowicz
Krakowski	5.03.1998.	dr hab. A. Jankun	dr hab. K. Wołowski	dr S. Florjan	dr A. Drozdowicz
Lubelski	22.05.1998.	dr hab. B. Czarnecka	dr hab. E. Weryszko-Chmielewska	dr M. Masierowska	mgr P. Sugier
Łódzki	26.05.1998.	prof. dr hab. J. Hereźniak	prof. dr hab. J. Jakubowska-Gabara	mgr A. Bomanowska	dr E. Kuźniak
Olsztyński	26.05.1998.	prof. dr hab. B. Polakowski	prof. dr hab. P. Stypiński	mgr M. Woźniak	prof. dr hab. T. Korniak
Poznański	27.05.1998.	prof. dr hab. M. Zenkteler	doc. dr hab. P. Pukacki	dr B. Stefaniak	mgr M. Wojciechowicz
Skierniewicki	16.03.1999.	dr R. Górecki	dr H. Bryk	dr M. Podwyszyńska	dr L. Kawa-Miszczak
Szczeciński	14.05.1998.	prof. dr hab. S. Friedrich	dr hab. A. Witkowski	mgr inż. U. Banaś	dr hab. W. Bacieczko
Śląski	21.04.1998.	prof. dr hab. S. Wika	prof. dr hab. W. Włoch	dr A. Uziębło	dr T. Zaufal
Toruński	25.02.1998.	dr hab. W. Gugnacka-Fiedor	dr hab. T. Załuski	mgr R. Soska	dr L. Załuski
Warszawski	12.05.1998.	dr hab. G. Garbaczewska	dr hab. M. Wierzbicka	dr R. Karwowska	mgr Ewa Simeonowa
Wrocławski	22.03.1999.	prof. dr hab. B. Zagórska-Marek		dr E. Gola	dr J. Marciniak-Jerzykiewicz

nika, Polskie Towarzystwo Biochemiczne, Polskie Towarzystwo Ekologiczne, Polskie Towarzystwo Ekologiczne, Polskie Towarzystwo Farmaceutyczne, Polskie Towarzystwo Fitopatologiczne, Polskie Towarzystwo Gleboznawcze, Polskie Towarzystwo Higieniczne, Polskie Towarzystwo Hydrologiczne, Polskie Towarzystwo Leśne, Polskie Towarzystwo Nauk Agrotechnicznych, Polskie Towarzystwo Nauk Ogrodniczych, Polskie Towarzystwo Ogrodów Botanicznych, Polskie Towarzystwo Parazytologiczne, PTTK, Rada Naukowa Stowarzyszenia na rzecz ochrony dziedzictwa „Młyn-Papiernia” w Szczecinie,

Regionalne Dyrekcje Lasów, regionalne Towarzystwa Naukowe (m.in.: Kieleckie, Lubelskie, Łódzkie, Częstochowskie, Ogrodnictwa, Szczecińskie, Młodzieżowe, Toruńskie), Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Ogrodnictwa, Wojewódzki Związek Pszczelarzy i Spółdzielnia Pszczelarska.

Wielu członków PTB stale współpracuje z Komitetem Badań Naukowych jako członkowie zespołów i komisji oraz jako recenzenci. Członkowie PTB uczestniczą także w pracach Komitetów PAN (Komitet Botaniki, Komitet Ekologii, Komitet Ochrony Przyrody, Komitet Człowiek i Środowisko i inne).

Tabela 2. Dane liczbowe oddziałów PTB w roku 1999

Oddział	Liczba członków									Liczba posiedzeń	Liczba referatów	Liczba prelegentów zagranicznych
	ogólnie	zwyczajni	nadzwyczajni	honorowi	zagraniczni	emerytowani	nowi członkowie	wystąpiło	czł. wspierający			
Białostocki	31	31	–	–	–	–	–	–	–	2	5	
Bydgoski	38	10	28	–	–	–	–	–	–	3	4	
Gdański	76	63	12	1	–	–	1	–	–	5	5	
Kielecki	24	24	–	–	–	–	–	1	–	2	2	
Krakowski	175	154	17	4	5	14	11	–	–	27	30	6
Lubelski	102	99	2	1	7	10	4	1	–	10	10	1
Łódzki	108	46	49	2	1	10	4	–	3	7	7	
Olsztyński	47	28	14	1	–	4	–	2	–	11	9	
Poznański	212	140	41	–	–	31	17	–	–	20	20	
Skierniewicki	42	30	4	1	–	6	–	1	1	5	6	
Szczeciński	50	15	36	–	–	3	1	–	2	4	4	
Śląski	84	41	39	–	–	–	4	–	–	5	5	
Toruński	56	36	12	2	–	8	–	–	–	16	22	2
Warszawski	276	271	–	5	–	–	3	37	3	4	4	
Wrocławski	96	61	3	2	1	22	7	15	–	14	15	
Łącznie	1417	1049	257	19	14	108	52	57	9	135	148	9

Członkowie PTB pełnią również kierownicze funkcje w państwowych radach oraz organizacjach rządowych i pozarządowych.

IV. WSPÓŁPRACA NAUKOWA TOWARZYSTWA Z ORGANIZACJAMI ZAGRANICZNYMI

Przejawem współpracy naukowej Towarzystwa z organizacjami zagranicznymi jest przynależność sekcji do federacji towarzystw:

- Sekcja Biochemii Roślin jest członkiem Federacji Europejskich Towarzystw Fizjologii Roślin (FESPP) oraz członkiem International Association of Plant Physiologist (IAPP),

- Grupa palinologiczna z Sekcji Paleobotanicznej

jest członkiem Międzynarodowej Federacji Towarzystw Palinologicznych,

- Członkowie Sekcji Anatomii, Cytologii i Embriologii Roślin są członkami International Association of Sexual Plant Reproduction Research.

Ponadto Sekcja Lichenologiczna współpracuje z British Lichen Society, Nordic Lichen Society oraz Bryologiczno-Lichenologiczne Sekcje CBS (Česká Botanická Společnost), Oddział Gdański współpracuje z European Pollen Database oraz ma nawiązaną współpracę ze Swedish Museum of Natural History, a Oddział Szczeciński bierze udział w pracach Baltic Marine Environment Protection Commission.

Prof. dr hab. M. Ławrynowicz z Oddz. Łódzkiego jest prezydentem European Council for Conservation of Fungi.

Tabela 3. Władze Sekcji PTB w 1999 roku

Sekcja	data wyboru obecných władz	przewodniczący	wiceprzewodniczący	sekretarz
Anatomii, Cytologii i Embriologii Roślin	27.06.1998	prof. dr hab. M. Charzyńska	doc. dr hab. J. Rybczyński	dr hab. A. Jankun
Briologiczna	6.1995.	prof. dr hab. M. Krzakowa		
Dendrologiczna	16.09.1998	prof. dr hab. W. Bugała	prof. dr J. Tumiłowicz	dr T. Bojarczuk
Fizjologii i Biochemii Roślin	16.09.1998	prof. dr hab. B. Tomaszewska	prof. dr hab. J. Legocka	dr hab. P. Wojtaszek
Fykologiczna	6.05.1999	prof. dr hab. I. Wojciechowski	prof. dr hab. L. Burchardt	mgr J. Galek
Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej	3.1995	dr A. Kwiatkowska		
Historii Botaniki	25.04.1996	prof. dr hab. A. Zemanek	prof. dr hab. T. Majewski	dr P. Köhler
Kultur Tkankowych Roślin	23.09.1994	dr hab. J. Rybczyński	dr hab. F. Dubert	dr R. Mól
Lichenologiczna	15.09.1998	prof. dr hab. K. Czyżewska	prof. dr hab. J. Kiszka	dr M. Kossowska
Mikologiczna	16.09.1998	prof. dr A. Skirgiełło	prof. dr M. Lisiewska	dr S. Czyżewska
Ogrodów Botanicznych	26.06.1997	mgr inż. Łucja Świłło	dr M. Lankosz-Mróz	mgr T. Bielska
Paleobotaniczna	17.05.1997	prof. dr hab. E. Zastawniak	dr A. Kohlman-Adamska	mgr G. Worobiec

Członkowie Towarzystwa są także członkami licznych zagranicznych towarzystw naukowych.

V. DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ OCHRONY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Działalność na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego jest bardzo ważnym aspektem działalności Towarzystwa. Członkowie Towarzystwa biorą udział w pracach różnorodnych Komisji, Komitetów, Funduszy, Rad Naukowych obszarów chronionych. Wykonują ekspertyzy, składają propozycje ochrony lokalnych zasobów przyrodniczych. Współpracują także z licznymi organizacjami pozarządowymi.

Poniżej podano przykłady form działalności na rzecz ochrony środowiska.

Współpraca z jednostkami administracyjnymi: Komisją Utylizacji Odpadów i Ochrony Środowiska, Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Państwową Radą Ochrony Przyro-

dy, Radami Naukowymi Parków Krajobrazowych i Parków Narodowych; udział w pracach Komisji ds. strategii rozwoju województw, Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody, Wojewódzkimi Komisjami Ochrony Przyrody, Wydziałem Ochrony Środowiska urzędów wojewódzkich i miejskich.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi: Ligą Ochrony Przyrody, Lubelską Fundacją Ochrony Środowiska.

Inne formy działalności: ekspertyzy i propozycje ochrony lokalnych zasobów przyrodniczych, konsultacje dla Oddziału Granicznego Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin w Medyce, opiniowanie sporządzanych planów ochronnych rezerwatów, plany ochrony parków narodowych, rezerwatów, parków krajobrazowych, protest środowiska botaników wrocławskich w sprawie wycinania drzew na wałach przeciwpowodziowych wzdłuż koryta Odry, przygotowywanie in-

Tabela 4. Dane liczbowe sekcji PTB w 1999 roku

Sekcja	Liczba członków	Spotkania ogólnosekcyjne			
		liczba spotkań	liczba uczestników	liczba referatów	liczba posterów
Anatomii, Cytologii i Embriologii Roślin	95	1	52	5	–
Briologiczna	31	–	–	–	–
Dendrologiczna	120	1	60	6	1
Fizjologii i Biochemii Roślin	271	1	70	6	–
Fykologiczna	129	2	105	20	34
Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej	120	–	–	–	–
Historii Botaniki	35	1	–	–	–
Kultur Tkankowych Roślin	55	–	–	–	–
Lichenologiczna	44	1	35	12	10
Mikologiczna	120	1	100	21	9
Ogrodów Botanicznych	68	2	62	16	–
Paleobotaniczna	50	–	–	–	–
Łącznie	1138	10	484	86	54

formacji o procedurach związanych z wycinką drzew wzdłuż dróg (Oddz. Szczeciński), rewizje i dokumentacje rezerwatów, udział w pracach dotyczących zagadnień lokalnej ochrony przyrody.

VI. POPULARYZACJA WIEDZY BOTANICZNEJ

Upowszechnianie wiedzy botanicznej jest jednym z głównych celów działalności Towarzystwa. W 1999 r. działalność ta przejawiała się w następujący sposób:

- Członkowie PTB przeprowadzili wiele prelekcji, wykładów, pogadanek i zajęć terenowych dla nauczycieli i uczniów szkół średnich i podstawowych;
- Członkowie PTB sprawowali nadzór i opiekę merytoryczną nad organizacją i przebiegiem olimpiady biologicznej dla szkół średnich;
- Odbyły się audycje radiowe i telewizyjne z udziałem członków PTB;
- Zorganizowano wiele wycieczek botanicznych dla szerokiego grona sympatyków;
- Wraz z PTTK współorganizowano sesje wyjazdowe i wycieczki terenowe;

- Zorganizowano liczne konkursy dla dzieci i młodzieży: konkursy wiedzy o Inskim i Szczecińskim PK (Oddz. Szczeciński), konkursy przyrodnicze i rysunkowe dla dzieci (Sekcja Ogrodów Botanicznych i Arboretów), XVI Konkurs Dendrologiczny „Znam drzewa i krzewy” przygotowany przez Oddz. Łódzki i Sekcję Dendrologiczną;
- W Oddz. Toruńskim zorganizowano po raz drugi konkurs na najlepsze prace magisterskie z zakresu biologii ogólnej, molekularnej i środowiskowej;
- Sekcja Ogrodów Botanicznych i Arboretów zorganizowała w Warszawie II warsztaty edukacyjne dla pracowników ogrodów botanicznych i parków narodowych;
- Sekcja Dendrologiczna zorganizowała Dni Azalii i Różaneczników w Arboretum Kórnickim w dniach 22–23 i 29–30 maja;
- Oddział Wrocławski aktywnie uczestniczył w Festiwalu Nauki we Wrocławiu;
- Oddziały i sekcje przygotowywały lub brały udział w organizacji licznych wystaw, np.: wspól-

udział w organizacji wystawy „Zwierzęta epoki lodowej” (ekspozycja roślin występujących w czasie ostatniego zlodowacenia) w Muzeum Okręgowym w Radomiu i Muzeum w Ostrowcu Świętokrzyskim – Sekcja Paleobotaniczna; współudział w przygotowaniu wystawy „Wpływ człowieka na zmiany środowiska przyrodniczego” w Muzeum Przyrodniczym w Krakowie – Sekcja Paleobotaniczna; wystawy przyrodnicze organizowane przez mgr P. Grzegorzka z Oddz. Śląskiego w Muzeum Ziemi Chrzanowskiej, wystawa „Porosty” w Pracowni Centrum Edukacji Ekologicznej w Tarnowie zorganizowana przez dr R. Kozika z Sekcji Lichenologicznej, wystawy fotograficzne przy współudziale członków Oddz. Lubelskiego (np. „Grzyby w fotografii Wiesława Mułenko” w Muzeum Przyrodniczym w Kazimierzu Dolnym n. Wisłą, fotografie porostów H. Wójciak z Oddz. Lubelskiego na wystawie porostów w Muzeum Przyrodniczym w Bratysławie).

- Oddz. Białostocki i Toruński sprawuje opiekę nad studenckimi kołami przyrodników.
- Popularyzacja wiedzy botanicznej odbywa się również przez współpracę z licznymi organizacjami, m.in.: z Centrum Edukacji Ekologicznej, z Młodzieżowymi Towarzystwami Naukowymi, z Międzynarodowym Miasteczkiem Ekologicznym w Rogoźniku, z Polskim Klubem Ekologicznym;
- Członkowie Oddz. Krakowskiego zajmują się produkcją i rozpowszechnianiem filmów video o tematyce botanicznej;
- Oddz. Toruński umieścił sprawozdanie ze swojej działalności w „Głosie Uczelni”.

VII. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

W 1999 r. Towarzystwo prowadziło działalność wydawniczą korzystając z pomocy finansowej Komitetu Badań Naukowych. Z funduszy przyznanych na 1999 r. wydano ogółem ok. 168 arkuszy wydawniczych:

- *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* vol. 68 – 56 arkuszy
- *Wiadomości Botaniczne* vol. 43 – 28 arkuszy
- *Acta Mycologica* vol. 34 – 24 arkusze
- *Acta Agrobotanica* vol. 51 – 20 arkuszy
- *Rocznik Dendrologiczny* vol. 47 – 15 arkuszy
- *Monographiae Botanicae* vol. 85 – 15 arkuszy
- *Biuletyn Ogrodów Botanicznych, Muzeów i Zbiorów* vol. 8 – 10 arkuszy.

Na posiedzeniu Zarządu Głównego w dniu 20 marca 1999 r. powołano nowe składy redakcji i rad

redakcyjnych czasopism wydawanych przez PTB. Funkcje redaktorów naczelnych poszczególnych wydawnictw pełnią obecnie:

- prof. dr hab. Jerzy Fabiszewski – *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*
- prof. dr hab. Janusz Lipecki – *Acta Agrobotanica*
- prof. dr Alina Skirgiełło – *Acta Mycologica*
- doc. dr hab. Jerzy Puchalski – *Biuletyn Ogrodów Botanicznych, Muzeów i Zbiorów*
- prof. dr hab. Krystyna Czyżewska – *Monographiae Botanicae*
- dr inż. Władysław Danielewicz – *Rocznik Dendrologiczny*
- dr hab. Stefania Loster – *Wiadomości Botaniczne*.

Działalność wydawniczą prowadziły oddziały i sekcje Towarzystwa. Oddział Krakowski wydał kolejne numery biuletynu informacyjnego zawierającego program posiedzeń oddziału (numery 48–50). Oddział Lubelski przygotował matrycę wydawnictwa jubileuszowego obrazującego historię działalności. Matrycę przygotowano z okazji 750-tego zebrania naukowego Oddziału. Sekcja Fykologiczna wydała materiały konferencyjne z sympozjum oraz konferencji naukowej organizowanej przez Sekcję. Sekcja Paleobotaniczna przygotowała do druku historię badań paleobotanicznych trzeciorzędu w Polsce oraz biogramy wszystkich autorów prac paleobotanicznych. Praca ukaże się pod redakcją prof. dr hab. E. Zastawniak i dr P. Köhlera.

VIII. BIBLIOTEKA PTB

Opracowany księgozbiór Biblioteki PTB obejmował na koniec roku 1999:

- 6440 vol. wydawnictw zwartych (w tym 19 starodruków),
- 18023 odbitek i broszur,
- 20096 vol., 801 tytułów wydawnictw ciągłych.

Gromadzenie zbiorów w 1999 roku oparte było wyłącznie na wpływach z wymiany zagranicznej i krajowej oraz częściowo z darów. Wydawnictwa PTB zarówno na wymianę, jak i do księgozbioru Biblioteka otrzymuje od Zarządu Głównego bezpłatnie.

Biblioteka utrzymuje kontakty wymiany wydawnictw z 301 kontrahentami zagranicznymi i 12 bibliotekami polskimi. W 1999 r. nie nawiązano nowych umów wymiany, natomiast 5 instytucji zrezygnowało z umów dotychczasowych.

W 1999 r. do Biblioteki PTB wpłynęło łącznie 271 voluminów, w tym:

- z wymiany zagranicznej 25 egzemplarzy wydawnictw zwartych, 339 egzemplarzy wydawnictw ciągłych (149 voluminów, 125 tytułów);

- z wymiany krajowej 16 egzemplarzy wydawnictw zwartych i 52 egzemplarzy wydawnictw ciągłych (13 voluminów, 9 tytułów);
- jako dary wpłynęły 2 egzemplarze wydawnictw zwartych i 75 egzemplarzy wydawnictw ciągłych (20 voluminów, 3 tytułów);
- zakupiono 2 egzemplarze wydawnictw zwartych i 16 egzemplarzy wydawnictw ciągłych (10 voluminów, 6 tytułów).

Łączna wartość nowych zbiorów wynosiła 23.807,57 zł (przy wycenie wpływów Biblioteka opiera się na aktualnym średnim kursie walut publikowanym przez NBP). Małe wpływy wydawnictw zwartych wynikają z dużych zaległości w opracowaniu akcesyjnym i katalogowym książek.

Biblioteka wysłała na wymianę 1588 egzemplarzy wydawnictw PTB. Opracowano 192 voluminów wydawnictw ciągłych i 79 voluminów wydawnictw zwartych. Uaktualniono też wykaz tytułów czasopism zagranicznych, otrzymywanych przez Bibliotekę i notowanych przez Katalog Centralny Biblioteki Narodowej.

Z Biblioteki na miejscu skorzystało 296 osób, poza Bibliotekę wypożyczono 224 pozycje. Biblioteka wykonała również kserokopie ze 175 różnych pozycji dla zamawiających instytucji i osób.

Poza działalnością biblioteczną prowadzona jest również wysyłka wydawnictw PTB dla członków honorowych, wysyłane są egzemplarze reklamowe i recenzyjne oraz sprzedaż numerów antykwarycznych.

W 1999 r. w ramach remontu generalnego budynku, w którym znajduje się Biblioteka, przygotowano pomieszczenia magazynu wydawnictw archiwalnych, przenosząc cały zbiór do czytelnii na okres trwania prac remontowych.

IX. DANE LICZBOWE O DZIAŁALNOŚCI STATUTOWEJ TOWARZYSTWA

W roku sprawozdawczym Towarzystwo liczyło 1417 członków, w tym 984 zwyczajnych, 218 nadzwyczajnych i 19 honorowych; przyjęto 52 nowych członków, skreślono lub wystąpiło z PTB 57 osób, a 9 członków Towarzystwa zmarło: dr H. Tomczyk, dr Z. Zwolińska – Oddz. Krakowski, prof. dr hab. B. Sałata – Oddz. Lubelski, prof. dr hab. J. Knypl – Oddz. Łódzki, prof. dr hab. T. Kimsa – Oddz. Śląski, mgr K. Zawieja, dr M. Żurawska – Oddz. Wrocławski, prof. dr hab. K. Kulka – Oddz. Olsztyński, dr K. Benben, dr W. Rudnicka-Jezińska – Oddz. Warszawski.

Szczegółowe dane Oddziałów i Sekcji znajdują się w tabelach 1–4.

Warto również zaznaczyć pamięć Towarzystwa o zmarłych członkach: w związku z uroczystością

Wszystkich Świętych złożono kwiaty i zapalono znicze na grobach botaników w Oddz. Krakowskim i Łódzkim. Z inicjatywy Sekcji Dendrologicznej przeprowadzono renowację płyty nagrobnej Antoniego Wróblewskiego na cmentarzu w Kórniku. Staraniem Sekcji Paleobotanicznej wykonano na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie nagrobek Dr Jerzego Lilpopa, renowację nagrobka Karola Wallischa oraz zadbanie o wykonanie tablic nagrobnych zmarłych paleobotaników – Janiny Oszast i Marii Reymanówny.

Alina STACHURSKA-SWAKOŃ

VARIA

SYMPOZJA „HUMUS ET PLANTA” JAKO OWOC WSPÓŁPRACY NAUKOWEJ

„Humus et Planta” symposia as the result of the scientific cooperation

W numerze pierwszym *Wiadomości Botanicznych* z roku 1998 Pani Profesor Jadwiga Siemińska napisała artykuł o „Przyjaźni i współpracy jako zasadzie postępu naukowego w fykologii”. Redakcja *Wiadomości* postawiła przy tej okazji pytanie, czy tak dzieje się tylko w fykologii?

Zarówno artykuł, jak i powyższe pytanie zachęciły mnie do napisania o sympozjach, które odbywały się pod hasłem „Humus et Planta”, tym bardziej, że rozwijały się one, podobnie jak w dziedzinie fykologii, ze współpracy polsko-czechosłowackiej. Pionierami byli tutaj profesor Bronisław Niklewski w Poznaniu i profesor Silvestr Prat w Pradze Czeskiej.

Sympozja te nabyły następnie charakteru międzynarodowego w szerokim tego słowa znaczeniu i odbywały się kolejno w Poznaniu (1957), w Pradze i Brnie (1961), w Karpaczu (1965), w Pradze (1967, 1971, 1975), w Brnie (1979) i ponownie w Pradze (1983). Łącznie odbyło się więc 8 sympozjów z inicjatywy polsko-czechosłowackiej. Następnie zawiązano stowarzyszenie pod nazwą „International Humic Society”, w ramach którego odbywały się corocznie dalsze konferencje w różnych krajach świata. W 1996 r. odbyło się takie sympozjum we Wrocławiu.

W pierwszej, poznańskiej konferencji, podobnie jak w Karpaczu uczestnikami byli jedynie uczeni z Polski i Czechosłowacji. Na pierwszej konferencji prof. Niklewski wygłosił inauguracyjny wykład na temat „Próchnica jako ogniwo procesów życiowych organizmu roślinnego”, a prof. Prat omówił wpływ sub-

stacji próchnicznych na pobieranie soli mineralnych oraz na tworzenie się chlorofilu u roślin. Dalsze referaty dotyczyły szerokiego aspektu zagadnień fitofizjologicznych, mikrobiologicznych i rolniczych. Referaty te zostały opublikowane w 9 tomie *Acta Agrobotanica* z 1960 r.

Podczas kolejnych sympozjów rozwijano coraz to szersze aspekty zagadnień fitofizjologicznych, biochemicznych, mikrobiologicznych, uprawowych, gleboznawczych i chemiczno-rolniczych. Udział uczonych z różnych krajów coraz bardziej się poszerzał; przybyli specjaliści z problematyki humusowej, nawet z dalekiej Japonii. Referaty wygłaszane na kolejnych sympozjach były następnie publikowane przez Instytut Produkcji Żywności w Pradze pod nazwą *Studies about Humus – Transactions of the International Symposium* w dwóch językach: angielskim i rosyjskim. Wyjątkiem była publikacja referatów wygłaszanych na konferencji w Karpaczu, mianowicie zostały one wydrukowane w *Wiadomościach Botanicznych* z 1968 r., gdyż uczestnikami tego sympozjum byli jedynie uczeni polscy i czechosłowaccy.

Plonem tych ośmiu sympozjów było zasadnicze pogłębienie zrozumienia biologicznej aktywności związków próchnicznych, ich budowy i syntezy oraz poznanie substancji, z których powstają. Ukazano ich działanie w gospodarce mineralnej i metabolizmie roślin (w szczególności fotosyntezie i oddychaniu) oraz znaczenie we wzroście i plonowaniu roślin uprawnych. Uwzględniono ich rolę w ekologii z udziałem mikroorganizmów. Uwypakowano możliwość wykorzystania torfu i węgla brunatnego oraz kompostów liściowych dla celów rolniczych i ogrodniczych.

Dzięki osiągnięciom referowanych badań zrozumiano prymitywizm dawnych pojęć o roli związków próchnicznych w rolnictwie jako elementów strukturalnych gleby. Zaskakującą nowością było wykazanie korzystnego działania związków próchnicznych w żywieniu zwierząt. Również wykazanie działania tych związków na przepuszczalność błon protoplazmatycznych i ich potencjał bioelektryczny, jak też możliwość wnikania do wnętrza komórek, zmieniło nasze poglądy na znaczenie ich w sensie biologicznym.

Podobnie jak podkreśliła to Pani Prof. Siemińska w swoim artykule o przyjaznej współpracy uczonych w dziedzinie fykologii, również i ja pragnę dać wyraz przekonaniu o znaczeniu kontaktów osobistych pomiędzy uczonymi różnych krajów w problematyce próchnicznej. Osobiście wiele zawdzięczam takim kontaktom z profesorami: Pratem z Pragi, Rypackim z Brna, Flaigiem z Brunszwiku, Christiewą z Dniepropetrowska i De Kockiem z Aberdeen. Wzajemne

wizyty niewątpliwie zaowocowały znaczącymi wynikami badań.

W końcu pragnę podkreślić znaczenie omówionych sympozjów dla zawiązania międzynarodowej organizacji pod nazwą „International Humic Society”, która to organizacja daje jeszcze lepsze możliwości współpracy międzynarodowej, niż luźno organizowane sympozja. Ale idea tej współpracy powstała w ramach przyjaźni pomiędzy uczonymi polskimi i czechosłowackimi, mieszkającymi o miedzę.

Stefan GUMIŃSKI

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

35. BRONISŁAW WIESŁAW SULIMIR SZAFRAN



1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 30 V 1897, Brzeżany [Galicja wschodnia], – 4 VII 1968, Kraków.
2. Rodzina – ojciec – Tomasz, nauczyciel gimnazjalny w Brzeżanach, następnie w Chrzanowie, matka – Helena (z domu Truszkowska), żona – Maria (z domu Juszczakiewicz, do 1929 r. na-



Fot. 1. Indeks UJ B. Szafrana. Ze zbiorów Muzeum Botanicznego i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ).

Phot. 1. The Jagiellonian University *Index lectionum* of Bronisław Szafran. From the collections of the J. Dyakowska Botanical Museum and History of Botany Research Unit, the Jagiellonian University Botanic Garden (Cracow, Poland).

uczycielka w szkole podstawowej w Luszowicach) [ślub 26 VI 1928 w kościele św. Floriana w Krakowie, świadkami byli botanicy: Tadeusz Sulma i Józef Motyka], syn – Zdzisław, pracownik naukowy Akademii Medycznej w Krakowie. B. Szafran miał 8 braci i 3 siostry.

3. Wykształcenie – 1904/1905–1907/1908 – szkoła podstawowa w Brzeżanach, 1908/1909–1913/1914 – gimnazjum typu klasycznego w Brzeżanach. Przerwaną służbą w Legionach J. Piłsudskiego naukę miał kontynuować w Dębicy [w jednym z życiorysów podał: „dalsze studia gimnazjalne odbywałem w Dębicy w latach 1915/1916” – być może były to jakieś przyspieszone kursy organizowane przez wojsko, ponieważ w tym czasie nadal służył w Legionach], maturę miał zdać, jak sam podawał, w Brzeżanach

21 III 1918 [nie jest to możliwe, ponieważ w tym czasie był w niewoli włoskiej, być może świadectwo z tą datą wystawiło mu gimnazjum w Brzeżanach korespondencyjnie na podstawie zaświadczeń o odbytych w roku 1915/1916 kursach]. Od II [sic] 1921–1926 studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego (Fot. 1.) [15 II 1926 – absolutorium].

4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – 17 I i 26 III 1927 [egzamin], 21 IV 1927 [promocja] – doktor filozofii w zakresie botaniki [promotor: W. Szafer] – Budowa i wiek torfowiska w Pakosławiu pod Ilżą. Der Bau und das Alter des Moores von Pakoslaw bei Ilza in Mittelpolen. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat.* 1925 (8): 751–768; Budowa i wiek torfowiska w Pakosławiu pod Il-

- zą. (Bau und Alter des Torfmoores von Pakosław bei Iłża in Polen). *Spraw. Komis. Fizjogr.* [1926, wyd. 1927] **61**: 17–34. 13 XI 1947 – kolokwium habilitacyjne i nadanie przez Radę Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego stopnia docenta w zakresie systematyki roślin ze szczególnym uwzględnieniem briologii [15 VI 1948 – zatwierdzenie habilitacji przez ministra oświaty] – Próba wyjaśnienia związku filogenetycznego między sekcjami torfowców. *Acta Soc. Bot. Pol.* **17**(2): 219–237 oraz „Pochodzenie i rozmieszczenie geograficzne polskich gatunków torfowców” [maszynopis]. W tym samym roku został mianowany docentem [w Archiwum UJ brak dokumentów]. 30 VI 1954 – profesor nadzwyczajny UJ.
5. Przebieg pracy zawodowej – 1923–1927 – wolontariusz w Instytucie Botanicznym UJ, 1 IX 1926–30 VI 1928 nauczyciel biologii w Prywatnym Seminarium Nauczycielskim Żeńskim w Chrzanowie, 1 VII 1928 – do wybuchu drugiej wojny światowej – adiunkt w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach (z siedzibą we Lwowie), kierował wtedy Stacją Doświadczalną Uprawy Łąk i Pastwisk na Czarnohorze koło Worochty (połonina Pożyżewska i Zawojela w dolinie górnego Prutu), 1 I 1940–21 VI 1941 – pracował jako ogrodnik w ogrodzie botanicznym [radzieckiego] Uniwersytetu we Lwowie u prof. S. Kulczyńskiego [inne dane – błędne], VI – 31 VIII 1941 – po wkroczeniu armii niemieckiej do Lwowa pozostawał bez pracy, 1 IX 1941 – III 1944 – Instytut Badania Tyfusu Płamistego i Chorób Wirusowych prof. Weigla we Lwowie (jako nakładacz, następnie jako kontroler), III – 30 VI 1944 – Tarnów – [raczej] fikcyjnie zatrudniony w charakterze leśniczego nasiennego przez swego brata, który był nadleśniczym [informacje o innych zajęciach – nieprawdziwe], 1 VII 1944–28 II 1945 – leśniczy w Gumniskach koło Tarnowa. 1945–1967 – Uniwersytet Jagielloński: 3 III [może już od 1 II?] 1945–31 VIII 1946 – starszy asystent przy Instytucie Botanicznym, 1 IX 1946–31 VIII 1954 – adiunkt przy Ogrodzie Botanicznym [pomimo uzyskania tytułu docenta w 1948, nadal zatrudniony był na etacie adiunkta, czyli był docentem nieetatowym], równocześnie 1 I – 28 II 1947 – kontraktowy inspektor Ogródu Botanicznego UJ, 1 IX 1954–30 IX 1967 – profesor Katedry Systematyki i Geografii Roślin na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ. Emerytowany – 30 IX 1967. Praca dodatkowa – Polska Akademia Nauk: 1 IX 1954–28 II 1962 – pracował na 1/2 etatu w Zakładzie, następnie Instytucie Botaniki PAN w Krakowie.
 6. Podróże naukowe – poza pobytom we Włoszech i Francji w czasie pierwszej wojny światowej, nigdy z Polski nie wyjeżdżał.
 - 7a. Zakres badań botanicznych – briologia (florystyka, systematyka, fitogeografia i paleobotanika mszaków), a przed wojną także: palinologia i botanika użytkowa (łaskarstwo).
 - 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz ważniejszych prac. Autor 57 publikacji botanicznych. Brak opublikowanej pełnej bibliografii, najpełniejsza w: Środoń A. 1969. Prof. dr Bronisław Szafran 1897–1968. *Wiad. Bot.* **13**(1): 3–7; pełna niepublikowana bibliografia zestawiona przeze mnie – w Muzeum Botanicznym i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ). Najważniejsze prace: 1. praca doktorska [patrz p. 4]; 2. 1930. Torfowce Polesia. *Prace Biura Meljoracji Polesia* 1(3): 1–14. 3. 1934. Mchy dyluwjum w Staruni. *Diluvium mosses from Starunia. Starunia* **1**: 1–17; 4. 1939. Rodzaje Polskich mchów. *Kosmos B* **64**: 27–101; 5. praca habilitacyjna [patrz p. 4]; 6. 1952. Mszaki Pienin. *Les muscinés des Piénines. Ochrona Przyrody* **20**: 89–117; 7. 1955. Mchy Jury Krakowsko-Wieluńskiej z uwzględnieniem rezerwatów przyrody. *Ochrona Przyrody* **23**: 213–254; 8. Flora polska. Rośliny zarodnikowe Polski i ziem ościennych. Mchy (Musci). PWN, Warszawa, T. 1, 1957, ss. 448; T. 2, 1961, ss. 405; 9. 1963. Flora słodkowodna Polski. Bryophyta I. Musci – Mchy. PWN, Warszawa, ss. 220.
 - 7c. Główne osiągnięcia naukowe – pracą dokorską zapoczątkował w Polsce zastosowanie metody analizy pyłkowej do badań nad historią roślinności, klucz *Rodzaje Polskich mchów* był pierwszym opracowaniem mchów z całej Polski, dwutomowa monografia (1957, 1961), będąca pierwszą florą opisową obejmującą całość mchów Polski wraz z pracą z 1963 r. są fundamentem briologii polskiej. Był najwybitniejszym briologiem polskim swoich czasów.
 8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcjonerska – od początku pracy w Uniwersytecie Jagiellońskim prowadził ćwiczenia z oznaczania mszaków i wycieczki briologiczne, od 1948/1949 prowadził wykłady monograficzne [do wyboru] poświęcone mszacom, wykłady te w różnych latach były różnie zatytułowane, np.: 1948/1949 – „Zasady bryologii (morfologia i sy-

- stematyka): I. Wątrobowce”, „Zasady bryologii (morfologia i systematyka): II. Mchy”, 1949/1950 – „Bryologia, część I. Wątrobowce”, „Bryologia, część II. Mchy”, 1957/1958 – „Zarys briologii”, 1965/1966 i 1966/1967 – „Zasady bryologii”, w roku akademickim 1966/1967 wykladał również „Biologię torfowisk”, po przejściu na emeryturę nie zaniechał wykładów i ćwiczeń – prowadził je wtedy bezinteresownie. Od 1 IV 1957 do śmierci kierował zorganizowaną przez siebie Pracownią Bryologiczną, przekształconą potem w Zakład Bryologii Instytutu Botaniki PAN; od 1962, gdy przestał pracować w PAN, sprawował bezinteresownie funkcję p.o. [pełniącego obowiązki] kierownika Zakładu Bryologii i Zakładu Lichenologii Instytutu Botaniki PAN. Jego zbiory zielnikowe w liczbie około kilku tysięcy kopert są w Zielniku Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego (KRA) i w Zielniku Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN (KRAM) [zielnik briologiczny KRA – wypożyczony na stałe do KRAM]. Dużo czasu poświęcał krakowskiemu Ogrodowi Botanicznemu: doprowadził do końca budowę największego w Polsce kompleksu szklarni (budowanych dla uczczenia 600-lecia UJ) składającego się z wysokiej palmiarni i 5 niższych części, kierował zagospodarowaniem przyłączonych do Ogrodu terenów i urządzeniem tam nowego alpinarium ozdobnego.
9. Działalność w innych dziedzinach – zajmował się jedynie briologią i Ogrodem Botanicznym UJ.
 10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – I XII 1965–30 IX 1967 – dyrektor Ogrodu Botanicznego UJ, a poprzednio od 1948 – zastępca dyrektora, współpracownik: Komisji Fizjograficznej PAU (od 14 VI 1926 do jej rozwiązania 9 VII 1945), Komisji Geograficznej PAU (od 30 V 1927 do jej rozwiązania 7 VI 1938), członek: komitetu redakcyjnego „Flora Polska. (Rośliny Zarodnikowe Polski i Ziemi Ościennych)”, Rady Naukowej Instytutu Botaniki PAN w Krakowie (prawdopodobnie w latach 1958–1966), Komisji Biologicznej Oddziału PAN w Krakowie (1958–1968), Komisji Senackiej UJ do spraw Ogrodu Botanicznego (1958/1959, 1962/1963–1965/1966), Komisji Senackiej UJ do spraw Rolniczego Zakładu Doświadczalnego (1962/1963–1965/1966), Rady Naukowej Ogrodu Botanicznego UJ (1967–1968), delegat docentów [nieetatowych] do Rady Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UJ (1948/1949–1949/1950).
 11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – 11 V 1938 – brązowy medal za długoletnią służbę w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach.
 12. Inne informacje – zaraz po wybuchu pierwszej wojny światowej jako 17-letni uczeń gimnazjum na ochotnika wyruszył 4 VIII 1914 w towarzystwie trzech starszych braci z oddziałem Strzelców Brzezańskich na miejsce zbiórki Strzelców przy ul. Oleandry w Krakowie i następnie brał udział w walkach 1 pp. Brygady J. Piłsudskiego. Na skutek tzw. „kryzysu przysięgowego” (VII 1917) Austriacy internowali oficerów, a B. Szafran wcielony został [według niektórych źródeł: zgłosił się] do armii austro-węgierskiej i skierowany na front włoski, gdzie w 100 [lub 55] pułku piechoty spędził czas jakiś w okopach nad Piawą. Na wiadomość o zawarciu przez Austro-Węgry pokoju z Rosją w Brześciu Litewskim (9 II 1918), opuścił, zgodnie z opinią byłych legionistów, armię austro-węgierską, przepłynął wzebraną rzekę Piawę i zgubiwszy po drodze wszystkie dokumenty wraz z pieniędzmi, oddał się do niewoli włoskiej, w której spędził ok. 10 miesięcy. Najpierw kilka miesięcy przebywał w obozie w Santa Maria koło Neapolu [był tam w lutym, jak pisze w jednym z listów], a następnie przez ponad pół roku – w obozie Succiso di Remisetto (95 kompania Prigionieri di Guerra [jeńców wojennych]) koło Reggio nell’Emilia (region Emilia Romania, północne Włochy) – pracował przy wyrębie lasu w Apeninach Północnych [w jednym z listów napisał, że było to „w Alpach koło Genui”]. W niewoli lub jeszcze w okopach nad Piawą nabawił się malarii i o mało nie umarł. Po zakończeniu wojny wraz z innymi jeńcami-Polakami dotarł do Francji, gdzie zgłosił się 11 lub 19 II 1919 do organizowanej tam przez gen. Hallera Armii Polskiej, z którą wrócił do kraju w V 1919. Do 31 I 1921 – służył w Armii Polskiej: najpierw w I Instrukcyjnym Pułku Piechoty (9 kompania sztabowa) we Włocławku, następnie brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej jako strzelec II klasy w kompanii sztabowej 150 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych [według przekazów rodzinnych brał udział w wyprawie kijowskiej], a po zakończeniu wojny – w Urzędzie Gospodarczym Grupy Operacyjnej generała Stanisława Pruszyńskiego uzyskując stopień sierżanta (dopiero po zwolnieniu z wojska mógł na początku lutego 1921 rozpocząć studia w UJ). Krótki urlop z wojska otrzymał na początku XI 1919 i spędził go w Dębicy. W czasie drugiej wojny światowej utrzymywał kontakty z Armią Krajową. W 1943

lub na początku 1944 wyjeżdżał pod fałszywym nazwiskiem (Śnieżek) do Warszawy w celu przewiezienia hodowli wszy do produkcji szczepionki przeciwtyfusowej, której miała się podjąć komórka AK [brak bliższych informacji]. W marcu 1944 obawiając się zbliżającej się Armii Czerwonej lub w obawie odkrycia przez Niemców jego związków z AK, opuścił nagle (w ciągu kilku godzin) wraz z całą rodziną Lwów i przeniósł się do swego brata do Tarnowa. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego i Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika. Od ok. 1946 mieszkał w zachodnim pawilonie w Ogrodzie Botanicznym UJ, 30 XII 1950 otrzymał od dyrektora administracyjnego UJ przydział służbowy na to mieszkanie (41 m²), mieszkał tu do 12 XI 1962 r. W 1953 miał być przeniesiony przez władze ministerialne na katedrę botaniki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, ale Władysław Szafer nie zgodził się. W 1962 ówczesny kierownik Katedry Systematyki i Geografii Roślin UJ prof. B. Pawłowski wszczął postępowanie o nadanie B. Szafranowi tytułu naukowego profesora zwyczajnego, Rada Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UJ w 1963 wystąpiła (przez Senat UJ) do Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego o powołanie go na stanowisko profesora zwyczajnego na Wydziale BiNoZ UJ, po czterech latach milczenia Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego przesłało wreszcie w XII 1967 informację, że sprawa jest nieaktualna. Był człowiekiem niezwykle skromnym, nadzwyczaj pracowitym, dobrym, życzliwym, bezpośrednim i koleżeńskim. Wypromował 1 doktora i 8 magistrów. Do uczniów należeli: dr Marian Kuc, mgr Zofia Waćlawska. Lubił piesze wycieczki górskie. Zmarł nagle na serce. Pochowany jest na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

13. Wykaz najważniejszych źródeł. Archiwalne – Archiwum UJ: S III 246 (Bronisław Szafran), WBNZ 29, WF II 504 (Bronisław Szafran), WF II 508 (Album Doctorum Philosophiae Universitatis Jagellonicae 1888–1927), WMP 46 (Bronisław Szafran); Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ) – OB 199, B 103, B 343. Publikowane – Barzykowski T. 1968. Ś. p. Prof. Dr Bronisław Szafran. *Dziennik Polski* (Londyn) z dn. 8 X 1968; Kornaś J. 1971. Bronisław Szafran (30 V 1897–4 VII 1968). *Kronika UJ za rok 1967/68*, s. 108–109; Rejment-Grochowska I. 1987. Szafran Bronisław (1897–1968). [w:] S. Feliksiak

(red.) Słownik biologów polskich. PWN, Warszawa s. 522 [błędy]; Stermińska-Wróbel W. 1969. Profesor Bronisław Szafran (1897–1968). *Wiad. Bot.* 13(1): 73–74; Szafer W. 1969. Bronisław Szafran 1897–1968. *Chr. Przyr. Ojcz.* 25(4): 28–29. [biogram, zdjęcie]; Środoń A. 1969. Prof. dr Bronisław Szafran 1897–1968. *Wiad. Bot.* 13(1): 3–7. [biogram, portret, bibliografia]. Informacje ustne uzyskane od syna – prof. Zdzisława Szafrana.

14. Materiały ikonograficzne – Archiwum UJ, Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ).

Piotr KÖHLER

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

36. ANTONINA FUJA (siostra Maria Kalasancja)



1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 2 VI 1899 Andrychów, – 28 VII 1971 Wawer koło Warszawy.
2. Rodzina – ojciec – Wojciech Fuja, robotnik

- (stróż), matka – Zofia z Byliców, bracia – Jan i Franciszek, siostry – Maria, Anna, Julia i Stefania.
3. Wykształcenie – 1906/1907–1912/1913 – szkoła podstawowa i internat SS. Felicjanek w Detroit (USA), 1913/1914–1914/1915 – Prywatne Seminarium Nauczycielskie SS. Felicjanek w Detroit, 1921/1922 – kurs księgowości i prawa handlowego w Detroit, 1921 i 1922 – wakacyjny kurs pedagogiczny w Detroit Teacher's College, 1918/1919–1921/1922 – Gimnazjum Zgromadzenia SS. Felicjanek w Detroit afiliowane przy University of Ann Arbor i przy Catholic University of America w Waszyngtonie, VI 1922 – matura tamże, 30 VI 1923 – egzaminy uzupełniające maturę amerykańską złożone w Państwowym Gimnazjum Żeńskim w Krakowie, 1922/1923–1923/1924 i 1926/1927–1928/1929 – studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.
 4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – 11 XII 1928 i 1 II 1929 [egzaminy], 6 II 1929 [promocja] – dr filozofii w zakresie botaniki [promotor: prof. Michał Siedlecki] – „O restytucjach pędowych na izolowanych liścieniach dyni, ogórka i łubinu” [opublikowana pod tytułem: O tworzeniu się pędów i korzeni na izolowanych liścieniach dyni, ogórka i łubinu. On the Formation and Development of Roots and Shoots on the Isolated Cotyledons of Cucurbita, Cucumis and Lupinus. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat. (I)* **1929**(2–7): 209–218]. Była pierwszą zakonnicą, która uzyskała tytuł doktora w Uniwersytecie Jagiellońskim. VI 1923–15 III 1933 – egzaminy naukowe z biologii jako przedmiotu głównego i języka angielskiego jako przedmiotu dodatkowego przed Państwową Komisją Egzaminacyjną dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich w Krakowie, 15 III 1933 – dyplom nauczyciela szkół średnich (biologia i język angielski w szkołach średnich z językiem wykładowym polskim i angielskim) teżej Komisji.
 5. Przebieg pracy zawodowej – jako zakonnica pracowała w charakterze nauczycielki i dyrektorki szkoły (patrz p. 8 i 10).
 6. Podróże naukowe – nie odbyła żadnych botanicznych podróży naukowych.
 - 7a. Zakres badań botanicznych – morfologia.
 - 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz ważniejszych prac – Opublikowała jedynie 3 prace botaniczne, poniższy wykaz jest jednocześnie pełną bibliografią jej prac: 1. La formation et le développement des tiges et racines sur les cotylédons isolés des *Cucurbita*, *Cucumis* et *Lupinus*. *Compt. Rend. Mens. Cl. Sci. Math. Nat. Acad. Polon. Sci. Lett.* **1929**(4): 3. 2. praca doktorska – patrz p. 4. 3. O tworzeniu się pędów i korzeni na izolowanych liścieniach dyni, ogórka i łubinu. *Spraw. Czyn. Posiedz. Pol. Akad. Umiejętn.* 1929, **34**(4): 21–22.
 - 7c. Główne osiągnięcia naukowe – wykazała dotychczasowy błąd popełniany przy izolowaniu liścieni, polegający na tym, że izolowano liścienie wraz z grupą komórek merystematycznych, stanowiących zaczątek pączka pachwinowego; otrzymała i opisała przypadki kallusowej restytucji organowej izolowanych liścieni dyni i łubinu białego; wykazała, że nawet z pociętych na części nasion można uzyskać siewki pod warunkiem zachowania w danej części liścienia zdolnego do rozwoju merystemu pąka pachwinowego.
 8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcjonerska – 1917–1922 – nauczycielka w niższych klasach (grade 7–8) szkół podstawowych St. Joseph School, Jackson, 1918–1920 – Our Lady of Mt. Carmel School, Wyandotte oraz 1920–1921 – St. Hyacinth School, Bay City i St. Florian School Hamtramck w stanie Michigan (USA), 1924–1926 i 1929–1932 – nauczycielka w Seminarium Nauczycielskim w Wawrze koło Warszawy, I–VI 1933 – nauczycielka i bibliotekarka w Seminarium Nauczycielskim SS. Felicjanek w Żółtkwi, 1933 – zorganizowała Prywatne Gimnazjum Żeńskie Zgromadzenia SS. Felicjanek w Wawrze pod Warszawą, 1933–1949 – nauczycielka w tymże gimnazjum, 1936–1946 – wybudowała, mimo działań wojennych i okupacji, nowy gmach dla tej szkoły.
 9. Działalność w innych dziedzinach – 25 X 1915 – wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr św. Feliksa z Kantalicjo (Felicjanek) w Detroit (USA), 29 VII 1917 – złożyła śluby roczne tamże, 14 VII 1923 – złożyła śluby wieczyste w Krakowie.
 10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – 1933–1949 – kierowała zorganizowanym przez siebie gimnazjum dla dziewcząt w Wawrze, 1940–1949 – radna prowincjalna prowincji warszawskiej Zgromadzenia SS. Felicjanek, 1948/1949 – przełożona lokalna domu Niepokalanego Serca Maryi w wawerskiej szkole, 1950–1952 – radna komisarki generalnej Zgromadzenia w Krakowie, 1952–1958 – przełożona prowincji warszawskiej Zgromadzenia SS. Felicjanek.

11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – nie była wyróżniana ani odznaczana.
12. Inne informacje – W 1907 wraz z rodzicami wyjechała do USA, gdzie 3 lata później zmarła jej matka. Do Polski wróciła w IX 1922. W 1937 wyjechała ponownie do USA zbierać fundusze na budowę szkoły. Główną jej troską jako kierownika szkoły było podniesienie poziomu nauczania w gimnazjum, w tym celu starannie dobierała personel pedagogiczny, wymagała permanentnego dokształcania się nauczycieli, kładła duży nacisk na solidne przygotowanie zajęć pod względem metodycznym, czemu miały służyć m.in. lekcje pokazowe i koleżeńskie. Stale uzupełniała zasób biblioteki i wyposażenie pracowni szkolnych. Sama wierna Polsce, uczyła dziewczęta patriotyzmu poprzez organizowanie akademii z okazji świąt narodowych, urządzenie zbiórek na Fundusz Obrony Narodowej i dla dzieci polskich na Zaozliu, pomoc żołnierzom podczas wojny, czy udział młodzieży w odbudowie Warszawy. Podczas wojny, wbrew nakazom władz okupacyjnych, podtrzymywała pracę szkoły, narażając się na drastyczne konsekwencje w razie niespodziewanej wizyty Niemców i wykrycia działalności. W stosunku do powojennej rzeczywistości – zdaniem ówczesnych władz oświatowych – zachowywała „pozory lojalności”. Oparła się zaleceniu wprowadzenia Związku Młodzieży Polskiej na teren szkoły. W latach 1949–1952 – przebywała w Krakowie i pomagała tu w pracy archiwalnej w domu generalnym Zgromadzenia SS. Felicjanek. W okresie sprawowania urzędu przełożonej prowincji warszawskiej borykała się z problemami pojawiającymi się w związku z upaństwowieniem kilku felicianiskich instytucji, przyjęła wówczas nowe placówki, aby zapewnić siostronom utrzymanie. Jako przełożona dążyła do odnowy swej prowincji w pierwotnym duchu Zgromadzenia. W tym celu wydała wiele rozporządzeń dla wspólnot lokalnych, a sama udała się w pieszą pielgrzymkę do Częstochowy (1956). Zorganizowała jubileusz 100-lecia Zgromadzenia. Dbała o gruntowne przygotowanie zawodowe wychowawczyń przedszkoli, nauczycielek i katechetek. Przydzielając siostronom odpowiednie obowiązki liczyła się z ich predyspozycjami. Troszczyła się o zdrowie sióstr posyłając je do miejsc uzdrowiskowych i rekreacyjnych. Serdecznością i dobrocią zdobywała sobie życzliwość ludzi. Była – zdaniem sióstr – nieroztropnie hojna dla ludzi spoza Zgromadzenia, podczas gdy klasztor borykał się z poważnymi trudnościami materialnymi. Była skłonna do ulegania opiniom innych i długotrwałego chowania urazów. Umiała jednak przyznać rację innym. Posłuszeństwo i modlitwę uznawała za istotne cechy życia zakonnego. Kościół i kaplica w Wawrze zawdzięczają jej artystycznie złożone tabernakula, a ubogie świątynie warszawskie – bieliznę kielichową i inne paramenty kościelne. Była osobą nieprzeciętną: wybitnie inteligentna, przedsiębiorcza, posiadała duże zdolności organizacyjne i pedagogiczne. Mając umysł otwarty, wprowadzała w życie zakonne osiągnięcia cywilizacyjne swej epoki. W 1958 r. – po Kapitulie Generalnej decyzją władz Zgromadzenia pozostała w Rzymie, gdzie zbierała materiały do *Roczników Zgromadzenia*, mimo iż cierpiała od dawna na uciążliwe schorzenia nóg i chorobę serca. Z Rzymu powróciła do klasztoru w Wawrze w 1965, ale stan zdrowia nie pozwolił jej już na podjęcie poprzedniej aktywnej działalności. Pochowana jest na cmentarzu parafialnym w Wawrze.
13. Wykaz najważniejszych źródeł. Archiwalne: Archiwum Domu Generalnego Zgromadzenia SS. Felicjanek w Rzymie – Księga Profesji ślubów wieczystych w domu generalnym Zgromadzenia w Krakowie, Księga Prowincji ofiarowania N. M.P. w Detroit, Michigan (USA), Akta Prowincji Warszawskiej (nekrolog s. Marii Kalasancji); Archiwum Prowincji Ofiarowania N.M.P. w Livonia, Michigan (USA) – Akta personalne, Akta Szkoły Podstawowej SS. Felicjanek w Detroit, Materiały Gimnazjum SS. Felicjanek w Detroit, Katalogi sióstr, Księga przyjęć do Zgromadzenia; Archiwum Prowincji Warszawskiej Zgromadzenia Sióstr Felicjanek w Warszawie – akta personalne, A. Fuja „Wspomnienia wojenne”, Kronika Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego, Księga narad zarządu prowincjalnego, Listy okólne, Notatnik duchowy m. Kalasancji, Protokoły sesji rad pedagogicznych, Sprawozdania powizytacyjne 1934–1962; Archiwum UJ – WF II 504 (Antonina Fuja, s. Maria Kalasancja, felicjanka), WF II 509 (Album Doctorum Philosophiae Universitatis Jagellonicae ab anno 1927[-1949]). Publikowane: M. B. Grabowski, 1993: Felician Sisters. History of the Congregation of the Sisters of St. Felix of Cantalice. Jonston Letter Co., Inc., Newark, New Jersey, ss. 1105; Z. Szlęzak, 1988. Prowincja warszawska Zgromadzenia Sióstr Felicjanek. Nakładem SS. Felicjanek Warszawa, ss. 377; M. J. Ziolkowski, 1984: The

Felician Sisters of Livonia, Michigan. First Province in America. Harlo Press Detroit, ss. 586.

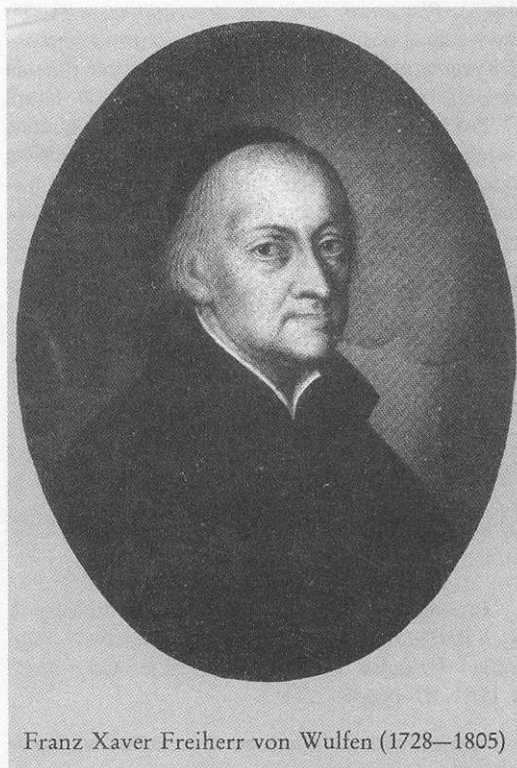
14. Materiały ikonograficzne – Archiwum Prowincji Warszawskiej Zgromadzenia Sióstr Felicjanek w Warszawie: akta personalne.

s. Augustyna CZAPSKA

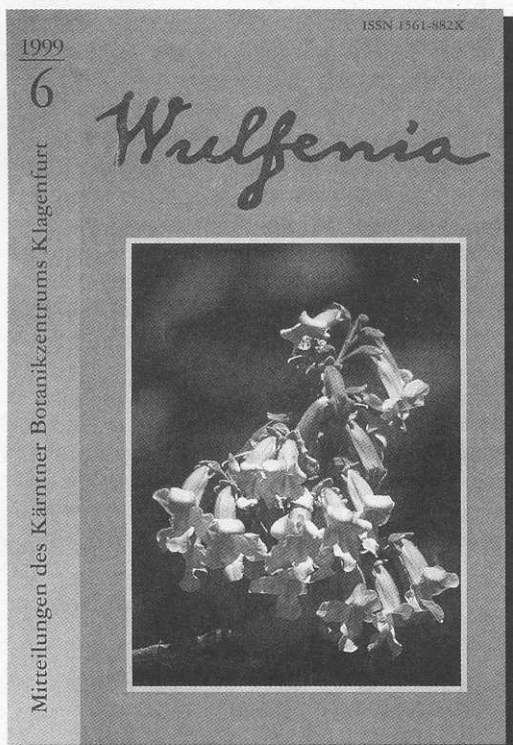
NOWE PERIODYKI I SERIE NEW JOURNALS AND SERIES

WULFENIA

Wulfenia jest nowym lokalnym austriackim rocznikiem botanicznym, wydawanym od 1992 do 1998 roku z podtytułem *Mitteilungen des Botanischen Gartens des Landes Kärnten*. Poczynając od szóstego rocznika, który ukazał się w 1999 roku, w periodyku poczyniono istotne zmiany, a mianowicie: zmieniony został podtytuł na *Mitteilungen des Kärntner Botanikzentrums Klagenfurt*, format z A5 na B4 i okładka; pismo zostało też oficjalnie zarejestrowane i ukazuje się z numerem ISSN 1561-882X. W czasopiśmie drukowane są oryginalne prace naukowe i notatki z za-



Franz Xaver Freiherr von Wulfen (1728–1805)



kresu szeroko pojętej geobotaniki i ochrony przyrody Karyntii, materiały poświęcone innym obszarom mające znaczenie dla analiz porównawczych, a także morfologii i taksonomii roślin i grzybów zarówno współczesnych, jak i fosylnych oraz *pro memoria*. Zakres przedstawianego pisma najlepiej charakteryzują zamieszczone w roczniku szóstym artykuły: „Floristisches aus Kärnten” (G. M. Schneeweiß), „Das Mauer-Felsenblümchen, *Draba muralis* L., eine sehr seltene ephemere Pionierpflanze, neue für die Flora von Kärnten” (W. R. Franz), „Neue Beobachtungen betreffend die Gattung *Viscum* (Viscaceae) im Klagenfurter Stadtgebiet in Kärnten – in Verbericht” (G. H. Leute, M. Perko), „Neues zur Flora der Bahnanlagen Kärntens” (H. Melzer), „Über bemerkenswerte Funde seltener Wasserpflanzen und ihre Vergesellschaftung im Naturschutzgebiet „Gut Walterskirchen” in Kärnten (Österreich)” (G. H. Leute, W. R. Franz), „Zum Vorkommen von *Betula nana* L., *Carex chordorrhiza* Ehrh. und anderen selten Pflanzen auf der Saualpe in Kärnten” (W. R. Franz)

Tytuł czasopisma *Wulfenia* upamiętnia nazwisko Jezuity, brata Franza Xavera von Wulfena (1728–1805), wybitnego austriackiego botanika, autora m.in. tak ważnych publikacji, jak: *Cryptogama aquatica...*

(1803), *Plantarum rariorum descriptiones...* (1805) czy wydanej pośmiertnie i tylko częściowo *Flora norica phanerogama* (1858), a także cyklu prac *Plantae rariores Carinthiaceae* opublikowanych w latach 1778–1790. Nazwisko brata Wulfena upamiętnione zostało przez N. J. von Jacquina (1727–1817) nazwą rodzajową *Wulfenia* (Scrophulariaceae). Więcej informacji o patronie przedstawianego periodyku przynoszą opracowania zamieszczone w pierwszym numerze.

Redakcja: Kärntner Botanikzentrum

Prof. Dr. Kahler-Platz 1

A-9020 Klagenfurt, AUSTRIA

Jan J. WÓJCICKI

RECENZJE BOOK REVIEWS

BERNACKI L., *Storczyki zachodniej części polskich Beskidów*. Colgraf-Press, Wydawnictwa – Poligrafia – Reklama, Poznań 1999, 119 str. Cena 36.00 zł. ISBN 83-86258-26-8.¹

Warto zwrócić uwagę na to popularnonaukowe opracowanie, które przynosi więcej niż sugeruje tytuł. Dr Leszek Bernacki, pracownik naukowy Katedry Botaniki Systematycznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, storczykowate (*Orchidaceae*) studiuje od wielu lat i jest doskonałym znawcą systematyki, zmienności i biologii tej fascynującej grupy roślin; opublikował też wiele naukowych artykułów na ich temat. Informacja ta wraz z portretem Autora winna się znaleźć na tylnej okładce książki, by czytelnik wiedział, że kupuje książkę profesjonalisty.

Omawiana pozycja zawiera, poza charakterystyką regionu: podstawowe informacje o storczykach, słowniczek terminów fachowych, poglądowe rysunki obrazujące budowę różnych rodzajów i gatunków storczyków oraz nazwy poszczególnych części kwiatów.

Dobre są klucze do oznaczania rodzajów i gatunków, klarowne opisy roślin; szczegółowe mapy dają przegląd stanowisk współczesnych i zanikłych (historycznych) blisko 40 gatunków. Opisy morfologiczne uzupełniają rysunki i barwne fotografie gatunków i biotopów. Ponadto podano zwięzłą informację o rozmieszczeniu omawianych gatunków w Polsce i na świecie. Cena jest tabela ilustrująca lokalne za-

grożenia storczykowatych w zachodniej części północnych Beskidów; nie można jednakże uogólniać tego na cały kraj.

Na omawianym obszarze wymarło w ostatnich dziesięcioleciach 7 gatunków storczykowatych, krytycznie zagrożonych jest 9, zagrożonych też 9, narażonych 5, zagrożenie niedostatecznie rozpoznane jest w stosunku do dwóch. Nie zagrożonych aktualnie jest pięć gatunków: kruszczyk szerokolistny, listera jajo-wata, podkolan biały, gółka długoostrogowa i kukulka szerokolistna.

Zauważalne niedociągnięcia i pomyłki:

- przy dzisiejszych możliwościach technicznych barwne fotografie mogłyby być znacznie lepsze;
- *Orchis morio* nosi polską nazwę storczyk samiczy (*Rośliny polskie* – Szafer i in. 1924: 138, 1953: 942; Rutkowski 1998: 646, *Nowa encyklopedia powszechna PWN* t.6: 60), Autor zaś stale nazywa go storczykiem „samczym” (pomyłka ta zakradła się też do publikacji Mirka i in. 1995: 136). W *Dykcyonariuszu roślinnym* księdza K. Kluka (1805: 151–152) figuruje *Orchis mascula*: storczyk samcowy; na zakończenie opisu właściwości leczniczych „korzenia” tej rośliny napisano: „Wyniszczonym osobom daje się trunek, w którym korzeń ten był moczony. Dawniej zażywano go dla oziębłych do spraw małżeńskich”. *Orchis morio*: storczyk samicowy – odpowiednio przygotowane korzenie „... będą lekarstwem osobliwie w suchotach i moczu krwawym”.

Rysunki są na ogół pomocne w oznaczaniu rodzajów i gatunków storczyków. Jednakże w przypadku podkolanów *Platanthera bifolia* i *P. chlorantha* kluczowych różnic w ułożeniu pyłków (równoległe lub ukośnie) nie mogą się na rysunkach dopatrzeć.

Budzi moje zastrzeżenie określenie: „wilgotne lasy (*Fagetalia silvaticae*)” (str. 72 i 100) – lasy zaliczane do rzędu zespołów *Fagetalia sylvaticae* nie są w zasadzie wilgotne (są to lasy mezofilne-świeże lub umiarkowanie wilgotne).

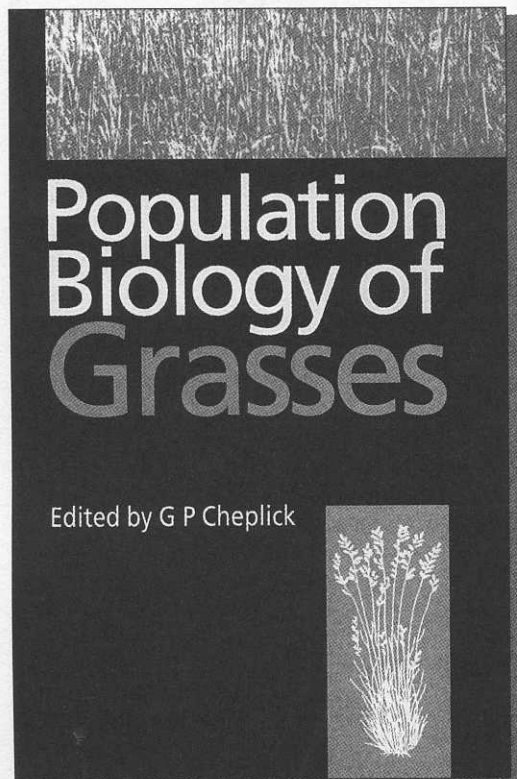
Podsumowując stwierdzam, że jest to książka wartościowa, która powinna przyczynić się do popularyzacji wiedzy na temat biologii i zagrożenia naszych dzikich storczyków; jednocześnie będzie pomocna w pracach nad II, poprawionym i uzupełnionym wydaniem *Polskiej czerwonej Księgi roślin ginących i zagrożonych*.

Kazimierz ZARZYCKI

¹ Informacje o dystrybucji omawianej pozycji zamieszczono w *Wiadomościach Botanicznych* 44(1/2): 109, 2000.

CHEPLICK G. P. (red.), *Population biology of grasses*. Cambridge University Press, Cambridge, 1998. ss. 399. Wiele wykresów, rycin i czarno-bia-

łych fotografii. Twarda opr., format 15,5 × 23 cm. Cena: 55 funtów angielskich. ISBN 0-521-57205-3.



Trudno nie zgodzić się z dość rozpowszechnioną opinią, że trawy są fascynującą grupą roślin i dostarczają badaczom różnych specjalności wielu pasjonujących problemów do rozwiązania. Nic więc dziwnego, że powstało wiele mniej lub bardziej obszernych prac dotyczących ewolucji, systematyki, ekologii czy rozmnażania traw oraz, że prowadzi się wiele badań nad zbiorowiskami i ekosystemami, w których trawy odgrywają dominującą rolę. Ta mnogość rozproszonych materiałów aż prosi się, aby od czasu do czasu dokonywać pewnych, choćby cząstkowych, syntez. Jedną z form zbierania rozrzuconych danych są różnego rodzaju spotkania naukowe, seminaria i sympozja o dość ściśle określonej tematyce.

W 1995 r. w San Diego w Kalifornii zorganizowano sympozjum zatytułowane „Population biology of grasses”, którego uczestnicy uznali, że dla botaników i ekologów na całym świecie korzystne będzie opublikowanie tekstów niektórych wystąpień. W ten sposób doszło do powstania omawianej książki, pod tym samym zresztą, co sympozjum, tytułem. Autora-

mi poszczególnych rozdziałów jest 21 uczonych z USA, Kanady, Anglii, Argentyny, Japonii i Południowej Afryki, zaś uwagi i komentarze poczyniły aż 23 osoby. Można zatem mieć pewność, że prezentowane dzieło zawiera nie tylko cenne, ale i rzetelne informacje dotyczące biologii populacji traw.

Tom zawiera najnowsze (lub prawie najnowsze) dane o biologii populacji traw, zaczerpnięte zarówno z teorii, jak i praktyki. Poruszono tutaj zagadnienia demografii, fizjologii i ekologii populacji traw, w połączeniu z problemami rozsiewania, kiełkowania czy rozwoju siewek. Jest tu również mowa o tak trudnych i ważnych sprawach, koniecznych do zrozumienia mikroewolucji populacji traw, jak zmienność genetyczna i fenotypowa plastyczność. Znalazły się w tym tomie również teksty bardziej szczegółowe, o ekologii wybranych gatunków występujących w zdominowanych przez trawy ekosystemach Afryki, Australii i Japonii. Omówiono też bardzo interesujące i wciąż wymagające głębszego poznania, zagadnienie symbiozy traw z grzybami (szczególnie *Clavicipitaceae*, *Ascomycota*), rosnącymi wewnątrz lub na zewnątrz rośliny. Grzyby te mogą bowiem w wyraźny sposób wpływać na różne przejawy życia traw, poczynając od ich kiełkowania, a kończąc na procesie rozmnażania.

Książka została podzielona na trzy części, poprzedzone rozdziałem wprowadzającym, pt. „Darwin revisited: approaches to the ecological study of grasses”, w którym autor stawia pytanie – jaki był powód powstania tej książki i od razu na nie odpowiada mówiąc, że traktuje ona o wielu właściwościach gatunków i populacji traw oraz o różnicach między nimi. Zwraca przy tym uwagę na fakt, że trawy są nie tylko interesujące same przez się, ale także ważne z ekonomicznego punktu widzenia, jako rośliny zajmujące na kuli ziemskiej olbrzymie obszary, większe niż jakakolwiek inna rodzina roślin kwiatowych.

Na pierwszą, najobszerniejszą część („Population variation and life history patterns”) składa się 7 rozdziałów. Mowa w nich o zmienności biochemicznej (allozymów) traw, o aspektach ekologicznych stanu spoczynku i kiełkowania nasion, ich sposobach rozsiewania i przeżywania siewek, o biologii klonów traw kępkowych, wpływie azotu na plastyczne różnicowanie traw, czy wreszcie o wewnątrzgatunkowej poliploidalności i jej wpływie (lub braku oddziaływania) na zróżnicowanie morfologiczne gatunków. W drugiej części, zatytułowanej „Ecological interactions”, w czterech rozdziałach omówiono konkurencyjność między poszczególnymi roślinami w różnych stadiach ich rozwoju w obrębie ekosystemów trawiastych, niezwykle interesujące i ważne zagadnienie konkurencji między trawami a drzewami oraz prob-

lem współżycia traw z grzybami. Część trzecia („Population biology of specific groups”) składa się z trzech rozdziałów. Opisano w nich dynamikę populacji w procesie regeneracji gatunków z rodzaju *Sasa*, rosnących w Japonii oraz reakcję trwałych gatunków traw afrykańskiej sawanny, jak też populacji dwóch ważnych traw australijskich z rodzajów *Astrelba* i *Heteropogon*, w odpowiedzi na zmiany w środowisku, wywołane głównie różnymi przyczynami naturalnymi.

Książka z pewnością będzie zrozumiała nie tylko dla ekologów, ponieważ jest napisana jasnym, przystępnym językiem i ma przejrzysty układ, co wydaje się zasługą redaktora. Każdy rozdział zaczyna się krótkim zasygnalizowaniem poruszanego w nim problemu, a kończy streszczeniem i/lub wnioskami. Ponadto zaopatrzone jest w obszerny zestaw pozycji literatury. Teksty są przeważnie ilustrowane rycinami, fotografiami, różnego rodzaju wykresami oraz tabelami. Kilka ostatnich stron zajmuje oczywiście indeks, zawierający zarówno hasła rzeczowe, jak i nazwy rodzajów i gatunków. Warto zaznaczyć, że tom (w twardej oprawie) jest wydany bardzo starannie i estetycznie.

Omawiana pozycja niewątpliwie zasługuje na polecenie jako ważna lektura, nie tylko dla botaników czy ekologów, ale dla wszystkich, którzy interesują się biologią populacji w szerokim tego słowa znaczeniu. Ponadto jest to książka inspirująca, ponieważ w każdym niemal rozdziale można znaleźć mniej lub bardziej wyraźne sugestie, w jakim kierunku należy poprowadzić dalsze badania dotyczące poruszanego zagadnienia. Powinna więc znaleźć się w zbiorach bibliotek bodaj ważniejszych botanicznych instytucji naukowych, gdyż dla wielu indywidualnych nabywców (a może i mniejszych ośrodków) poważną przeszkodą, nawet zakładając szczerą chęć nabycia tej książki na własność, będzie jej dość wysoka cena.

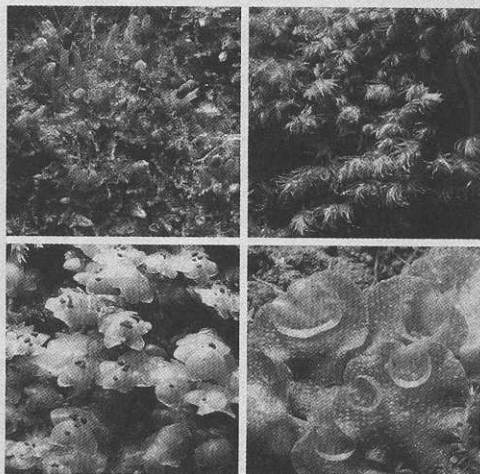
Ludwik FREY

PATON J., *The liverwort flora of the British Isles*. Harley Books, Colchester, 1999, 626 str., 314 ryc. Opr., format 21,3 × 29,7 cm. Cena: 52,50 GBP. ISBN 0 946589 60 7.

Flora wątrobowców i glików Wysp Brytyjskich należy do najlepiej poznanych w Europie, tak pod względem taksonomicznym jak i briogeograficznym. Roślinom tym poświęcono tu wiele opracowań, z których *The student's handbook of British hepatics* S. M. Macvicara z 1926 r. należy do owianych legendą klasycznych dzieł, na którym wychowało się wiele pokoleń brytyjskich i europejskich hepaticologów. Jego miejsce zajął wydany w 1990 r. klucz do ozna-

THE LIVERWORT FLORA OF THE BRITISH ISLES

Jean A. Paton



czania wątrobowców i glików Brytanii i Irlandii A. J. E. Smitha¹, którego znakomitym uzupełnieniem jest opublikowany rok później atlas rozmieszczenia tych roślin na Wyspach Brytyjskich². Wszystkie te opracowania przyćmiewa jednak omawiane tu dzieło J. A. Paton, czołowej hepaticologiki angielskiej, która pracowała nad nim przez ostatnich 30 lat swego życia. Badała ona wszystkie gatunki opisane z Wysp Brytyjskich w warunkach naturalnych, dzięki czemu mogła opisać z autopsji wiele cech tych roślin trudnych do zaobserwowania na materiale zielnikowym, a niezwykle istotnych w taksonomii, np. ciążka oleiste, które ulegają szybko dezintegracji po zasuszeniu roślin. W efekcie powstało jedno z największych dzieł briologicznych ostatnich lat, które z całą pewnością stanie się standardowym opracowaniem zarówno dla briologów brytyjskich jak i europejskich w ogóle.

Książka Paton imponuje swymi rozmiarami (format A4, 2,6 kg wagi), czym nawiązuje do wielkich Flor dziewiętnastowiecznych. Odbiega ona również

¹ Patrz recenzja R. Ochry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 35: 244 (1991)

² Patrz recenzja R. Ochry, tamże 38: 753–754 (1993).

wyraźnie sposobem prezentowania danych od wielu współczesnych Flor, w których wydawcy zmuszają autorów do dużej lakoniczności i oszczędzania miejsca kosztem opisów gatunków i dyskusji taksonomicznych, co niesamowicie zubaża dobrze skądiną zapowiadające się dzieła. Na szczęście w tym wypadku nie miało to miejsca i w rezultacie do rąk briologów trafiło wyczerpujące, monograficzne opracowanie, które wypełnia dotkliwą lukę w europejskiej literaturze briologicznej. Ze względu na duże podobieństwo hepaticoflory prawie całej Europy, książka ta będzie mogła być używana z pełnym powodzeniem do oznaczania wątrobowców zarówno w Europie Zachodniej jak i Środkowej, a z pewnymi ograniczeniami również w obszarze śródziemnomorskim czy w strefie arktycznej.

Układ Flory jest tradycyjny. W krótkiej części wstępnej przedstawiona została charakterystyka badanych grup, zarysowana ekologia i rozmieszczenie geograficzne oraz podane praktyczne informacje na temat zbierania i oznaczania wątrobowców i glewików. Prawie całą książkę wypełniają klucze do oznaczania, opisy i ryciny wszystkich taksonów. W sumie na Wyspach Brytyjskich rośnie 296 gatunków, 2 podgatunki i 5 odmian, co stanowi w przybliżeniu 70% całej hepaticoflory Europy. Wątrobowce należą do 40 rodzin i 84 rodzajów, podczas gdy glewiki reprezentowane są przez jedną rodzinę i 2 rodzaje. Opisy wszystkich taksonów są wyjątkowo wyczerpujące, a towarzyszą im obszernie dyskusje taksonomiczne, zawierające wiele praktycznych informacji ułatwiających bezbłędną identyfikację gatunków i wskazujących źródła pomyłek przy oznaczaniu. Obszernie dyskutowana jest także ekologia wszystkich taksonów i ich rozmieszczenie na Wyspach Brytyjskich i w świecie. Niestety, autorka nie cytuje badanych okazów, co miałoby duże znaczenie zwłaszcza przy gatunkach rzadkich. Natomiast dla tych ostatnich podana jest kategoria zagrożenia, o ile dany gatunek znajduje się na czerwonej liście gatunków ginących i zagrożonych. Każdy takson jest zilustrowany bardzo dobrymi rycinami kreskowymi, zebranymi z reguły na całostronicowych tablicach. Zawierają one wszystkie istotne struktury morfologiczne i anatomiczne, a w przypadku gatunków polimorficznych także pełne spektra rozmaitych fenotypów i kształtów liści.

Ze względu na format książki, tekst drukowany jest w dwóch kolumnach, co wydatnie ułatwia czytanie. Niestety jest on bardzo monotony i poszczególne elementy zlewają się ze sobą. Byłby on daleko łatwiejszy w odbiorze, gdyby zastosowano zróżnicowaną czcionkę dla opisów i części dyskusyjnej, nie mówiąc już o odseparowaniu czy wręcz zatytułowaniu

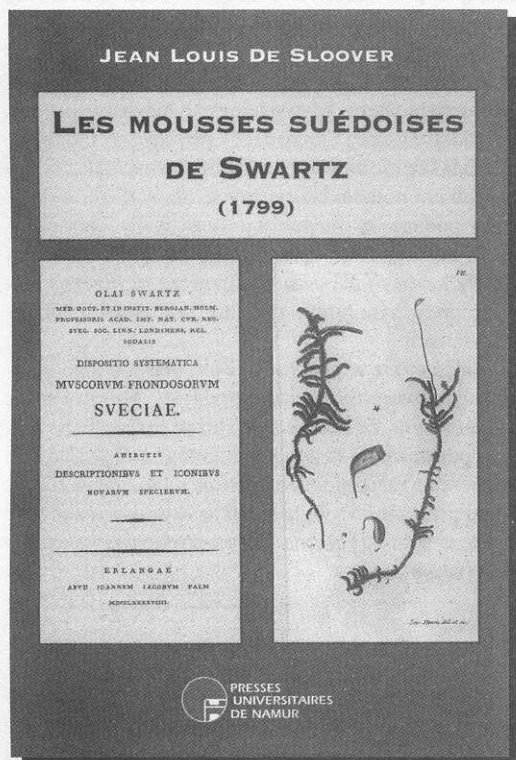
akapitów poświęconych ekologii, rozmieszczeniu lub dyskusjom taksonomicznym. Szkoda również, że autorka zrezygnowała z podawania cytatów bibliograficznych dla nazw, co w tego typu dziele jest sporym uchybieniem. Wydłużałoby to nieznacznie tekst, ale nadałoby całej Florze cechy prawdziwej monografii. Książka nie zawiera żadnych nowości taksonomicznych ani nomenklatorycznych, ale w wielu wypadkach podane są niepublikowane liczby chromosomów, udostępnione autorce przez M. E. Newton. Dla nazwy każdego gatunku wymienione są również najważniejsze synonimy, również bez danych bibliograficznych.

Jak zwykle w przypadku Flor, wartość tego opracowania zweryfikują czas i praktyka. Można jednak być pewnym, że będzie ono służyć przez długie lata jako podstawowe dzieło hepaticologiczne w Europie, bowiem na razie nic nie wskazuje na to, aby w niedalekiej przyszłości mogła się ukazać drukiem zupełnie nowa, w pełni krytyczna Flora wątrobowców naszego kontynentu.

Ryszard OCHYRA

DE SLOOVER J. L., *Les mousses suédoises de Swartz (1799)*. Collection "Sciences du Vivant" – Botanique n° 5, Press Universitaires de Namur, Namur, 1999, 103 str., 10 kolorowych tablic. Miękka opr., format 18,9 × 25,8 cm. Cena: nie podano. ISBN 2-87037-262-0.

Olof Swartz (1760–1818) był jednym z najznajmniejszych botaników europejskich z przełomu XVIII i XIX wieku, a zarazem kontynuatorem świetnej szkoły szwedzkiej botaniki, której podwaliny kładł Karol Linneusz. Sam Swartz był uczniem syna Linneusza, również Karola, pod którego kierunkiem wykonał pracę doktorską w Uniwersytecie w Uppsali. Było to znane dzieło *Methodus muscorum illustrata*, opublikowane w 1781 r. i jeszcze dwukrotnie wznowiane w 1783 i 1790 r. Od 1806 r. był kustoszem Muzeum Historii Naturalnej Akademii Szwedzkiej, a od 1811 do śmierci pełnił funkcję sekretarza tejże Akademii. Jak większość botaników owych czasów zajmował się rozmaitymi grupami roślin, ale szczególną estymą darzył mchy, paprocie, storczyki i porosty. Swartz cieszył się dużym uznaniem i szacunkiem wśród współczesnych mu botaników, a specjalny hołd złożył mu wielki angielski botanik W. J. Hooker, dedykując mu w 1840 r. drugi tom londyńskiego *Journal of Botany*. Zawiera on m.in. obszerną biografię Swartza wraz z portretem, który jest również reprodukcją w omawianej tu książce.



Od wielu współczesnych mu botaników różnił się Swartz m.in. zamiłowaniem do podróży i był bodajże pierwszym zawodowym botanikiem, który prowadził badania w krajach zamorskich. W latach 1784–1786 odwiedził Indie Zachodnie oraz północną część Ameryki Południowej (Wicekrólestwo Nowej Grenady), a zebrane podczas tej podróży materiały stały się podstawą słynnego trzytomowego dzieła *Flora Indiae Orientalis*, wydanego w latach 1797–1806 w Erlangen. Wspaniałomyślnie udostępniał swe zbiory również innym botanikom, przez co utracił priorytet w opisanu szeregu nowych gatunków, m.in. mchów zebranych na Hispanioli, na rzecz J. Hedwiga, który zamieścił je w swym wydanym w 1801 r. dziele *Species muscorum frondosorum*, będącym punktem wyjściowym nazewnictwa mchów (z wyjątkiem torfowców). Pomimo to Swartz nigdy nie zostanie zapominany jako pionier briologii tropikalnej.

Swartz prowadził również intensywne badania mchów w Szwecji, odbywając w latach 1779–1783, 1800 i 1807 liczne podróże po tym rozległym północnym kraju. Ich wyniki ogłosił drukiem w *Dispositio systematicae muscorum frondosorum Sueciae*. Ta niewielka książeczka ukazała się drukiem w 1799 r. w Erlangen i jest podsumowaniem stanu wiedzy na

temat flory mchów Szwecji w XVIII w. Przed Swartzem florę mchów tego kraju badało kilku wybitnych botaników z Linneuszem na czele, który w swych dziełach *Systema vegetabilium* oraz *Flora suecica* podał ze Szwecji 100 gatunków tych roślin. Swartz podwoił tę liczbę, stwierdzając w tym nordyckim kraju 203 gatunki. W porównaniu z dzisiejszym stanem wiedzy liczba ta może wydać się śmiesznie mała, ale trzeba pamiętać, że był to czas kiedy dopiero rodziła się nowoczesna briologia i trzeba było wysiłku kilku pokoleń badaczy, aby w miarę wyczerpująco zestawień skład muskoflory nie tylko Szwecji, ale i całej Europy.

Licząca niewiele ponad 100 stron i 9 kolorowych tablic książeczka Swartza jest dziś oczywiście nieosiągalna w oryginale i dlatego miłośnicy starej literatury taksonomicznej bez wątpienia z radością powitają kolejny prezent, jaki sprawił im J. L. De Sloover wydając w swej znakomitej serii biohistorycznej jej reprint. Obok faksymile *Dispositio* zreprodukowana została również jedna z tablic z dzieła C. F. Schwägrichena *Species muscorum frondosorum supplementum* z 1816 r. przedstawiająca *Cinclidium stygium* Sw., gatunek i rodzaj północnego mchu opisanego przez Swartza. Dzięki niewielkim rozmiarom oryginału, w omawianym reprimie oryginalne strony *Dispositio* reprodukowane są parami na jednej stronie, zaś w jej dolnej części umieszczone są przypisy, z których większość podaje współczesne nazwy mchów opisywanych przez Swartza.

Książka Swartza jest bardzo ważnym dziełem briologicznym, gdyż zawiera ona opisy szeregu nowych gatunków mchów borealnych. Wielce niefortunnym był dla jej autora arbitralny wybór 1801 r. jako punktu wyjściowego nomenklatury mchów, gdyż utracił on w ten sposób pierwszeństwo w opisach takich znanych gatunków jak *Hygrohypnum alpestre* (Hedw.) Loeske, *Polytrichastrum longisetum* (Brid.) G. L. Sm., *Pohlia longicollis* (Hedw.) Lindb., które trzeba przypisać J. Hedwigowi lub S. E. Bridelowi, gdyż zamieścili oni ich opisy w swych dziełach wydanych właśnie w 1801 r. Na szczęście dla Swartza w tymże roku ukazała się recenzja jego książki w londyńskim czasopiśmie *Monthly Review*, w której anonimowy autor wymienił, a tym samym legitymizował, nazwy kilku nowych gatunków opisanych przez Swartza. Dzięki temu *Dicranum polysetum* Sw., *Limprichtia revolvens* (Sw.) Loeske, *Bryum pallens* Sw. i *Orthotrichum pumilum* Sw. na zawsze pozostały związane z nazwiskiem Swartza. Warto w tym miejscu dodać, że Swartz jest również autorem kilku dobrze znanych nazw rodzajowych mchów: *Calymperes* Sw. in Web., *Pterogonium* Sw., *Conostomum* Sw. in

Web. & Mohr oraz wspomnianego wcześniej *Cinclidium*.

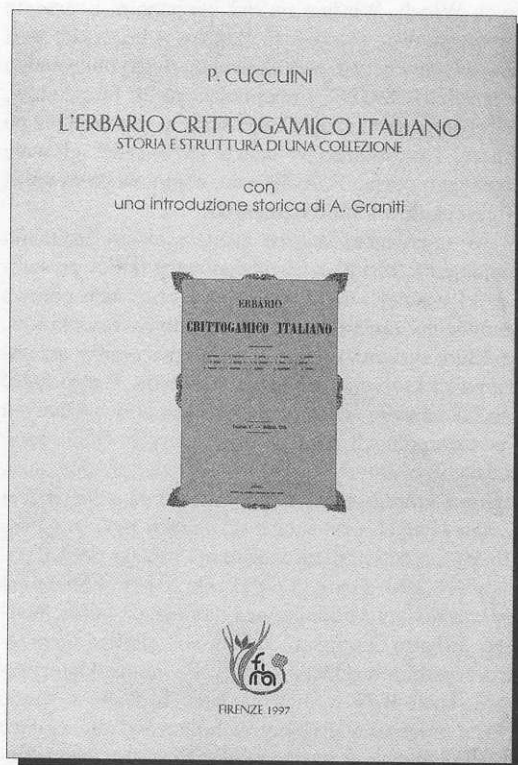
Obok faksymile *Dispositio*, omawiany reprint zawiera także przekład wstępu do tego dzieła autorstwa J. L. De Sloovera. Jest on oczywiście w języku francuskim, ale osobom nie znającym tego języka (ani łaciny) może przydać się informacja, że angielskie tłumaczenie tego wstępu zostało opublikowane w 1980 r. przez P. J. Eckel w amerykańskim czasopiśmie *The Bryologist* (Vol. 83, ss. 279–280). W krótkim wstępie do samego reprintedu zaprezentowane zostały najważniejsze fakty z życia O. Swartza oraz uwagi co do sposobu cytowania przez niego dzieł innych briologów, m.in. J. Hedwiga, J. J. Dilleniusza, J. Dicksona i K. Linneusza.

Reprint jest bardzo starannie wydany i prezentuje wysoki poziom edytorski i poligraficzny, do czego zdążyli się już zresztą przyzwyczaić stali czytelnicy tej serii wydawniczej. Nie trzeba więc ich będzie specjalnie zachęcać do sięgnięcia po tę pozycję, zaś biblioteki nie posiadające tej książki mają jedyną w swoim rodzaju szansę uzupełnienia tej luki w swoim księgozbiorze.

Ryszard OCHYRA

CUCCUINI P., *L'Erbario Crittogamico Italiano. Storia e struttura di una collezione con una introduzione storica* di A. Graniti. Museo Botanico dell'Università, Sezione del Museo di Storia Naturale, Firenze, 1997, 165 str., 7 ryc. Miękką opr., format 21,0 × 29,6 cm. Cena: 15000 ITL.

Na XIX stulecie przypada największe nasilenie w publikacji wydawnictw zielnikowych, zwanych popularnie eksykatami. Obejmują one co najmniej kilkanaście kompletów identycznych okazów (dubletów) opatrzonych drukowaną etykietą z kolejnym numerem i dystrybuowanych w różnej wielkości fascykułach, do których dołączone są z reguły schedy, czyli broszurki z zestawem etykiet do całego fascykułu. Eksykaty były i nadal są wielkim dobrodziejstwem dla botaników, gdyż zawierają wzorcowe, dobrze oznaczone okazy, stanowiące znakomity materiał porównawczy. W wielu wypadkach były to typy nowych taksonów, a ich opisy zamieszczone były wprost na etykietach. Na szczęście Międzynarodowy Kodeks Nomenklatury Botanicznej uznaje ważność tych opisów, o ile opublikowane były przed 1953 r. Wiele wydawnictw zielnikowych pojawiło się incydentalnie i szybko zniknęło, ale niektóre wydawane były przez długie lata. Bezwzględny prymat w tym względzie dźwierzają znane *Kryptogamae Exsiccatae*,



wydawane od 1894 r. po dzień dzisiejszy przez Muzeum Historii Naturalnej we Wiedniu.

Niekwestionowanym królem wydawnictw zielnikowych był niemiecki botanik L. Rabenhorst (1806–1881), który w kilku różnych seriach wydawniczych wydał w sumie ponad 6500 numerów glonów, okrzemek, porostów, mchów i wątrobowców. W XIX w. wydane zostały dwie serie eksykatów obejmujące po 3000 numerów. W latach 1825–1860 J. B. H. J. Desmazières (1796–1862) dystrybuował „Plantes Cryptogames du Nord de la France”, zaś we Włoszech w latach 1858–1880 wydano dwie serie „Erbario Crittogamico Italiano” i to właśnie wydawnictwo zielnikowe jest przedmiotem omawianej książki.

W drugiej połowie XIX w. we Włoszech działała grupa wybitnych znawców roślin zarodnikowych, m.in. M. Anzi, F. Baglietto, L. Caldesi, A. Carestia, V. Cesati, F. Hausman, A. Malinervi, E. Marucci, G. Passerini, A. Piccone, P. Savi i G. Venturi, a ich niekwestionowanym liderem był słynny G. De Notaris (1805–1877). Był on założycielem Societa Crittogamica Italiana, jednego z pierwszych towarzystw naukowych zrzeszających badaczy kryptogamów, a jego ambitnym, niestety nigdy nie zrealizowanym, zamierzeniem było opracowanie Flory roślin zarodniko-

wych Włoch. Właśnie on był inicjatorem i zarazem współwydawcą (wraz z F. Baglietto) pierwszej serii tego wydawnictwa zielnikowego, dystrybuowanego w latach 1858–1867 i obejmującego 30 fascykułów, po 50 numerów każdy. Druga seria, wydawana już po śmierci De Notarisa w latach 1878–1885, głównie przez jego ucznia F. Ardissona, obejmowała również 30 fascykułów i 1500 numerów.

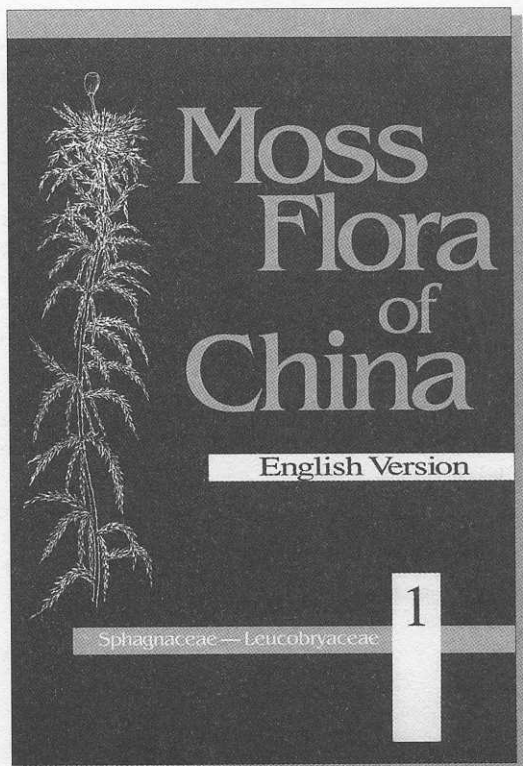
W omawianej książce zainteresowany czytelnik znajdzie rys historyczny odsłaniający kulisy powstania tej ważnej serii wydawniczej oraz szczegółowe omówienie zawartości poszczególnych fascykułów, strukturę systematyczną wydawnictwa oraz mapy obszarów, z których pochodziły materiały. Druga część książki zawiera pełne katalogi taksonów wydanych z poszczególnych grup systematycznych. Obok nazw podane są tu numery fascykułów, nazwisko zbieracza, region z którego pochodzi zbiór oraz data. Najwięcej w omawianych eksykatach wydanych było grzybów (36,6%), a dalsze miejsca zajmują mszaki (19%), porosty (18,2%), glony (17,4%), okrzemki (4,8%) oraz wyższe rośliny zarodnikowe i ramienice (4,6%). Wartość „*Erbario Crittogamico Italiano*” zawiera się przede wszystkim w dużej liczbie typów nomenklatorycznych, które były w nich wydane. Jest ich w sumie 173, a oryginalne etykiety tych okazów, zawierające również diagnozy, są reprodukowane w trzeciej części książki.

Omówione opracowanie jest bezcennym źródłem informacji o jednym z największych wydawnictw zielnikowych w historii botaniki i powinno się ono cieszyć zainteresowaniem wszystkich kustoszy zielników, posiadających to wydawnictwo. Życzyć by sobie tylko należało, aby inne wydawnictwa eksykato-we doczekały się podobnych monograficznych opracowań.

Ryszard OCHYRA

GAO CHIEN, CROSBY M. R. (red.), *Moss flora of China. English Version. Volume 1. Sphagnaceae – Leucobryaceae*. Science Press, Beijing – New York, Missouri Botanical Garden, St. Louis, 1999, viii + 273 str., 63 tablice, 243 mapy. Opr., format 22,0 × 28,5 cm. Cena: 75 USD. ISBN 7-03-007500-5/Q i 0-91579-68-1 (Vol. 1); 0-915279-72-X (całe dzieło).

We wczesnych latach 80. zainicjowany został projekt badawczy stawiający sobie za cel opracowanie Flory mszaków Chin. Nie jest to łatwe wyzwanie, zważywszy na szereg trudności, którym muszą stawić czoło redaktorzy i autorzy tego dzieła. Ogromne terytorium Chin ma wyjątkowo bogatą brioflorę, obejmującą około 2500 gatunków samych mchów, co



w przybliżeniu stanowi 1/5 wszystkich znanych gatunków tych roślin. Aż do wczesnych lat 20. obecnego stulecia znajomość flory mchów Chin była bardzo fragmentaryczna i powierzchowna i opierała się w większości na zbiorach misjonarzy i podróżników, które opracowywali europejscy badacze, tacy jak V. F. Brotherus, C. Müller czy H. N. Dixon, którzy osobiście nigdy nie byli w tym kraju.

Pierwszym chińskim briologiem, który zyskał międzynarodowe uznanie był Chen Pan-chieh (1907–1978), autor dobrze znanej monografii azjatyckich *Pottiaceae*, wykonanej w Niemczech pod kierunkiem Th. Herzoga. Wychował on kilku uczniów, którzy po II wojnie światowej rozpoczęli szeroko zakrojone badania briologiczne w Chinach. Zostały one niestety przerwane na prawie dwie dekady przez „rewolucję kulturalną” i dopiero z początkiem lat 80. chińscy briolodzy ponownie nawiązali szersze kontakty ze światem zachodnim. Ujawniła się wówczas spora grupa młodych i zdolnych badaczy, którzy szerokim frontem rozpoczęli eksplorację słabo dotąd zbadanych, a bogatych pod względem florystycznym prowincji Chin. Otworzyły się również szeroko możliwości badań terenowych dla briologów europejskich i amerykańskich. Wszystko to zaowocowało nieby-

wałym wręcz wzrostem informacji na temat brioflory tego kraju. W 1994 i 1996 r. opublikowane zostały dwa pierwsze tomy (z ośmiu zaplanowanych) flory mszaków Chin¹. Niestety, dzieło to napisane jest całkowicie w języku chińskim, przez co jego użyteczność dla zachodnich briologów jest bardzo ograniczona. Na szczęście w 1990 r., w wyniku porozumienia między Chińską Akademią Nauk i Ogrodem Botanicznym stanu Missouri w St. Louis, zdecydowano o publikowaniu anglojęzycznej wersji Flory mszaków Chin, a omawiana książka jest pierwszym tomem tej największej z dotychczasowych Flor poświęconych tym roślinom.

Omawiany tom obejmuje wprawdzie te same rodziny co wersja chińskojęzyczna tomu pierwszego, a więc *Sphagnaceae*, *Andreaeaceae*, *Archidiaceae*, *Ditrichaceae*, *Bryoxiphiaceae*, *Seligeriaceae*, *Dicranaceae* i *Leucobryaceae*, ale nie jest to tylko wierne tłumaczenie oryginału. W rzeczywistości jest to zupełnie nowe opracowanie, w kilku wypadkach w innym składzie autorskim, prezentujące często odmienne ujęcia badanych taksonów. Najlepszym przykładem potwierdzającym ten stan rzeczy jest rodzaj *Sphagnum* L.: w oryginalnej wersji z Chin podano tylko 37 gatunków, podczas gdy niniejszy tom zawiera już 46 gatunków. Nie jest to tylko wynik zmian w ujęciach taksonomicznych, ale kilka wybitnych gatunków, jak np. *S. wulfianum* Girg. czy *S. lenense* H. Lindb., jest całkowicie nowymi nabytkami we florze tego kraju.

Obecna wersja Flory jest na pewno opracowaniem bardziej krytycznym niż chińskojęzyczny pierwowzór i jest przygotowana według najlepszych wzorów przyjętych w tego typu dziełach. Opisy są stosunkowo krótkie, ale z reguły zawierają wszystkie niezbędne informacje o danym taksonie, wymienione są badane okazy wraz z akronimami zielników gdzie są przechowywane, a gatunki endemiczne i dalekowschodnie są zilustrowane dobrymi rycinami kreskowymi. Dla wszystkich nazw taksonów cytowane są dane bibliograficzne oraz typy nomenklatoryczne, a rozmieszczenie geograficzne każdego z gatunków przedstawione jest na mapach punktowych, których nie ma w wydaniu chińskim. Chociaż we wstępie wyraźnie jest powiedziane, że synonimizacje nazw oparte są na rewizjach typów nomenklatorycznych, to jednak z tekstu nie wynika czy autorzy rzeczywiście badali wszystkie typy, czy tylko przyjęli propozycje innych

autorów. W przypadku wielu taksonów, zwłaszcza opisanych z Europy, typy cytowane są bardzo ogólnie, a niekiedy podane informacje są mylne, np. dla *Andreaea rupestris* Hedw. cytowany jest syntyp „Bructeri” ze Szwecji, gdy tymczasem jest to łacińska nazwa szczytu Brocken w górach Harz w Niemczech.

W recenzowanym tomie można znaleźć wiele nowości taksonomicznych i nomenklatorycznych. Na uwagę zasługuje wyróżnienie nowego rodzaju w rodzinie *Dicranaceae* – *Pseudochorisodontium* (Broth.) Gao, Vitt, Fu & Cao, obejmującego 6 gatunków z rejonu Himalajów i wyżyn południowo-zachodnich Chin, które wcześniej zaliczane były do dużego rodzaju *Dicranum* Hedw. oraz przeniesienie *Campylopus schwarzii* Schimp. do rodzaju *Paraleucobryum* (Limpr.) Loeske jako *P. schwarzii* (Schimp.) Gao & Vitt. Ponadto zaproponowano kilkanaście nowych synonimizacji, w większości w rodzaju *Dicranum*. Poprawiona została przestarzała nomenklatura, ale niestety nie we wszystkich przypadkach, np. właściwa nazwa dla *Leucobryum aduncum* Doz. & Molk. var. *scalare* (Fleisch.) Eddy jest *L. aduncum* var. *tjibodense* (Fleisch.) Ochyra, zaś poprawną nazwą dla rodzaju *Microrodus* Schimp. jest *Leptotrichella* (Müll. Hal.) Lindb.

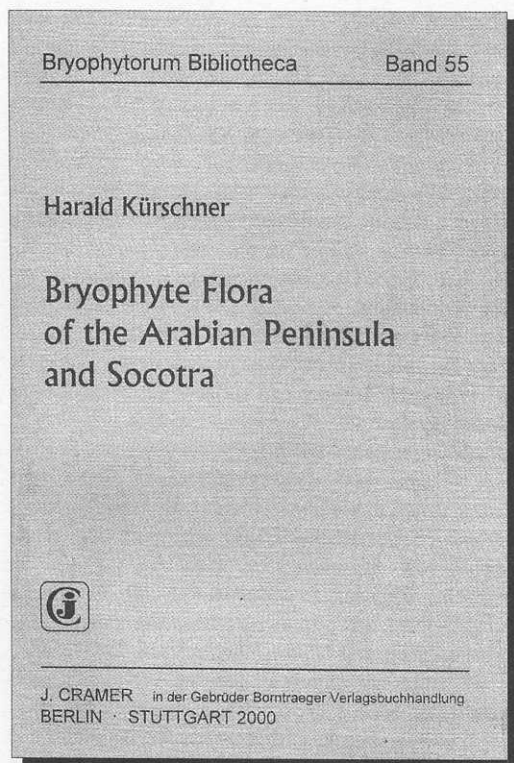
W sumie w niniejszej książce uwzględnionych zostało 246 gatunków, o 5 więcej niż w wersji chińskojęzycznej. Nie jest to zapewne liczba ostateczna i przyszłe badania winny przynieść dalsze odkrycia gatunków nowych dla Chin, a nawet i dla nauki. Stwierdzenie w 1998 r. przez R. Ochyre i D. G. Longa *Seligeria donniana* (Sm.) Müll. Hal. w prowincji Quinghai, w pełni potwierdza zasadność tego przypuszczenia. Opublikowanie niniejszego tomu Flory mszaków Chin jest z całą pewnością kamieniem milowym w historii briologii. Jednak jej autorów i redaktorów czeka jeszcze wiele pracy zanim całe przedsięwzięcie zostanie pomyślnie ukończzone, bo trzeba pamiętać, że całość flory mchów Chin szacuje się na 2500 gatunków.

Ryszard OCHYRA

KÜRSCHNER H., *Bryophyte Flora of the Arabian Peninsula and Socotra*. Bryophytorum Bibliotheca, Band 55. J. Cramer in der Gebrüder Borntraeger Verlagshandlung, Berlin – Stuttgart, 2000, 131 str., 17 ryc., 224 mapy. Miękka opr., format 14.2 × 22.5 cm. Cena: nie podano. ISSN 0258–3348; ISBN 3–443–62027–2.

Półwysep Arabski jest jednym z najuboższych pod względem florystycznym obszarów Ziemi i odnosi się to do wszystkich bez wyjątku grup roślin. Nie ma w tym nic dziwnego, gdyż warunki klimatyczne są tu wyjątkowo niesprzyjające dla rozwoju bujnej ro-

¹ Patrz recenzje R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 3: 443–444 (1996) i *Wiadomości Botaniczne* 41: 85 (1997).



slinności, a większą część Półwyspu pokrywają pustynie, mające hiperarydowy klimat z rocznymi opadami poniżej 50 mm. Tylko niewielkie obszary górskie w południowo-wschodniej części Półwyspu znajdują się pod wpływem silnych wiatrów monsunowych, które zapewniają im opady rzędu 200–500 mm rocznie. Ta część Półwyspu należy do najbogatszych pod względem florystycznym, a spośród mszaków prawie połowa gatunków została stwierdzona tylko tutaj lub ma tu przeważającą liczbę stanowisk.

Jeszcze 20 lat temu wiedza na temat brioflory Półwyspu Arabskiego była bardzo skromna. Wprawdzie pierwsze wzmianki o mchach tego obszaru pojawiły się w 1775 r. w sprawozdaniu ze słynnej duńskiej wyprawy Pera Forskåla do „Arabia Felix”, ale aż do wczesnych lat 80. obecnego stulecia z tego ogromnego obszaru podanych było zaledwie kilkanaście mchów i wątrobowców. Nieco więcej gatunków znanych było z sąsiedniej Sokotry, która od dawna przysługiwała uwagę przyrodników swą izolowaną pozycją fitogeograficzną i wyjątkową florą. Autor omawianej książki, wspólnie z W. Freyem z Wolnego Uniwersytetu Berlińskiego, rozpoczął systematyczne badania tego obszaru, publikując cząstkowe ich wyniki w długiej serii prac „Studies on Arabian bryophytes”, obejmującej dotąd 26 pozycji. Zaowocowało to niebywającym wzrostem informacji na temat brioflory Półwyspu Arabskiego i wydatnym powiększeniem liczby znanych stąd gatunków.

Niniejsza książka stanowi znakomite podsumowanie całej dotychczasowej wiedzy o brioflorze Półwyspu Arabskiego i Sokotry. Niestety, nie jest to opisowa Flora mszaków tego obszaru, jak może mylnie sugerować tytuł, chociaż część systematyczna stanowi pokątną część książki. Składają się na nią klucze do oznaczania gatunków, rodzajów, rodzin i wyższych jednostek taksonomicznych, a w stosunkowo obszernych tezach i antyzach kluczy zawarte są ich podstawowe cechy diagnostyczne. Szkoda, że żaden gatunek nie jest zilustrowany, co zwłaszcza w przypadku roślin endemicznych czy bardzo rzadkich taksonów mediterańskich byłoby bardzo pożądane.

Część systematyczną książki poprzedza krótki ale treściwie napisany rozdział poświęcony briogeografii i elementom florystycznym badanego obszaru. Autor wyróżnia 6 elementów geograficznych, które zostały zilustrowane przykładowymi mapami zasięgowymi. Na specjalną uwagę zasługują przedstawiciele dwóch elementów: kserotermiczno-pangejskiego i cyrkumtetydzkiego. Pierwszy z nich obejmuje taksony mające cechy kseromorficzne i zasięgi korespondujące z konfiguracją Pangei w permie i triasie. Należą tu głównie przedstawiciele *Pottiaceae* i *Marchantiidae*, np. *Pterygoneurum ovatum* (Hedw.) Dix., *Tortula atrovirens* (Sm.) Lindb., *Pseudocrossidium replicatum* (Tayl.) Zand., *Exormotheca pustulosa* Mitt., *Plagiochasma rupestre* (Forst.) Steph. czy *Riccia lamellosa* Raddi. Drugi z wymienionych elementów reprezentowany jest przez gatunki pierwotnie rozmieszczone w mezo-zoiku wzdłuż północnych i południowych wybrzeży Tetydy, a dzisiaj związane z głównymi obszarami arydowymi Holarktydy. Należą tu m.in. *Pleurochaete squarrosa* (Brid.) Lindb., *Tortula brevissima* Schiffn., *Riccia atromarginata* Lev., *Mannia androgyna* (L.) Evans czy *Fossombronina caespitiformis* De Not.

Stopień endemizmu w brioflorze Półwyspu Arabskiego jest stosunkowo niski, ale do endemitów należy kilka ciekawych gatunków, które z całą pewnością ewoluowały z przodków należących do elementu cyrkumtetydzkiego lub kserotermiczno-pangejskiego. Typowymi endemitami tego obszaru są *Crossidium woodii* (Delgad.) Zand., *Splachnobryum arabicum* Dix. czy *Riccia crenatodentata* Volk (na Półwyspie Arabskim) oraz *Barbula schweinfurthiana* Müll. Hal., *Schlotheimia balfourii* Mitt. i *Tortella smithii* Townsend (na Sokotrze).

W sumie na badanym obszarze stwierdzono dotychczas 224 gatunki. Zostały one zestawione w for-

mie tabeli, w której zaznaczone jest występowanie w poszczególnych krajach tego regionu, a więc w Arabii Saudyjskiej, Jemenie, na Sokotrze, w Omanie, Zjednoczonych Emiratach Arabskich i Kuwejcie, z odnośnikami do literatury, z której zaczerpnięte zostały dane o występowaniu. Rozmieszczenie wszystkich gatunków i taksonów wewnątrzgatunkowych jest przedstawione na mapach punktowych w siatce kwadratów o boku 2°, podzielonych dodatkowo na 16 mniejszych kwadratów o boku 30'.

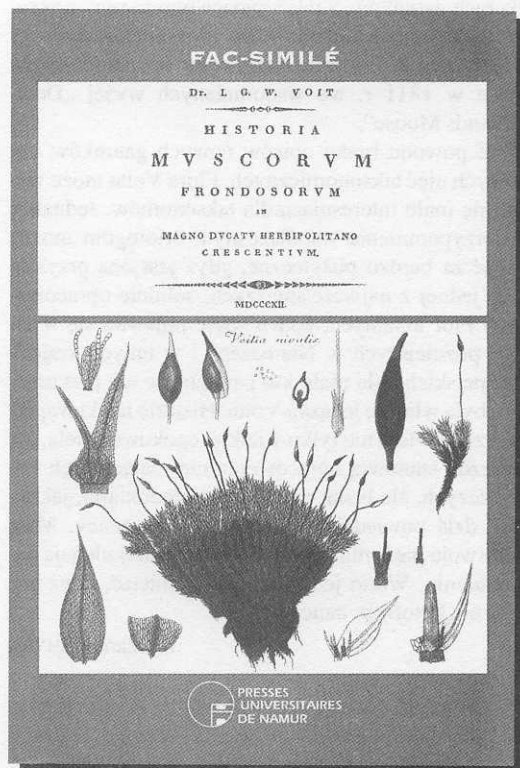
Opracowanie H. Kürschnera wypełnia kolejną białą plamę na mapie briologicznej. Dostarcza ono wielu ważnych danych briogeograficznych, zarówno odnośnie do gatunków holarktycznych jak i tropikalnych, których zasięgi w tej części świata były zupełnie nieznane. Można być więc pewnym, że pracę tę docenią badacze zajmujący się chorologią mchów. Równocześnie jest ona znakomitym punktem wyjściowym do dalszych badań nad florą mszaków tego regionu, które zapewne dostarczą nowych odkryć.

Ryszard OCHYRA

Fac-similé «I. G. W. VOIT *Historia muscorum frondosorum in magno ducatu herbpolitano crescentium 1812*» avec une introduction de Jean Louis De Sloover. Collection „Sciences du Vivant” – Botanique n° 6, Press Universitaires de Namur, Namur, 2000, 160 str., 2 tablice czarno-białe. Miękka opr., format 18,9 × 25,9 cm. Cena: nie podano. ISBN 2-87037-312-0.

W kolejnym tomie z biohistorycznej serii poświęconej najstarszym dziełom briologicznym, J. L. De Sloover przybliży czytelnikom jedną z pierwszych i mniej znanych lokalnych Flor niemieckich, a mianowicie Florę Wielkiego Księstwa Würzburg, która jest zarazem pierwszą Florą mchów Bawarii. Jej autorem jest Johann Gottlob Wilhelm Voit (1787–1813) ze Schweinfurthu, z zawodu lekarz, który jednak prawie całe swe krótkie życie poświęcił badaniu mchów. W briologii jest on najlepiej znany jako współautor wydawanej przez J. Sturma „Deutschlands Flora”, w której opisał m.in. *Hypnum polycarpon* Voit, do dziś akceptowany gatunek z rodzaju *Drepanocladus* – *D. polycarpon* (Voit) Warnst. W 1812 r. opublikował on liczącą 240 stron florę Wielkiego Księstwa Würzburg, której reprint jest prezentowany w niniejszej książce.

Zasługi Voita dla briologii zostały docenione przez C. F. Hornschucha, który w 1818 r. dedykował mu nowy gatunek i rodzaj mchu *Voitia* z monotypowej rodziny *Voitiaceae*, obejmujący wówczas jeden arktyczno-alpejski gatunek *V. nivalis* Hornsch. Właś-



nie na stronie tytułowej omawianej książki reprodukowana jest wspaniała kolorowa rycina tego gatunku, zaczerpnięta z pracy Hornschucha. Ponadto znajdują się tu inne oryginalne ilustracje *V. nivalis* z dzieł Schwaegricheny z 1823 i 1824 r. oraz Schimpery z 1860 r.

Książka Voita pozbawiona jest ilustracji i po krótkim wstępie autor podaje opisy wraz z komentarzami do 160 gatunków mchów, jakie stwierdził na badanym obszarze. Oryginał ma niewielkie wymiary i stąd też przy każdej reprodukowanej stronie, w zacięzionym polu, autor reprintu podaje aktualne nazwy gatunków oraz korekty błędów typograficznych. Reprint opatrzony jest krótkim wstępem, w którym obok króciutkiej notki biograficznej o autorze, De Sloover koncentruje się na problemach terminologii łacińskiej. W odróżnieniu od wcześniej wydanych przez niego reprintów, brak jest tu równoległego tłumaczenia wstępu w języku francuskim.

Flora Voita nie zawiera żadnych nowości taksonomicznych. Autor co prawda proponuje kilka nowych nazw mchów, np. *Phascum bulbosum* czy *Ph. badium*, ale są one nieważne z nomenklatorycznego punktu widzenia, gdyż w synonimach podane są nazwy wcześniej zaproponowane przez innych autorów

dla tych gatunków, a więc mające tym samym priorytet. Kilka innych gatunków, np. *Hypnum intextum* czy *H. velutinoides* zostało faktycznie opisanych przez Voita w 1811 r. we wspomnianych wyżej „Deutschlands Moose”.

Z powodu braku opisów nowych gatunków czy nowych ujęć taksonomicznych, Flora Voita może wydać się mało interesująca dla taksonomów. Jednakże jej przypomnienie współczesnym briologom można uznać za bardzo pożyteczne, gdyż jest ona przykładem jednej z najwcześniejszych, solidnie opracowanych Flor lokalnych, jakich wiele pojawiło się w latach późniejszych w Niemczech i w innych krajach europejskich. Ale mało kto pamięta, że ich prekursorem była właśnie książka Voita. Historię nauki współtworzą bowiem nie tylko wielkie, epokowe dzieła, ale jej trzon stanowią opracowania nie mające cech odkrywczych, ale będące zwykłymi produktami, jakbyśmy dziś powiedzieli, rzemieślniczej pracy. Mają one swoje pięć minut w historii, a później ulegają zapomnieniu. Warto jednak o nich pamiętać, gdyż bez nich nie byłoby w nauce postępu.

Ryszard OCHYRA

DUELL R., GANEVA A., MARTINCIC A., PAVELETIC Z., *Contributions to the bryoflora of former Yugoslavia and Bulgaria*. IDH-Verlag, Bad Münstereifel, 1999. 199 str. Miękka opr., format 20,7 × 14,0 cm. Cena: nie podano. ISBN 3-925425-17-9.

Flora mszaków Półwyspu Bałkańskiego należy do najslabiej poznanych w całej Europie, czego bezpośrednią przyczyną był m.in. brak rodzimych badaczy zajmujących się tymi roślinami. Dlatego też wielu danych florystycznych z tego obszaru dostarczyli briologowie z innych krajów, którzy odwiedzali te kraje często w celach turystycznych, gromadząc przy okazji zbiory zielnikowe i publikując ciekawsze znaleziska. Mimo tych obiektywnych trudności, zarówno Bułgaria jak i dawna Jugosławia dysponują całkiem dobrymi Florami mszaków, którymi mogą z powodzeniem posługiwać się lokalni botanicy przy oznaczaniu tych roślin. Są one na pewno nieco przestarzałe, ponieważ nie uwzględniają ani nowych znalezisk, ani wszystkich zmian wynikających z postępu w badaniach taksonomicznych i nomenklatorycznych. Omawiana książka dobrze wypełnia tę uciążliwą lukę, gdyż zawiera ona uaktualnione wykazy mchów i wątrobowców Bułgarii i krajów byłej Jugosławii. Ponadto zaprezentowane są tu wyniki wieloletnich badań florystycznych w tych krajach, prowadzonych przez pierwszego autora, jednego z czołowych niemieckich briologów, specjalizującego się we florystyce. Przy-

noszą one szereg interesujących i nowych znalezisk dla tych krajów.

Z wszystkich krajów byłej Jugosławii znanych jest obecnie 209 gatunków wątrobowców i glewików oraz 725 mchów. Natomiast w Bułgarii stwierdzono 158 gatunków wątrobowców i glewików oraz 536 mchów. Dla każdego taksonu obok właściwej nazwy podane są najważniejsze synonimy, typ zasięgu geograficznego oraz informacje o występowaniu w poszczególnych krajach w przypadku byłej Jugosławii i w ważniejszych pasmach górskich, w przypadku Bułgarii.

Opracowania tego typu są bardzo przydatne i pożyteczne i zapewne nowe, uaktualnione zestawienia mszaków z Półwyspu Bałkańskiego będą się cieszyć zainteresowaniem briologów, zwłaszcza zajmujących się chorologią, gdyż w tej części Europy wiele północnych gatunków osiąga swe południowe granice zasięgu.

Ryszard OCHYRA

KUTHAN J., ADAMČÍK S., TERRAY J., ANTONÍN V., *Huby národného Parku Poloniny*. Správa národných parkov SR, Liptovský Mikuláš, Správa Národného parku Poloniny, Snina, 1999, 197 str., 2 wkładki kredowe z 8 barwnymi fotografiami, 1 barwna mapa na okładce. Oprawa kartonowa. ISBN 80-968186-2-7.

Park Narodowy Połoniny, który powstał w 1997 r., znajduje się we wschodniej Słowacji, w Karpatach Wschodnich, w paśmie górskim Bukovské vrchy, na wysokości od 200 m do 1208 m n.p.m., przy granicy Słowacji z Polską i Ukrainą, k. miejscowości Snina. Od 1993 r. Bukovské vrchy i Bieszczadzki Park Narodowy oraz przylegające tereny Ukrainy, tworzą międzynarodowy rezerwat biosfery Wschodnich Karpat w ramach programu MAB UNESCO. Cała powierzchnia rezerwatu wynosi 165 000 ha, a jej słowacka część 40 601 ha.

Badania mikologiczne w tym terenie były wykonywane stosunkowo od niedawna, bo dopiero od 1964 r. Prowadzili je tu m.in. znani mikolodzy z Republiki Czeskiej (w tym z Moraw) i z Republiki Słowackiej: K. Bacigálová, H. Deckerová, L. Hagara, V. Jechová-Holubová, F. Kotlaba, K. Kult, J. Kuthan, J. Lazebníček, P. Lizoň, J. Moravec, C. Paulech, Z. Pouzar, M. Svrček, P. Vampola, J. Vlasák. Część materiałów rewidowali i oznaczali także mikolodzy spoza byłej Czechosłowacji, m.in. R. Watling (rodzaj *Conocybe*) i W. Wojewoda (rzędy *Septobasidiales*, *Auriculariales*, *Dacryomycetales*).

Warto wyjaśnić, że słowackie „huby” to polskie „grzyby”, a nie jak mogłoby się wydawać polskie „huby” czyli grzyby poliporoidalne.

W książce uwzględniono 1244 gatunki grzybów w szerokim znaczeniu, w tym śluzorośla Mycomycota: 5, grzyby workowe Ascomycetes: 149, grzyby podstawkowe Basidiomycota: 1088 (w tym: podstawczaki Basidiomycetes: 1072, główniaki Ustomycetes: 1 i teliaki Teliomycetes: 15), grzyby niedoskonałe czyli mitosporowe: 2.

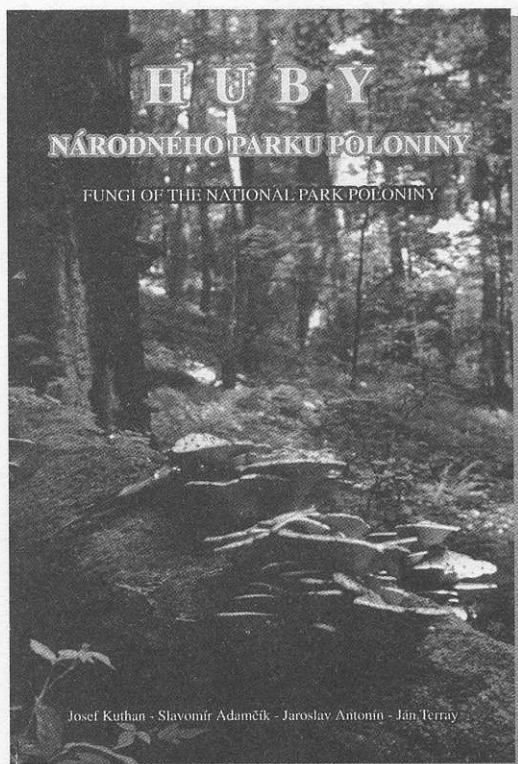
Dla każdego gatunku podano nazwę łacińską uznaną za obecnie obowiązującą, ważniejsze synonimy, stanowisko, siedlisko, podłoże, datę i autora zbioru, zieleńnik, w którym przechowywane są okazy.

W Parku Narodowym Połoniny stwierdzono szereg gatunków rzadkich lub bardzo rzadkich i zagrożonych nie tylko na Słowacji, ale w całej Europie, np. *Ascotremella faginea*, *Gyromitra fastigiata*, *Pseudoplectania melanea*, *Anrotdia mellita*, *Anrotdiella semisupina* s.l., *Auriporia aurulenta*, *Daedaleopsis tricolor*, *Hymenochaete carpatica*, *Mycoacia nothofagi*, *Oligoporus simanii*, *Perenniporia narymica*, *Phellinus pouzarii*, *Pouzaroporia subrufa*, *Rectipilus fasciculatus*, *Spongipellis delectans*, *Tyromyces knetii*, *Cheimonophyllum candidissimum*, *Clitocybula abundans*, *C. lacerata*, *Gymnopus herinkii*, *Hohenbuehelia abietina*, *H. spatulina*, *Laccaria fraterna*, *Marasmius setosus*, *Mycena alnetorum*, *M. lohwegii*, *Pseudoclitocybe beschidica*.

Warto zwrócić uwagę, że w ostatnich latach zmieniła się interpretacja niektórych taksonów. I tak np. *Protodontia fascicularis* (Alb. & Schwein.: Fr.) Pilát ex Wojewoda, zdaniem Robertsa (*Mycotaxon* 69: 242, 1998), powinna nosić nazwę *Protohydnum fasciculare* (Alb. & Schwein.: Fr.) Bres. *Bourdottia galzinii* (Bres.) Trotter przeważnie nie jest zaliczana do rodzaju *Myxarium*, która to nazwa według cytowanego Robertsa jest zresztą synonimem *Exidia*. Rewizji wymaga *Tremella mesenterica*. Jak się bowiem okazało, w obrębie tak ujmowanego dawniej gatunku znajdują się dwa: *T. mesenterica* Retz.: Fr. *sensu stricto*, z większymi zarodnikami, pasożytnicza na *Peniophora* (np. *P. incarnata*) i *T. aurantia* Schwein.: Fr., z mniejszymi zarodnikami, pasożytnicza na *Stereum hirsutum* (Roberts, *Mycologist*, 9(3): 110–114, 1995).

Autory książki zestawili w tabeli liczby gatunków znanych z obszaru gór Bukovské vrchy (aż 1245), ze Wschodnich (Wysokich) Tatr Słowackich (518), z Zachodnich Tatr Słowackich (410), z polskich Bieszczadów Zachodnich (1044) i z Ukraińskiej Rusi Podkarpackiej (654).

Praca jest najbogatszą dla całej Słowacji pod względem liczby gatunków ze wszystkich dotychczas opublikowanych tam prac mikrobiotycznych. Tu warto zaznaczyć, że dotychczas używano terminu „mikoflora”, ale ponieważ zdecydowanie odrzucamy przy-



należność grzybów do królestwa roślin, zamiast „mikoflora” stosujemy określenie „mikobiota” lub po prostu „skład gatunkowy grzybów”. Szczególnie dokładnie są zbadane grzyby z rzędów *Poriales*, *Boletales* i *Russulales*.

Jest to bardzo cenne opracowanie nie tylko dla mikologów słowackich, również dla polskich, zwłaszcza tych, którzy interesują się grzybami Karpat, a szczególnie wschodnią częścią polskich Karpat Zachodnich oraz zachodnią częścią polskich Karpat Wschodnich.

Przy końcu książki zamieszczono 2-stronicowe angielskie streszczenie, bibliografię zawierającą m.in. liczne tytuły opracowań mikologicznych dotyczących Słowacji oraz indeks nazw łacińskich.

Władysław WOJEWODA

ANTONÍN V., NOORDELOOS M. E., *A Monograph of Marasmius, Collybia and related genera in Europe. Part 2: Collybia, Gymnopus, Rhodocollybia, Crinipellis, Chaetocalathus and additions to Marasmiellus*. Libri Botanici 17: 1–256, 1997, IHW – Verlag

W 1993 roku ukazała się pierwsza część monografii, obecna, druga część, kończy studia monografi-

czne europejskich gatunków grzybów należących do szeroko rozumianych rodzajów *Marasmius* i *Collybia*.

Autorzy podjęli dyskusję z amerykańskim mikologiem R. E. Hallingiem, autorem północnoamerykańskiej monografii rodzaju *Collybia* (Halling 1983. *Mycologia Memoir* 8). Zaowocowała ona powstaniem pracy (*Mycotaxon* 63: 359–368, 1997) będącej istotnym uzupełnieniem recenzowanej monografii. Przedstawiono w niej zmienioną ogólną klasyfikację kollybio- i marasmiodalnych rodzajów oraz zaproponowano wiele nowych kombinacji nomenklaturowych. Dotyczy to szczególnie heterogenicznego (zdaniem autorów) rodzaju *Collybia*. Podzielono go na trzy rodzaje: *Collybia sensu stricto* (= *Microcollybia* Lennox 1979) np. z *Collybia tuberosa* (Bull.: Fr) Kummer, *Rhodocollybia* Singer z gatunkami należącymi do *Collybia* podrodzaju *Rhodocollybia* (Singer) Halling (porównaj Halling 1983) i *Gymnopus* (Pers.) Roussel, do niego przeniesiono większość gatunków z *Collybia sensu lato*.

Należy podkreślić, że podstawę opracowania stanowią materiały własne autorów, zbierane w różnych częściach Europy oraz kolekcje europejskich zielników. Autorzy zapewniają, że studiowali wszystkie typy opracowywanych gatunków europejskich, a tam gdzie to tylko było możliwe, wskazywali lektotyp lub neotyp, jeśli nie było okazów holotypu.

Po uwagach wstępnych i omówieniu metody następuje rozdział o pozycji taksonomicznej rodzajów: *Marasmiellus*, *Micromphale* i *Collybia*. Rodzaj *Marasmiellus* przyjęty został przez autorów w zasadzie za Singerem (*Agaricales in Modern Taxonomy*, 1986) a rodzaj *Micromphale* jako sekcja *Gloeonemae* (Kühner) Antonin & Noordeloos, comb. nov. został włączony do rodzaju *Marasmiellus*. Gatunki z rodzaju *Collybia*, jak już wcześniej wspomniano, rozdzielono między trzy różne rodzaje, publikując nowe kombinacje (w cytowanym wyżej czasopiśmie *Mycotaxon*). Istotną cechą różnicującą te rodzaje ma być budowa skórki kapelusza (różne jej typy przedstawiono graficznie). Potem autorzy prezentują krótki klucz do europejskich rodzajów kollybio- i marasmiodalnych grzybów uwzględniając rodzaje: *Marasmius*, *Crinipellis*, *Chaetocalathus*, *Setulipes*, *Marasmiellus*, *Rhodocollybia*, *Collybia* i *Gymnopus*.

Zasadniczą część recenzowanej monografii stanowią klucze do gatunków danego rodzaju oraz charakterystyka poszczególnych gatunków. Zawiera ona przyjętą nazwę z synonimami, wskazanym typem (holotypem lub neotypem), wybraną ikonografią i literaturą, opis morfologii, ekologię, rozmieszczenie i fenologię, a także wykaz przebadanych materiałów zielnikowych. Opisy poszczególnych taksonów są

ilustrowane barwnymi fotografiami świeżych okazów oraz rysunkami elementów anatomicznych. Rodzaj *Collybia* tak opracowanych gatunków ma 4, *Gymnopus* – 27, *Rhodocollybia* – 5 i kilka odmian, *Crinipellis* – 5, *Chaetocalathus* – 1. Rodzaj *Marasmiellus*, z wykazem 22 europejskich gatunków i ze zrewidowanym kluczem do nich (po włączeniu gatunków z rodzaju *Micromphale*) oraz charakterystyką 11 gatunków, stanowi uzupełnienie pierwszej części monografii.

W dalszej części pracy (na prawie 40 stronach) zamieszczono wykaz taksonów, których pozycja nie jest jasna, lub które autorzy zdecydowanie wyłączają z opracowywanych kollybio- i marasmiodalnych gatunków. Dla każdego podano źródło, typ, krótką charakterystyką, uwagi oraz status albo informację o wykluczeniu.

Monografię kończy niemieckie streszczenie, zawierające najistotniejsze uwagi o koncepcji poszczególnych rodzajów, klucze do rodzajów i gatunków z krótką ich charakterystyką. Bardzo przydatny jest indeks podłoża oraz indeks nazw użytych w obu tomach monografii. Praca jest bardzo cenna, gdyż do tej pory nie było tak wyczerpującej europejskiej monografii. Wcześniejsze opracowania dotyczyły poszczególnych krajów, a jeśli uwzględniały wszystkie europejskie gatunki, to były to zwykle tylko klucze z bardzo lakoniczną charakterystyką poszczególnych taksonów (np. Clémenon 1981).

Czy zaproponowana przez autorów klasyfikacja marasmio- i kollybioidalnych grzybów zostanie zaakceptowana przez innych mikologów, zobaczymy w najbliższym czasie.

Uwaga. Fotografia (Pl. 35) ze strony 134 przedstawiająca *Rhodocollybia butyracea* forma *asema* – powinna być umieszczona na stronie 137, przy charakterystyce tego taksonu. Fotografia zaś ze strony 137 (Pl. 36) przedstawiająca *Rhodocollybia butyraceae* forma *butyracea* powinna znajdować się na stronie 134, gdzie jest adekwatny podpis i miejsce – przy charakterystyce tej formy.

Halina KOMOROWSKA

DAI Y.-C., *Phellinus sensu lato* (Aphylllophorales, Hymenochaetaceae) in East Asia. *Acta Botanica Fennica* 166: 1–115. Helsinki, 1999, fot. 27. ISBN 951–9469–60–5, ISSN 0001–5369.

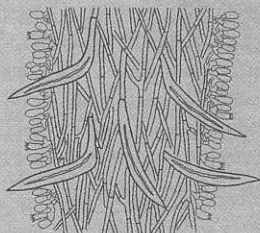
Yu-Cheng Dai od kilku lat opracowuje grzyby poliporoidalne północno-wschodniej części Chin. Jest autorem m. in. cyklu prac zatytułowanych „*Changbai wood-rotting fungi*”, które opublikował sam lub z innymi mikologami, np. Tuomo Niemelä i Pertti Ren-

ACTA BOTANICA FENNICA

No. 166 • 1999

Phellinus sensu lato (Aphyllphorales,
Hymenochaetaceae) in East Asia

Yu-Cheng Dai



vall z Uniwersytetu Helsińskiego, czy Ewaldem Lan-
gerem z Uniwersytetu w Tübingen. Plonem badań au-
tora jest również wydane w ubiegłym roku monogra-
ficzne opracowanie rodzaju *Phellinus sensu lato* doty-
czące zasadniczo obszaru Chin, ale uwzględniające
materiały z innych krajów Azji wschodniej (po części
także z innych kontynentów).

W części wprowadzającej autor bardzo krótko
omówił genezę powstania pracy i scharakteryzował
rodzaj *Phellinus* wraz ze stanem jego zbadania w Chi-
nach. Właściwa część pracy to opisy 67 gatunków
występujących we wschodniej Azji. Przy każdym ga-
tunku podany jest opis makro- i mikrostruktury owoc-
ników, wykaz badanych okazów oraz różne uwagi,
głównie taksonomiczne. Dokumentacyjną część mo-
nografii uzupełnia 27 bardzo dobrych, barwnych foto-
grafii 25 gatunków.

Rodzaj *Phellinus sensu lato* został potraktowany
zasadniczo według koncepcji Fiassona i Niemeli
(1984), ale z pewnymi zmianami. Autor uwzględnił
następujące drobne rodzaje: *Cyclomyces*, *Fomitipo-
ria*, *Phellinidium*, *Phellinus sensu stricto* i *Pyrhoder-
ma* oraz blisko spokrewniony rodzaj *Phylloporia*.
W rodzaju *Phellinus sensu stricto* wyróżnił pięć pod-
rodzajów, z których podrodzaj *Phellinidiopsis* Y.-C.

Dai opisał jako nowy dla nauki. Wcześniejsze rodzaje
Fulvifomes, *Fuscoporia* i *Porodaedalea* (por. Fiasson
& Niemelä 1984) w systemie autora są tylko podro-
dzajami *Phellinus sensu stricto*.

Dla ułatwienia oznaczania grzybów z opracowa-
nego rodzaju *Phellinus*, występujących we wschod-
niej Azji, opracowane zostały klucze do rodzajów
i podrodzajów oraz do gatunków.

W recenzowanej pracy Yu-Cheng Dai zapropono-
wał kilka nowych ujęć taksonomicznych. *Phellinus
himalayensis* Y.-C. Dai został opisany jako nowy dla
nauki, dla trzech taksonów autor zaproponował nowe
kombinacje. Na uwagę zasługuje włączenie *Inonotus
dryadeus* (Pers.: Fr.) Murr. do rodzaju *Fomitiporia*
poprzez utworzenie nowej kombinacji *Fomitiporia
dryadea* (Murr.) Y.-C. Dai, na podstawie cyanofilno-
ści i dekstrynoidalności zarodników.

Niektóre okazy użyte do badań porównawczych
pochodzą z Polski – zostały zebrane przez T. Niemelę
podczas jego pobytu w naszym kraju. Kilka gatunków
jest wspólnych dla wschodniej Azji i Europy, w tym
niektóre znane są z Polski. Powyższe fakty wskazują,
że pozycja może być przydatna także dla polskich mi-
kologów, jak również fitopatologów, gdyż w rodzaju
Phellinus znajduje się wiele gatunków powodujących
ważne gospodarczo choroby drzew leśnych i parko-
wych.

Ciekawostką „polityczną” jest uznawanie Tajwa-
nu za prowincję Chin. Jest to jednak zrozumiałe, zwa-
żywszy, że autor jest Chińczykiem.

Całość pracy jest wykonana bardzo starannie,
z charakterystyczną dla „helsińskiej szkoły mikologi-
cznej” dokładnością opisów gatunków. Monografia
poszerza, porządkuje i podsumowuje wiedzę na temat
szeroko rozumianego rodzaju *Phellinus* we wschod-
niej części Azji.

Marcin PIĄTEK

BOHR R., *Zarys filogenezy i taksonomii organi-
zmów plechowych*, wyd. trzecie, Uniwersytet Mikołaja
Kopernika, Toruń 2000, ISBN 83-231-1151-0, na-
kład 400 egz.

Z dużym zainteresowaniem powitałam pojawie-
nie się na półkach księgarni naukowych książki pod
tytułem *Zarys filogenezy i taksonomii organizmów
plechowych* autorstwa Ryszarda Bohra. Książka ta,
wydana przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika, jest
pomyślana jako skrypt dla studentów i źródło wiedzy
taksonomicznej dla pracowników nauki, co czytamy
już w pierwszym zdaniu przedmowy do wydania trze-
ciego. Redaktor naukowy tej pozycji, pani Marta Lu-
ścińska wyjaśnia, że w związku z najnowszymi po-

gładami na pozycję systematyczną grzybów zdecydowała o zmianie tytułu skryptu (organizmy plechowe – w miejsce rośliny plechowe) i wprowadzeniu „szeregu drobnych poprawek (...), które mają na celu ułatwienie studentom właściwą orientację w bogatym świecie organizmów plechowych”. Wydaje się jednak, że wydanie w 2000 roku tej książki, nawet po dokonaniu pewnych poprawek, jest nieporozumieniem. Pierwszą rażącą niekonsekwencją jest absolutne nieliczenie się w tekście z całkowitą zmianą taksonomicznego statusu grzybów, z wyjątkiem kilku zmienionych nazw. We wstępie autor powołuje się na „względnie nowe źródła” które pozwoliły przedstawić „proste systemy (...) odzwierciedlające filogenetyczne linie rozwojowe”. Z jakich względnie nowych źródeł korzysta autor? Sądząc z kilku podanych dat są to przede wszystkim artykuły i książki z lat sześćdziesiątych. Najnowsza pozycja literatury to praca Ettla i Komarka z 1982 (w skrypcie brak pełnych cytaowań). Znajdziemy również w przypisie „najnowszą” informację z roku 1983. Już wstęp sugeruje nam, że skrypt wprowadzi nas w tajniki „mechanizmów ewolucji plechowców”. W rzeczywistości zostajemy zapoznani z kilkoma błędnymi lub co najmniej nieaktualnymi koncepcjami, które już dawno zostały odrzucone przez środowisko naukowe. Nic zresztą dziwnego, ponieważ autor z dumą podkreśla że „etap wyłącznie morfologiczny został zakończony, a obecnie znajomość funkcji, procesów fizjologicznych i dynamicznego rozwoju ontogenetycznego organizmu stała się integralną częścią poszukiwanych związków rodowych”. Dziś, w dobie filogenetyki molekularnej, to nowatorskie podejście do badań taksonomicznych popierane przez profesora Bohra, już dawno stanowi tylko dodatek wyjaśniający do badań prowadzonych na poziomie kwasów nukleinowych. Autor zdaje się też niezwykle przywiązany do prawa rekapitulacji Haeckla twierdząc, że poznanie ontogenezy organizmów odkrywa przed nami prawdy filogenezy. W większym stopniu jednak niż zasada haecklowska, o filogenezie świadczą rzetelne dane molekularne. W związku z zastosowaniem metod molekularnych system klasyfikacyjny w ciągu ostatnich dziesięciu lat został diametralnie przebudowany. O tych zmianach studenci Uniwersytetu Mikołaja Kopernika nie dowiedzą się, jeżeli wykładowcy botaniki polecą im wydany przez siebie skrypt. Przyznam, że z wieloma teoriami umieszczonymi w tej książce nie sposób się zgodzić. Dziwią mnie również błędy w nazwach łacińskich (np. *Chlamydomonadophyceae* w miejscu *Chlamydomophyceae*) i zupełnie nieznane mi polskie odpowiedniki nazw łacińskich (np. Mukorowce i Entomoftorowce zamiast Pleśnikowców i Owadomorkowców). Nie

jest jednak zdaniem recenzenta wyliczanie pomyłek i błędów.

Muszę jednak stwierdzić z przykrością, że książka ta, nawet kilkanaście lat temu była publikacją szkodliwą. Jest ona ilustrowana przez złe diagramy i schematy, których opis nie pasuje do ilustracji, jest przepełniona nazewnictwem zupełnie niepotrzebnym, tekst czasem wręcz przeczy ilustracjom lub ilustracje wprowadzają nazwy, które nigdy więcej nie pojawiają się w tekście. Czytanie książki jest utrudnione dodatkowo poprzez kiepski styl, miejscami przypominający okres głębokiego PRL-u. Przykładem niech będą następujące wyrażenia „oba wymienione, metabolicznie przeciwstawne procesy [odżywianie i oddychanie] stanowią dialektyczną jedność życia” i „organizm kumuluje w swym ciele biomasę jako efekt produkcji netto”.

Publikacja przedstawiająca zakres filogenezy i przegląd organizmów plechowych jest w mojej opinii bardzo potrzebna i mam nadzieję, że ta recenzja może zachęcić panią redaktor tej pozycji lub kogoś innego do napisania współczesnej wersji, prezentującej różnorodność tych stosunkowo mało znanych organizmów.

Marta WRZOSEK

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- KONFERENCJA NAUKOWA Z OKAZJI 45 ROCZNICY OJCOWSKIEGO PARKU NARODOWEGO I 20 ROCZNICY ZESPOŁU JURAJSKICH PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH, 10–11 V 2001

Informacja: Dr Józef Partyka, Ojcowski Park Narodowy, 32–047 Ojców
Tel. +12 3892040 lub 3892005, 3891039
Fax: +12 3892006

- 12TH SYMPOSIUM OF THE INTERNATIONAL WORK GROUP FOR PALAEOETHNOBOTANY, 17–23 VI 2001

Informacja: Dr Glynis Jones i Dr Mike Charles, IWGP, Department of Archaeology & Prehistory, University of Sheffield, Northgate House, West Street, Sheffield, S1 4ET, UK
E-mail: iwgp@sheffield.ac.uk
<http://www.shef.ac.uk/uni/academic/A-C/ap/conf/iwgp/iwgp.html>

- „LEGUMES DOWNUNDER” – THE FOURTH INTERNATIONAL LEGUME CONFERENCE, 2–6 VII 2001

Informacja: Dr. Joe Miller, Centre for Plant Biodiversity Research, CSIRO Division of Plant Industry, Canberra ACT 0222, AUSTRALIA
E-mail: j.miller@pi.csiro.au
<http://www.science.uts.edu.au/sasb/legumes.html>

● **THIRD INTERNATIONAL CONFERENCE ON MYCORRHIZAS, 8–13 VII 2001**

Informacja: Ms Sally Jay, Adelaide Convention Centre, Adelaide, AUSTRALIA
E-mail: ICOM3@camtech.net.au

● **44th IAVS SYMPOSIUM „VEGETATION AND ECOSYSTEM FUNCTIONS” 29 VII – 4 VIII 2001**

Informacja: 44th IAVS Symposium Secretariat, Vegetation Ecology, TU-Muenchen, D-85350 Freising, GERMANY
Fax: +49 8161 714143
E-mail: iavs44@weihenstephan.de
<http://www.weihenstephan.de/iavs/index.html>

● **DETECTING ENVIRONMENTAL CHANGE: SCIENCE AND SOCIETY, 16–20 VII 2001**

Informacja: Dr. Catherine E. Stickley, Environmental Change Research Centre, Department of Geography, University College London, 26 Bedford Way, London WC1H 0AP, UK
Tel: +44 20 7679 5562
Fax: +44 20 7387 7565
E-mail: cstickle@geog.ucl.ac.uk
<http://www.nmw.ac.uk/change2001/>

● **IV CONGRESS OF THE INTERNATIONAL UNION OF PREHISTORIC AND PROTOHISTORIC SCIENCES, Liege, BELGIUM, 2–8 IX 2001**

Informacja: ABACO-M. A.C. srl, v. le A. Gramsci, 47, I-47100 Forlì, ITALY
Tel: +39 0543 404405
Fax: +39 0543 404314
E-mail: uispp2001@abaco-mac.it
<http://www.uispp2001.org/>

● **52 ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO, 24–28 IX 2001**

Informacja: 52 Zjazd PTB, dr Barbara Stefaniak, dr Rafał Mól, dr Tomasz Wyka, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Zakład Botaniki Ogólnej, Al. Niepodległości 14, 61–713 Poznań
Tel. +61 8525603
E-mail: zjazdptb@main.amu.edu.pl

● **HIGHER LEVEL SYSTEMATICS INCLUDING EUPHORBACEAE, 2001 Kew, UK**

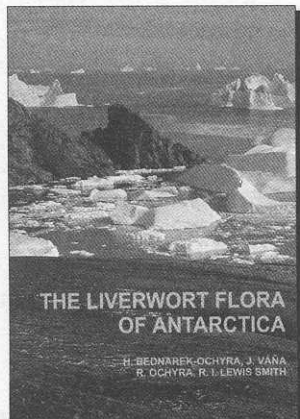
● **SEVENTH INTERNATIONAL MYCOLOGICAL CONGRESS, Oslo, NORWAY, 11–16 VIII 2002**

Informacja: <http://www.uio.no/conferences/imc7/>

● **XVII INTERNATIONAL BOTANICAL CONGRESS, Vienna, AUSTRIA 17–23 VII 2005.**

Opracował: Jan J. WÓJCICKI

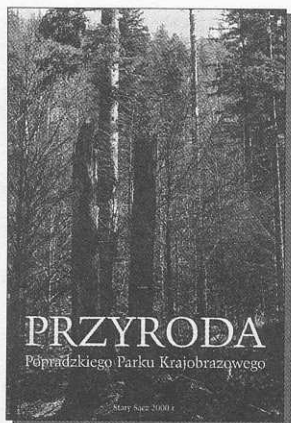
LITERATURA BOTANICZNA • BOTANICAL LITERATURE



H. BEDNAREK-UCHYRA, J. VAÑA, R. OCHYRA, R. I. LEWIS SMITH 2000. *The Liverwort Flora of Antarctica*. Polish Academy of Sciences, Institute of Botany, Cracow, ss. 236. ISBN 83-85444-74-2. Cena 48.00 zł.

Książka jest pierwszą światową monografią wątrobowców z całego kontynentu Antarktydy. W rozdziałach wstępnych przedstawiono charakterystykę stref biogeograficznych, klimat i geologię, historię poznania wątrobowców, ich zróżnicowanie, fitogeografię, ekologię i problemy ochrony. Zasadniczą część stanowią szczegółowe opisy poszczególnych taksonów wątrobowców (także jednostek ponadgatunkowych) i klucze do ich oznaczania. Przy opisach podano m.in. uwagi taksonomiczne, dane o biologii, ekologii, siedlisku i rozmieszczeniu gatunków. Książka ilustrowana wysokiej jakości oryginalnymi rysunkami kreskowymi roślin ze szczegółami ich budowy, w tym anatomicznej, ważnymi z diagnostycznego punktu widzenia, mapami rozmieszczenia, a także czterema tablicami fotografii barwnych; jest ponadto zaopatrzona w pełną bibliografię i bardzo użyteczny słowniczek terminów oraz indeks nazw naukowych. Na uwagę zasługuje efektowna szata edytorska prezentowanej publikacji.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. +(12) 4241731, fax: +(12) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl



J. STASZEKIEWICZ (red.) 2000. *Przyroda Popradzkiego Parku Krajobrazowego*. Popradzki Park Krajobrazowy, Stary Sącz, ss. 324. ISBN 83-906594-7-6. Cena 20.00 zł.

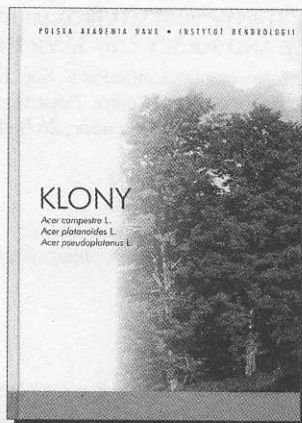
Przedstawiana książka jest pierwszą monografią Popradzkiego Parku Krajobrazowego powołanego do życia w 1987 r. Zawiera szczegółowe informacje o wszystkich elementach przyrody nieożywionej Parku, szacie roślinnej i jej historii, glonach i grzybach oraz o świecie zwierząt. Wiele miejsca poświęcono tak aktualnemu problemowi przemian, zagrożeń i ochrony środowiska, a także dziejom osadnictwa i różnym aspektom gospodarki człowieka na obszarze Parku. Całość monografii zawarto w 29 rozdziałach pióra 27 specjalistów z różnych dziedzin i ośrodków; każdy rozdział kończy rzetelnie zestawiona bibliografia. Książka jest ilustrowana około 60 starannie dobranymi rycinami i 32 tablicami z wysokiej klasy barwnymi fotografiami.

Dystrybucja: Sprzedaż pojedynczych egzemplarzy prowadzi Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. +(12) 4241731, fax: +(12) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

W. BUGAŁA (red.) 1999. *Klony (Acer campestre L., Acer platanoides L., Acer pseudoplatanus L.)*. Nasze Drzewa Leśne. Monografie Popularnonaukowe. Tom 16. Polska Akademia Nauk, Instytut Dendrologii, Poznań-Kórnik, ss. 720. ISSN 0137-6438; ISBN 83-88163-11-6. Cena 65.00 zł.

Kolejna pozycja z serii "Nasze Drzewa Leśne" jest pierwszym w piśmiennictwie polskim monograficznym opracowaniem trzech rodzimych gatunków klonu – klonu polnego (*Acer campestre* L.), klonu zwyczajnego (*Acer platanoides* L.) i jawora (*Acer pseudoplatanus* L.). Opracowanie podzielone na 20 głównych rozdziałów, w których przedstawiono m.in. historię, systematykę i geograficzne rozmieszczenie, występowanie w zbiorowiskach leśnych, fizjologię, genetykę, rozmnażanie generatywne i wegetatywne, a także zagadnienia związane z ochroną i zagrożeniami ze strony czynników biotycznych i abiotycznych omawianych gatunków, przygotował zespół 24 autorów. Każdy z rozdziałów kończy bogata bibliografia i streszczenie w języku angielskim. Książka bardzo bogato ilustrowana rysunkami i fotografiami czarno białymi, a także 24 tablicami fotografii barwnych, jest ponadto zaopatrzona trzema bardzo użytecznymi skorowidzami: nazw, rzeczowym i autorów.

Dystrybucja: Biblioteka, Instytut Dendrologii, Polska Akademia Nauk, ul. Parkowa 5, 62-035 Kórnik, tel: +(61) 8170033; fax: +(61) 8170166; e-mail: idkornik@rose.man.poznan.pl

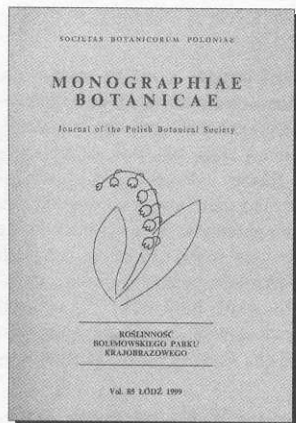


K. CZYŻEWSKA (red.) 1999. *Roślinność Bolimowskiego Parku Narodowego*. Monographiae Botanicae, Vol. 85, Societas Botanicorum Poloniae, Łódź, ss. 150. ISSN 0077-0655; ISBN 83-86292-15-6. Cena 15.00 zł.

Na pierwsze monograficzne opracowanie roślinności Bolimowskiego Parku Narodowego, największego w lewobrzeżnej części Mazowsza po Puszczy Kampinowskiej kompleksu leśnego, składa się sześć następujących opracowań szczegółowych: *Puszcza Bolimowska – przeszłość i przyszłość* (R. Olaczek), *Roślinność leśna Bolimowskiego Parku Krajobrazowego* (J. Jakubowska-Gabara), *Roślinność szuwarowa i torfowiskowa Bolimowskiego Parku Krajobrazowego* (W. Pisarek, L. Kucharski), *Roślinność łąk Bolimowskiego Parku Krajobrazowego* (L. Kucharski, W. Pisarek), *Roślinność synantropijna Bolimowskiego Parku Krajobrazowego* (A. U. Warcholińska) i *Murawy napiaskowe Bolimowskiego Parku Krajobrazowego* (K. Czyżewska). Obszerne angielskojęzyczne streszczenia, opisy rycin i tabel pozwolą na skorzystanie z monografii także botanikom zagranicznym.

Dystrybucja: Zarząd Główny PTB, Al. Ujazdowskie 4, 00-478 Warszawa; tel. +(22) 6213669

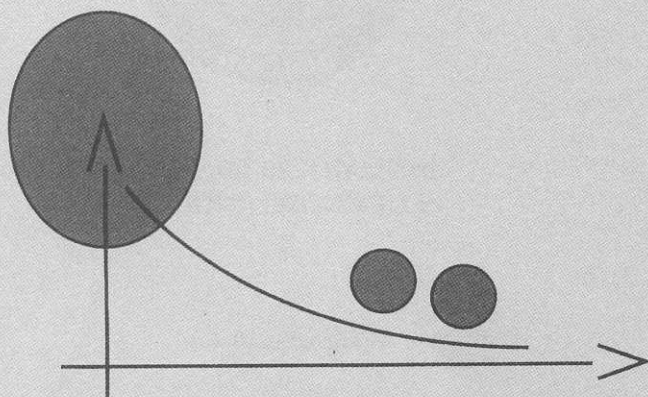
Opracował: JAN J. WÓJCICKI



Second Circular
44th IAVS Symposium

29 July - 4 August 2001

Freising-Weihenstephan, Germany



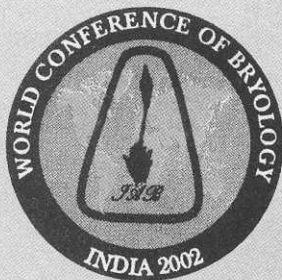
Vegetation and Ecosystem Functions



Organization:
Department of Ecology
Technische Universität München
International Association of Vegetation
Science (IAVS)



WORLD CONFERENCE
OF
BRYOLOGY



JANUARY 23-30, 2002
LUCKNOW, (INDIA)

FIRST CIRCULAR



Organized by

National Botanical Research Institute
Lucknow, (India)
&
International Association of Bryologists